

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

26 Iunie 2009

NR. 6 (1521),

ANUL XXI

1 LEU

Editată în colaborare cu
Centrul pentru Dialog
Multicultural "Orizont"

6

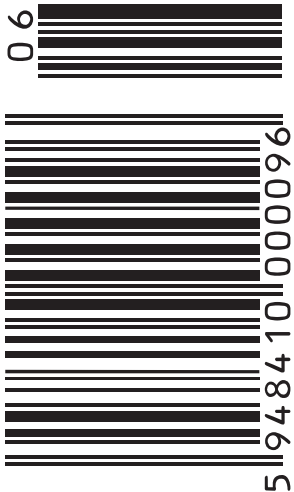
www.revistaorizont.ro

ADAM MICHNIK

UN DISIDENT CONVERTIT

3, 6-8, 20

În avanpremieră, fragmente din volumul *Johnny Panic și Biblia Viselor* de Sylvia Plath

MARCEL TOLCEA
ÎMPOTRIVA ÎNTRUPĂRII
MINCIUNII COMUNISTE

3

VICTOR NEUMANN
ASPIRAȚIILE
LUI ADAM MICHNIK

6

DANIEL VIGHI
TRENUL PE CARE
L-AM PIERDUT

7

ALEXANDRU BUDAC
ETICA, SOLIDARITATE,
CONTROVERSA

8

RADU PAVEL GHEO
ADAM MICHNIK
LA TIMIȘOARA

20

REMUS GEORGESCU
TOATA VIATA MEA
ERA SCALDATA ÎN MUZICĂ

În 1968 s-a încheiat ciclul acesta, al meu, de muzician itinerant: născut în Timișoara, la 23 august 1932, și revenit în Timișoara în 1968, după 36 de ani. Pentru mine, Filarmonica din Timișoara a devenit, în timp, a doua familie, o a doua casă a mea, nu doar ca instituție, ci și prin oamenii, prin orchestranții pe care, pe mulți dintre ei, i-am angajat chiar eu. Am fost director în două perioade: în anii '80 – cea mai neagră perioadă, când s-a introdus autofinanțarea – și câțiva ani buni după '90. Relația mea cu Filarmonica continuă și în prezent. E o relație de suflet, nu numai profesională, o relație de peste 40 de ani, din 1968 până acum. Nu e puțin. O viață de om.

4-5, 31

open art
Timișoara Open Art City

PROIECT REALIZAT
CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI
MUNICIPIULUI
TIMIȘOARA ȘI AL
CONSILIULUI LOCAL
TIMIȘOARA, ÎN CADRUL
CONCEPTULUI
TIMIȘOARA
OPEN ART CITY
(TIMIȘOARA - ORAȘ
DESCHIS AL ARTELOR)

TIMISOARA, DUPĂ 20 DE ANI

CORNEL UNGUREANU

1) Lumea bună a balconului. Ediție revizuită. Ediția revizuită a cărții lui Titus Suciuc apare la Editura Institutului Revoluției Române din decembrie 1989. Am scris de mai multe ori despre cărțile lui Titus Suciuc, am scris și despre felul în care această carte poate prefața unul dintre romanele importante ale anului 1989. M-aș diferenția, și pentru această "ediție revizuită", de unele clasamente. **Mărturia primului poet român care a vorbit din balconul Operei din Timișoara**, sună, de pildă, titlul dialogului cu Nicolae Bădilescu. Să fi fost Nicolae Bădilescu chiar primul? E un titlu care pune în paranteze numele celorlalți poeți din balconul Operei: Lorin Fortuna, care avea deja poezii citite de Virgil Ierunca la "Europa liberă", Claudiu Iordache, cu grupaje de poeme apărute într-o carte de debut și cu alte grupaje publicate prin reviste. Poeți ai revoluției, cu momente eroice în istoriile din decembrie au fost Ion Monoran și Petru Ilieșu, autori ai unui șir de cărți care recuperează un timp al Timișoarei literare. Poate că talentul/inteligența romancierului Titus Suciuc este de a nu rectifica, la ediția a doua a cărții, nici o mărturie. Și dincolo de arta portretului (care face parte din uneltele de bază ale scriitorului prozastic) aș remarca înțelepciunea naratorului de a nu modela cartea de odinioară, prin "studiul" evoluției celor din balconul Operei. Aștept cu mare încredere filmul realizat pornind de la sugestiile dialogurilor cu cei din balcon, în zilele revoluției.

2) Timișoara, 1989 – "No comment?" și Timișoara in Performance (art fusion) texte/regie/scenografie ar putea fi apariții exponențiale pentru eforturile experimentale ale unui scriitor aparținând tradiției timișorene adânci. Prima dintre cărți conține un jurnal din zilele revoluției: pagina aparține "filmului", fotografiile pe care scriitorul le-a împrumutat de la Muzeul revoluției par a confisca relatările succinte ale poetului: jurnalul său. Jurnalul rătăcirilor printr-un București al (totuși!) prietenilor, care încearcă să-l adăpostească la vreo ambasadă salvatoare e adăpostit sub un epigraf sceptic, din **Psihologia maselor**, a lui Gustave Le Bon: "Știm noi, fie și cu privire la o singură bătălie, cum s-a desfășurat ea exact? Mă îndoiesc foarte mult. Știm care au fost învingătorii și învinșii, dar probabil nimic mai mult. Ceea ce d. D. Harcourt, participant și martor, relatează despre bătălia de la Solferino se poate aplica tuturor bătăliilor: "Generalii (informați, firește, prin sute de mărturii) își transmit raporturile oficiale; ofițerii însărcinați să vehiculeze ordinele, modifică aceste ordine și redactează proiectul definitiv; șeful de stat major îl contestă și îl reface cu noi osteneți. Este prezentat mareșalului, care strigă: "Vă înșelați absolutamente! și îi substituie o nouă redactare. Și nu rămâne nimic din raportul inițial...."

Relația cu Timișoara revoltei, vie, se suprapune cu amintirea unui prieten – un prieten alături de care Autorul a sperat, nu

platonice, în înlăturarea lui Ceaușescu. Cartea ar fi și un semn al doliului. În itinerariile bucureștene, un spațiu de referință – Casa scriitorilor, și câteva nume de prieteni: Denisa Comănescu, Nicolae Prelipceanu, Kazimierz Jurczak. Eminentul cărturar polonez caută, pentru Petru Ilieșu, adăpost la alte ambasade și promite adăpost la ambasada la care lucrează. Mă bucur că a existat un moment "Jurczak" al revoluției române și că Petru Ilieșu l-a numit într-o pagină, esențială pentru noi.

Cea de a doua carte mizează din nou pe solidaritatea artelor și a prietenilor. Scenariu pentru un spectacol, ea este un argument care ni-l înfățișează pe Petru Ilieșu în triplă ipostază: de poet, de regizor, de scenograf. Actori, prieteni, colaboratori, (1974-1975, după 1990), dar și instituții, organizații de caritate, fundații, contribuie la realizarea acestei **Performanțe**: operă colectivă care angajează un oraș, o lume. Care descrie (cum ar fi spus un important prozator) **echipa cu care trecem prin lume**.

3. Alexandru Ruja, Printre cărți - Prin ani. Dacă amânăm comentariul primei secțiuni a volumului lui Alexandru Ruja ("**Printre cărți**") trebuie să scriem că ne interesează aici jurnalul istoricului literar, inaugurat în 1989 și adus până aproape de noi: în 1999. Ceea ce poate să-l rețină pe istoric de azi este abundența întâmplărilor, a lansărilor de carte, a evenimentelor culturale din Timișoara "de după 1989". Viața personală dispăre aproape cu totul din jurnalul lui Alexandru Ruja, cronologia e a unui profesionist al istoriei literare. Descopăr, surprins, prezențe ale profesorilor noștri de odinioară și ale unor colegi care au plecat – prea mulți pentru a-i cita aici. Există și pagini care țin de istoria literară vie. Pe 5 aprilie 1996 jurnalul consemnează acordarea premiului Ovidiu Cotruș. Era premiul pentru debut în critica literară, acordat, în 1996, lui Doru Branea. Ce mai scrie Doru Branea, azi? Cine va finanța viitoarele premii "Ovidiu Cotruș"? În 30 aprilie, la înmormântarea poetului Al. Jebeleanu asistă mitropolitul Nicolae Corneanu și prim-rabinul Ernst Neumann. În ziua următoare Al. Ruja scrie cronică la volumul lui Paul Eugen Banciu, **Demonul discret**: "Încet, dar cu siguranță, P. E. Banciu revine la romanul de structură polivalentă, cu analize de adâncime și proiecții pe pânze ample. Cu aplomb de constructor, P. E. Banciu se mișcă lejer pe spații extinse..." În 13 mai al aceluiași an, simpozion cu Laurențiu Ulici, care vorbește despre **Literatura română contemporană, retrospective și perspective**. "Nu sunt convins că pasiunea politică nu va devora pe criticul și istoricul literar Laurențiu Ulici, mult mai valoros și util culturii române." În 24 mai, la **Orizont** e prezent L. M. Arcade: "Este un bătrânel simpatic și vioi, pare inteligent, cu o bună memorie, dar se pierde în povești și divagații, crezând că lumea se sprijină în el". Istorie literară "complementară", jurnalul lui Alexandru Ruja realizează

recuperări mai mult decât necesare.

4. Daniel-Silvian Petre, Napalm d'Or. Între tinerii furioși, a căror rostire definitorie nu era neapărat poetică, un loc aparte mi s-a părut a avea Daniel-Silvian Petre, a cărui partitură muzicală nu amâna momentele confesive, intens dramatice. În ultimul volum obsesia finalurilor sau măcar rețelele de semne care cartografiază momentele funebre, propune altă figurație – alte "personaje", altă ordine a ieșirii în scenă. Nu-i absentă nici Doamna Moarte, nici Iubita. Oximoronul este figura esențială a literaturii mai noi a lui Daniel-Silvian Petre. Iată-l într-o poezie de fidel timișorean: "De-ai ști cât de frumoasă erai/și cât de frumoasă era Timișoara pe-atunci/ - parc-am fi rămas singuri acasă/ în rai /și încă nu se inventaseră /cele zece porunci./ Pe vremea aia Bega/ ni se părea albastră/ și ciorile albe/ ca niște pescăruși/ și ne durea în cot că viața noastră/ e hotărâtă de americani / & ruși (.....) Ce tânăr, ce mișto

și fără de griji/era pe-atunci, Dumnezeu/ nici măcar El nu bănuia/c-ai s-ajungi/cel mai iubit dușman/ al meu." (**Cel mai iubit dușman al meu**) Scriitor absent din catastifele generațiilor literare, Daniel-Silvian Petre propune o suită de exclamații ironice și autoironice, întotdeauna sub semnul unei ambiguități ce pare a indica și un scenariu ludic: o comedie a existenței și a scrisului.

Post scriptum. Hans Dama mi-a atras atenția de mai multe ori asupra participării timișoreanului (de odinioară) Usvad T. Dorel la evenimentele culturale românești de la Viena. A sponsorizat un șir de plăci memoriale (Cuza, Eminescu, Enescu, Brâncuși), a realizat, în colaborare, expoziții, simpozioane, a publicat broșuri (Eminescu, Lenau, Brâncuși, Caragiale, Adam Müller Guttenbrunn) în momente aniversare. Cum în luna iunie dl. Usvad împlinește 60 de ani, să-i spunem, și noi, LA MULȚI ANI!

CĂRȚILE LUNII IUNIE

BLOOMSDAY

ȘERBAN FOARTĂ

"Ascultați cântecul absurd al unei zile care n-a avut pretențiunea de-a face mai mult zgomot în lume decât celelalte în genere; extrageți din asta poezia [...] și iată romanul."

(*Eminescu, Geniu pustiu*)

Opțiunea (the choice)
între zgomot (*the noise*)
și o voce (a voice),
"voix d'auteur"/*Master's voice*,
nu-l privește pe Joyce.

iar nu à l'autel)
a clanului Joyce, –
amanta și sora
lui James-Aloys...

Șovăiala (*the poise*)
între verbul *to rois-*
ter al zilei (*a bois-*
terous day) și *his voice*,
nu-i vocația lui Joyce...

E duminică? Luni e?
Nici, nici: e-ntr-o joie,
într-o zi a lui Joe:
jeudi, giovedì,
la mijloc de iunie.

Care-i, numai, nesurd
la "cântecu-absurd"
al celei mai lungi
zile (de-atunci
până astăzi), – când Nora
deveni nora
(într-un hotel,

Nu-i nici mâine (*tomorrow*),
nici ieri (*yesterday*);
nu-i nici *dies pecuniae*...
E și spin, și petunie,
e un fel de *joysorrow*, –
și-i doar Astăzi (*Today*):
un etern șaișpeiunie,
pe nume *Bloomsday*.

ÎMPOTRIVA INTRUPĂRII MINCIUNII COMUNISTE ÎN CARTE

MARCEL TOLCEA

Am venit la întâlnirea cu Michnik de la Timișoara pregătit să întreb despre rolul aparte al lui Jaruzelski, despre Walesa și despre naționalismul polonez. Coincidența a făcut să fi citit, cu puțin înainte, o postare a lui Vladimir Tismăneanu despre rolul Papei Ioan Paul al II-lea în prăbușirea comunismului și un interviu cu Jaruzelski (în "Observatorul cultural") exact înaintea lansării de la Cartea de nisip. Eram plasat între o curiozitate și o reverie politică. Curiozitatea se referea la o abordare a lui Michnik – semnalată de Vladimir – conform căreia Solidaritatea a simbolizat "adevărată Reformă din interiorul Bisericii comuniste". Reveria era, este plasată împrejurul unei mărturisiri din interviul lui Jaruzelski cu Jacek Zakowski: "Fără un entuziasm special, am fost, rând pe rând, de acord cu ceea ce mi se părea inevitabil."

Adam Michnik a anticipat subiectul și a vorbit despre polarizarea impredictibilă a atitudinilor ce păreau, chiar erau, democratice sub comunism. Nu au scăpat nici Solidaritatea, nici Biserica. Ceea ce a descris tabloul unei fărâmițări, în același timp, firești, autentice și/sau oportuniste. Dar nu ar fi oare prea ușor să conchidem că iminenta despărțire a democrației de Biserică în Polonia e doar rezultatul inevitabilei instrumentalizări a puterii? Dacă nu greșesc, Polonia a fost singura țară socialistă ce a interiorizat valorile anticomuniste în spatele credinței, ceea ce a creat, mai întâi, un soi de datorie *à rebours* ce se cuvine plătită, a posteriori. Desigur că nu sub forma unor compromisuri, ci sub forma unor angajamente egale în fața noilor provocări sociale. Cum? Probabil prin privilegierea unor viziuni politice unitive în dauna unor disjunctive.

Cea mai "grea" abordare a postcomunismului, așa cum era previzibil, a avut ca țintă arhivele Poliției politice. Despre care, așa cum se știe, Michnik opinează că înscrisurile ar fi bine să rămână nepublicate. Ceea ce, cred eu, reface o întreagă hermeneutică iudaică privitoare la raportul dintre arhetext și interpolare. Sau dintre Text și Interpretare.

Mi se pare că tema profundă a lui Michnik cu privire la confruntarea dintre Adevărul scriptic al Securității și Adevărul Rostit, Viu al oponenților comunismului e unul ce depășește problema adevărului sau a verosimilității. Ea se referă la viscerală oroare față de ultima posibilă încarnare a Minciunii Comuniste în Carte.

Matei Călinescu

(15 iunie 1934 - 24 iunie 2009)

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA FILIALA

Vineri, 5 iunie a avut loc lansarea volumului prof. dr. Mircea Lăzărescu **Odiseu fără Ithaca**. Despre eminentul eseist, medic, animator cultural au vorbit Ciprian Vălcan, Tiberiu Mircea, Viorel Marineasa, Cornel Ungureanu și alții. S-a subliniat importanța autorului în viața intelectuală timișoreană insistându-se asupra ultimelor cărți de memorialistică, elocvente pentru istoria intelectuală a ținutului.

Vineri, 12 iunie a avut loc sărbătorirea profesorului Iosif Cheie Pantea. După o conferință despre Eminescu ("După 120 de ani") susținută de sărbătorit, despre timpul eminescian al Timișoarei culturale, dar și despre contribuția profesorului Cheie-Pantea la cercetarea operei eminesciene au vorbit Ilie Gyurcsik, Rodica Bărbat, Adriana Babeți, Dumitru Daba, Ioan Vultur, Viorel Marineasa, Lucian Alexiu, Marcel Turcu, Ileana Oancea, Ruxandra Ghiță, Adina Manea, Cornel Ungureanu.

CONCURSUL DE PROZĂ SCURTĂ "FLORIN BĂNESCU"

Revista "Orizont" anunță **Concursul de proză scurtă "Florin Bănescu"**, destinat tinerilor de până în 25 de ani, debutanți sau nu.

Textele de până în 10.000 de semne vor fi trimise pe adresa redacției (Timișoara, P-ța Sf. Gheorghe nr. 3) până la data de 1 august a.c.

Un juriu alcătuit din specialiști va acorda următoarele premii:

Premiul I350 EURO

Premiul II.....200 EURO

Premiul III.....150 EURO

TOATĂ VIATA MEA ERA SCALDATA ÎN MUZICĂ

REMUS GEORGESCU

- Stimate maestre Remus Georgescu, cu nu foarte mult timp în urmă, pe 10 aprilie, ca un preludiv al concertului simfonic din seara aceleiași zile, în sala "Capitol" a Filarmonicii "Banatul," s-a desfășurat ceremonia oficială prin care vi s-a acordat Diploma de Cetățean de Onoare al Municipiului Timișoara. În cuvântul de mulțumire, pe care l-ați rostit, atunci, în fața unui numeros public, emoțiile, firește, nu v-au putut ocoli... Ce semnifică, pentru dumneavoastră, maestre Georgescu, această diplomă, acest titlu?

- Eu am spus, atunci, la ceremonia respectivă că, desigur, m-am simțit foarte onorat. Nu pot fi decât mândru că sunt cetățean al acestui oraș. Am fost și mai sunt emoționat pentru momentul decembrie '89, care a avut loc în Timișoara. Îmi amintesc că la începutul lui februarie 1990 am trăit un sentiment de mare mândrie. Am făcut parte din delegația reprezentând România, care a răspuns invitației președintelui Adunării Naționale Franceze de a vizita Parisul. Era o invitație onorantă care voia să exprime admirația națiunii franceze pentru eroismul românilor, al timișorenilor, din timpul revoluției. Din delegație făceau parte oameni de cultură importanți, printre ei erau, îmi amintesc, Andrei Pleșu, Dan Grigore, Mircea Dinescu... Eu am luat un grup de 6 muzicieni din Timișoara cu care am participat la spectacolul oferit de președintele Adunării. Am prezentat fragmente din opera Orestia III de Aurel Stroe împreună cu saxofonistul francez Daniel Kientzy. Ca urmare a prezentării, la Paris, a acestor fragmente de operă, în vară am fost invitați să participăm la Festivalul Internațional de Muzică "Roma - Europa", organizat atât de Franța cât și de Italia. În zilele cât am stat la Paris, au avut loc diverse concerte și spectacole dedicate României. Peste tot în Paris erau expuse panouri cu postere ce reprezentau drapelul românesc în culori pastelate. Locul decupat din steag, ce elimina stema comunistă, avea forma unei inimi. Sigur, erau toate acestea, cum am spus, forme de manifestare ale unei simpatii și aprecieri față de România, care era, atunci, iubită și respectată. Am fost invitat să particip la unul dintre acele concerte, care aveau loc în mai multe din arondismentele Parisului. Concertul era susținut de saxofonistul Daniel Kientzy, care interpreta lucrări ale unor compozitori români din țară și din diasporă. La începutul concertului, primarul arondismentului respectiv s-a urcat pe scenă și a vorbit foarte elogios despre România și a subliniat faptul că în sală se află directorul și dirijorul Filarmonicii din Timișoara. În acel moment, întreaga sală, arhiplină, a izbucnit în aplauze, publicul s-a ridicat în picioare ovacionând minute în șir. Fără să am merite anume, am "încasat" eu, atunci, aplauzele Parisului, pe care am încercat să le restituim publicului timișorean, rememorând acele momente, în seara în care am primit distincția de cetățean de onoare al orașului. Din păcate - revenind la momentul parizian - evenimentele care au avut loc mai apoi în România, culminând cu mineriadele, au făcut să dispară acel respect și acea prețuire pentru România.

- Stimate maestre, v-aș ruga să ne întoarcem și mai mult în timp... La anii dumneavoastră de școală, la momentele mai

importante din perioada studiilor muzicale... Ce profesori ați avut, care sunt măestrile care v-au îndrumat formarea de muzician?

- M-am născut la Timișoara, la 23 august 1932, dar "episodul" acesta a fost o întâmplare datorată faptului că tatăl meu, în perioada aceea, la începutul carierei sale de magistrat, fusese repartizat ca judecător la Tribunalul din Deta. Când a fost sorocul să nască, mama a fost adusă la Timișoara, cred că la clinica Dr. Davila, de lângă Bega. În felul acesta, am devenit fiu al Timișoarei, dar, imediat după naștere, ai mei au părăsit orașul, urmând cariera tatălui meu, iar eu nu am mai revenit la Timișoara decât mult mai târziu ca oaspete al Filarmonicii Banatul. Copilăria mi-am petrecut-o la Ploiești, unde tata era magistrat. Acolo am urmat grădinița evanghelică, școala primară și prima clasă de liceu, la Liceul Sf. Petru și Pavel. Aici am început studiul vioarei. În aprilie 1944, în timpul bombardamentului american, eram ascunși în adăposturile din curtea liceului... După terminarea bombardamentului, totul era o mare de flăcări. Se aruncaseră bombe incendiare și explozive, iar din clădirea liceului mai rămăseseră dărâmăturile... Tatăl meu fusese mutat între timp la Tribunalul din Râmnicu Vâlcea. Mobila noastră fusese expediată, iar noi locuim de câteva zile la un prieten al tatălui, a cărui casă fusese bombardată și ea. Îmi amintesc cum omul acela cu mâinile bășicate din cauza focului a scos pe geam vioara mea, în timp ce tot avutul lui era în flăcări. Totuși, nu vioara avea să fie instrumentul meu preferat, fiindcă, nemulțumit de sunetele pe care le puteam scoate din vioară, am abandonat-o și am început studiul pianului. Așa a apărut în casa noastră un pian. Studiam pianul cu doamna profesoară Moraru, soția lui Lecca Moraru. Progresele mele la acest instrument erau vizibile, progresam într-o lună cât alții într-un an, așa ziceau doamna și domnul Moraru. Tot pe atunci, am început și primele compoziții... Clasa a doua de liceu am urmat-o la Liceul Alexandru Lahovary. Și tot atunci am avut ocazia să-l cunosc pe poetul Radu Gyr, a cărui fiică, Mona, venea la jururile de copii pe care le organizau părinții mei pentru fratele meu mai mare. Mi-a făcut plăcere ca, după Revoluție, fiind pentru a doua oară director al Filarmonicii din Timișoara, să primesc vizita doamnei Monica Popa, născută Gyr, împreună cu fiul său Radu, muzician, în prezent dirijor al Filarmonicii din Timișoara. Am avut astfel, atunci, ocazia să-l cunosc pe Radu Popa, nepotul lui Radu Gyr și să-i înmănez două lucrări corale scrise de mine pe versurile bunicului său: *Rugăciune* și *Trei colinde de temniță*. Perioada aceea de la Râmnicu Vâlcea era înaintea suplicului la care urma să fie supus de către comuniști Radu Gyr...

- Cât timp ați petrecut la Râmnicu Vâlcea?

- La Râmnicu Vâlcea am stat un an: 1944 - 1945. Acolo am fost martorul intrării trupelor sovietice, ocupării țării de către acestea. Fiind la Olănești, în august 1944, cu părinții mei, în vacanță, l-am văzut pe mareșalul Antonescu, care se afla într-un scurt sejur în stațiune. A doua zi a fost arestat la București. Era 23 august. După acel an, petrecut la Râmnicu Vâlcea, tata a fost mutat la Craiova, consilier la Curtea de Apel. La Craiova mi-am continuat studiile liceale la

Colegiul Carol I, devenit ulterior Bălcescu - azi, din nou, Carol I - și studiile muzicale la Conservatorul Cornetti. Aici am avut, printre alții, doi profesori, - cărora le păstrează o amintire deosebită - pe doamna Eugenia (Jeni) Constantinescu, profesoară de pian, și pe compozitorul Mihail Bârcă, cu care am studiat partea teoretică a muzicii: armonie, orchestrație, compoziție, forme. El era produsul școlii muzicale rusești, un om cu o pregătire muzicală deosebită, datorită căruia, când am dat examenul de admitere la Conservator, mi s-a spus că tot așa de bine mă puteam prezenta direct la examenul de absolvire.

- Care era atmosfera culturală în capitala Olteniei în acei ani, imediat după război?

- Erau anii în care luase ființă și își începuse activitatea Filarmonica din Craiova. Întrucât instituția nu avea încă o sală și un sediu stabil, repetițiile aveau loc fie la Conservatorul Cornetti, fie la cinematograful Scala ori la Palatul Jean Mihail. De foarte multe ori fugeam de la școală ca să asist la repetițiile orchestrei. Instrumentiștii mă adoptaseră, devenisem un fel de "copil de trupă". Mă țineam după ei în toate peregrinările lor. În felul acesta, i-am văzut prima oară la lucru pe dirijorii George Georgescu, Constantin Silvestri și Theodor Rogalski, care, mai târziu, aveau să-mi devină profesori la București. Una dintre marile mele bucurii a fost să descopăr în biblioteca tatălui meu diverse partituri de orchestră de Haydn, Mozart, Beethoven, Schumann, Schubert, cu care urmăream repetițiile orchestrei, când se întâmpla să fie cântate. Ele își au locul și astăzi în biblioteca mea și le-am folosit mereu la repetiții și în concerte.

Dirigintele clasei mele îl chema uneori la școală pe tatăl meu ca să-i povestească despre absențele mele. Îi spunea că știe că merg la Filarmonică, dar că, totuși, am prea multe absențe. Eram un bun pianist, studiam la pian și compuneam ziua și noaptea. Ca să nu-mi deranjez familia, puneam, noaptea, fulare între ciocănele și coardele pianului. În același timp, trăiam o idilă adolescentină

cu o fată căreia îi dedicam lucrările mele. Au fost ani frumoși, scâlțați în muzică, în poezie și în parfum de lăcrămiare... Poetul meu preferat era Lucan Blaga...

- A urmat apoi un capitol aparte al formării dumneavoastră ca muzician...

- În 1951, am dat examen de admitere la Conservatorul Ciprian Porumbescu din București. M-am înscris la cele două secții care mă interesau: secția compoziție și secția dirijată de orchestră. Am fost declarat reușit la ambele secții, însă am fost obligat să optez pentru una dintre ele, deoarece, în sistemul de învățământ al vremii, erau considerate incompatibile, ca fiind secțiile cele mai înalte ale Conservatorului. Am ales compoziția, iar în anul următor, m-am prezentat din nou la examen pentru secția de dirijată de orchestră. Am fost declarat reușit pe baza examenului și a rezultatelor avute în primul an la compoziție. În felul acesta, am devenit singurul student care urma cele două secții importante ale Conservatorului în paralel. Sigur, în mintea mea, ele nici nu puteau fi separate. Separarea era, repet, o aberație a sistemului de învățământ de atunci. Tot în perioada aceea, în anul al doilea la compoziție, și în anul întâi la dirijată, am fost propus să continui studiile muzicale la Conservatorul din Moscova sau Leningrad, așa cum se obișnuia pe vremea aceea, când mai mulți tineri valoroși - Anatol Vieru, Tiberiu Olah, Dan Grigore, Ștefan Ruha... - au fost trimiși în aceste orașe pentru continuarea studiilor. Acesta, însă, a fost un moment care urma să răstoarne cursul firesc al evoluției mele, schimbându-mi, cumva, viața. O asemenea propunere însemna, după "obiceiul" vremii, cercetarea dosarului originii mele sociale. Ceea ce se putea afla nu era, desigur, foarte încurajator din perspectiva comunistă... Tatăl meu, fost magistrat, care făcuse și războiul în Rusia, a fost dat afară din toate posturile din țară, nu i s-a acordat dreptul la pensie și i s-a stabilit domiciliu forțat. Mama mea, casnică, provenea dintr-o familie de mari moșieri, iar acest lucru nu putea fi iertat... Fratele meu mai mare a fost dat afară din școală,

i s-a retras dreptul de a studia la facultate... Îmi amintesc, aflându-ne la Craiova, după instaurarea regimului Petru Groza, cum, într-una din nopți, au venit cei de la securitate să-l aresteze pe tata. Întâmplător, el era internat la clinica Dr. Parhon, suferind de o boală gravă, maladia lui Adisson, contactată în timpul războiului, pe frontul din răsărit. Tratamentul se făcea cu medicamente obținute foarte greu, prin persoane care primeau pachete din străinătate. Noi nu aveam posibilități, îmi amintesc că nu am avut bani nici pentru bilet de tren pentru a merge la București, la examene. Norocul a venit de la fratele meu care se angajase ca muncitor la o fabrică din București și în felul acesta îi putea procura medicamente tatălui care se afla acum cu domiciliul obligatoriu la Pitești.

A fost începutul unei perioade triste pentru mine: am fost dat afară din cămin și de la cantină, mi s-a "tăiat" bursa, am dormit mai multe nopți în Gara de Nord, în Cișmigiu, în Parcul Herăstrău. Pe mesele de la restaurantul din Gara de Nord îmi scriam noaptea cvartetul de coarde pentru clasa de compoziție. Până la urmă am reușit să-mi închiriez o cămăruță la care ajungeam trecând prin podul unei case. Mi-am găsit și câteva slujbe pentru a supraviețui. M-am angajat ca pianist la Teatrul Tineretului din București și pianist-corepetitor, în același timp dirijor de cor la fosta Bancă Hrisoveloni, iar, în paralel, urmam cele două facultăți. La sfârșitul anului trei, am avut 19 examene, pe care le-am absolvit cu brio în aceste condiții de viață foarte grele. Fiind foarte tânăr, am rezistat. M-a salvat, poate, muzica. Toată viața mea era scăldată în muzică. În ciuda greutăților, anii aceia au fost frumoși. Mergeam la concertele. Cărțile mele de căpătâi erau partiturile *Matthäus Passion* de Bach și *Le sacre du Printemps* de Stravinski. Acestea erau "romanele mele polițiste". Așa am terminat facultatea, trecând prin pod, zi de zi spre aceea cămăruță. Dar eram tânăr, aveam idila mea cu prima iubire din adolescență, trăiam în muzică, pentru muzică. Această poveste a durat până la absolvire, în 1956, când am promovat secția de compoziție, mai având încă un an de studiu la secția de dirijat de orchestră... Am fost repartizat, în 1956, la Institutul de Folclor din București, al cărui director era Sabin Drăgoi. Acolo am fost urmașul compozitorului Pascal Bentoiu. Un an de zile mi-am desfășurat activitatea la acel Institut. Condițiile mele de viață, între timp, s-au ameliorat oarecum, iar după ce-am terminat ultimul an la secția de dirijat, am fost repartizat, în 1957, ca dirijor de orchestră la Teatrul muzical din Constanța, înființat în acel an. Pot fi considerat membru fondator al acestui teatru...

- V-aș propune să reveniți puțin la profesorii din perioada studiilor la Conservator. Pe care dintre ei îi considerați modele, măștrii dumneavoastră?

- Ca student la Conservator, am avut șansa de-a avea profesori pe mulți dintre aceia care azi reprezintă Olimpul muzicii românești: Mihail Jora, Paul Constantinescu, Marțian Negrea, George Georgescu, Leon Klepper, Zeno Vancea și, desigur, maestrul venerat care a fost Constantin Silvestri. În special cursurile lui au reprezentat pentru mine momente de mare satisfacție, de mare împlinire muzicală. Toți aceștia, cu excepția, poate, a lui Mihail Jora, nu erau profesori în sensul de azi, ci erau mari măștri, mari muzicieni, unii dintre ei geniali. De pildă, Constantin Silvestri nu era un pedagog în sensul comun al cuvântului. Era un maestru de la care trebuia să "furi" arta... Limbajul lui era limbajul unui om care trăia în sferile înalte ale muzicii, al unui muzician dăruit

cu har. Amintirea cursurilor lui mă urmărește și azi... Dacă ar fi să mă revendic ca elev al unor muzicieni deosebiți, aceștia ar putea fi Mihail Bîrcă, profesorul meu de la Conservatorul Cornetti din Craiova, și Constantin Silvestri, cărora le păstrez o caldă recunoștință... Întâlnirile cu Silvestri aveau loc, de multe ori, la el acasă. Uneori ne invita pe toți studenții lui, din toți anii, alteori mă invita numai pe mine. El a fost un muzician complex, nu numai un dirijor excelent, ci și un genial compozitor. A fost, ca și Enescu, batjocorit de comuniști, astfel încât, în culmea gloriei fiind și având o situație materială excepțională, a preferat să rămână în străinătate, în Anglia... Astfel de oameni, de adevărată valoare, ne lipsesc astăzi... Ca Enescu, Constantin Silvestri, Nicolae Iorga... Deplâng absența unor astfel de oameni, a unor astfel de valori, nu numai în muzică, ci și în întreaga noastră viață contemporană. Trăim într-o lume profund viciată, fapt datorat, desigur, în mare măsură, sincopei comuniste, această jumătate de secol ce ne-a fost furată din istorie! Gândiți-vă care ar fi fost evoluția, destinul acestei țări, dacă ar fi fost lăsată să-și continue cursul firesc...

- Trecutul a fost – din nefericire – cum a fost și nu-l mai putem schimba... Să ne întoarcem la începuturile carierei dumneavoastră muzicale...

- La Constanța, am lucrat un an de zile ca dirijor... Eram un tânăr retras – aveam 25 de ani – care trăia numai în muzică, iubit de colectiv, de muzicieni, tocmai pentru că simțeam în mine acea mare pasiune pentru muzică. După o primă stagiune, în vara anului 1958, am primit o "hârtie" din partea oficialităților prin care mi se aducea la cunoștință că "sunt dușman al poporului, nedemn să fac educația artistică a clasei muncitoare" și, drept urmare, mi se desfăcea contractul la Teatrul Muzical din Constanța... Mi s-a recomandat să car saci cu spinarea în port sau în gară. Acest an nici nu figurează în cartea mea de muncă. Mi s-a mai spus că am un dosar tot atât de voluminos cât al unui criminal de război. Am cerut să-l văd. Dosarul a fost motivul pentru care nu am mai fost trimis la Moscova și mi s-a interzis orice post în țara românească, ca dușman al poporului. Era un blestem în familie. Mi-am făcut cruce, căci puteam fi trimis la Canal – era aproape – așa cum a fost trimis colegul meu de la Cluj, dirijorul Erich Bergel, un mare muzician.

- Cum ați supraviețuit acelei perioade? Ce v-a salvat ca om și ca tânăr muzician?

- Doi ani de zile am trăit din lecții particulare, la București, date celor care se pregăteau pentru intrarea în Conservator sau pentru licență, pentru examenul de stat. Printre elevii mei de atunci a fost și Horațiu Rădulescu, care ulterior a devenit unul din cei mai importanți compozitori ai Occidentului unde s-a și stabilit, la Paris. Acum este în Elveția, mi-a trimis recent înregistrări cu lucrări de-ale lui. În acești doi ani, am participat la un concurs, în 1959, de dirijor, la Filarmonica din Sibiu. Am fost declarat reușit dintre mulți concurenți, dar, după 3 ani de zile, din aceleași motive mi s-a desfăcut contractul. În 1960, m-am prezentat la concursul de dirijor pentru Filarmonica din Oradea, unde mai dirijasem, anterior, ca invitat. Am fost declarat reușit. Directorul Filarmonicii din Oradea era un muncitor care și-a asumat răspunderea pentru mine și am fost angajat ca dirijor și, practic, de atunci, am avut o activitate dirijorală neîntreruptă până la încetarea activității, până la pensionare, în 2003. Aici, la Oradea, am stat 3 ani, am dirijat mai multe concerte și se pare că se păstrează o amintire foarte

Cu Ionel Perlea, la New York în 1969

bună despre mine...

- Mi-aș permite să citez dintr-o monografie a instituției, publicată în 1999: "Remus Georgescu (...) și-a imprimat adânc numele și faptele de artă în memoria orașenilor, chiar dacă activitatea sa de aici ca dirijor permanent a fost de scurtă durată..."

- În 1963, m-am prezentat la concursul pentru Filarmonica din Târgu Mureș cu care am avut o colaborare ca prim dirijor foarte fructuoasă, unde am rămas până în 1968. În acei ani, am făcut, cu orchestra, mai multe turnee la București. Concertele s-au bucurat de mare prețuire. A fost o perioadă fastă pentru mine, iar activitatea mea foarte apreciată, așa cum, de altfel, o reflectă monografia consacrată Filarmonicii din Târgu Mureș. Acolo, în 1965, m-am căsătorit și, tot în 1965, în decembrie aveam doi gemeni, fată și băiat. Fata mea este în prezent medic la Paris, iar fiul meu este regizor de film în Germania. Pe fiica mea o cheamă Ioana, pe fiul meu, Răzvan. În 1968, m-am prezentat la concursul de dirijor în Timișoara și am fost numit dirijor permanent al acestei Filarmonicii cu care mai colaborasem. Ion Românu era director, iar dirijor era Nicolae Boboc.

- Spuneți că v-ați născut la Timișoara grație unei întâmplări. Pentru ca, iată, după ani să ...

- Da... În 1968 s-a încheiat ciclul acesta, al meu, de muzician itinerant: născut în Timișoara, la 23 august 1932, și revenit în Timișoara în 1968, după 36 de ani. Pentru mine, Filarmonica din Timișoara a devenit, în timp, a doua familie, o a doua casă a mea, nu doar ca instituție, ci și prin oamenii, prin orchestrantii pe care, pe mulți dintre ei, i-am angajat chiar eu. Am fost director în două perioade: în anii '80 – cea mai neagră perioadă, când s-a introdus autofinanțarea – și câțiva ani buni după '90. Relația mea cu Filarmonica continuă și în prezent. E o relație de suflet, nu numai profesională, o relație de peste 40 de ani, din 1968 până acum. Nu e puțin. O viață de om.

- Ați urmat, mai apoi, între 1968 și 1969, studii de perfecționare în Statele Unite...

- Curând după numire, după 1-2 concerte, am plecat în S.U.A., întrucât mi se acordase o bursă. Nu era o bursă studentescă, ci o invitație de-a cunoaște viața muzicală americană. Am intrat în contact cu marii lor dirijori, compozitori, soliști, muzicieni. Așa i-am cunoscut pe Leonard Bernstein, la Filarmonica din New York, pe George Szell, la Filarmonica din

Cleveland, considerată cea mai bună orchestră din lume; am fost la Boston, unde dirija Pierre Boulez, la San Francisco. I-am văzut chiar pe Leopold Stokovsky, fostul soț al Gretei Garbo, un mare dirijor, pe violonistul Isac Stern, pe Raphael Kubelick ș.a. Acolo am aflat, la New York, de moartea lui Silvestri, în Anglia, în 1969. Am putut cunoaște toate marile orchestre din America. A fost într-adevăr, o vizită de informare.. Acolo am scris prima mea simfonie. Am revenit apoi la Timișoara și mi-am continuat activitatea aici, unde împreună cu Nicolae Boboc am realizat evenimente muzicale importante la timpul respectiv. Nicolae Boboc era foarte receptiv la repertoriul nou pe care am început să-l introduc. Era și el adeptul ieșirii din clișeu unei stagiuni provinciale, așa încât am introdus foarte multă muzică contemporană, atât românească cât și universală.

- Ați amintit la un moment dat că, încă înainte de a deveni dirijor permanent la Filarmonica din Timișoara, ați dirijat la pupitrul orchestrei filarmonicii timișorene ca invitat. Aș vrea să vă întreb dacă l-ați cunoscut, cu aceste prilejuri, pe dirijorul Mircea Popa?

- Bineînțeles că l-am cunoscut, am fost invitat la el acasă de mai multe ori, locuia pe strada Beethoven. Era un om și un dirijor cu totul excepțional și, deasemenea, un compozitor înzestrat... Pe vremea când eram deja dirijor permanent la Filarmonica din Timișoara, mi-amintesc că Filarmonica prezenta un concert sâmbăta și un concert duminica. Concertul de duminică se transmitea, uneori, la radio București. Pe Mircea Popa l-am iubit și l-am prețuit foarte mult. La fel și el mă prețuia pe mine. Se afla, în acel timp, în capitală, fiind deja pensionat, ca urmare a unui accident cerebral care l-a obligat să-și întrerupă activitatea de dirijor la Opera de Stat din București. Îmi amintesc că abia ce se termina transmisia concertului la radio și secretara mă anunța că Mircea Popa vrea să-mi vorbească. Îmi spunea la telefon că mă felicita și că se bucură pentru faptul că orchestra din Timișoara este pe mâini bune. Mircea Popa era un maestru incontestabil: compozitor, dirijor, un muzician complex. Își păstrase contactul cu orchestra din Timișoara pe care și-o revendica, pe bună dreptate, în calitatea lui de fost prim dirijor al instituției dar și ca membru fondator. Era un mare boier al spiritului.

Interviu realizat de
EUGEN BUNARU
Continuare în pagina 31

PERSPPECTIVE NORMALE DESPRE TRECUT ȘI PREZENT: ASPIRAȚIILE LUI ADAM MICHNIK

VICTOR NEUMANN

"Pentru noi, europenii din spatele Cortinei de Fier, ideea Europei a însemnat pur și simplu negarea proiectului comunist. Ea simboliza libertatea în locul aservirii, creativitatea în locul supunerii și fricii, multitudinea de culori și pluralismul în locul cenușului și uniformizării, drepturile omului în locul principiului potrivit căruia omul este proprietatea statului, granițe deschise și drepturi neîngrădite în schimbul sîrmei ghimpate, Zidului Berlinului și cenzurării publicațiilor". (Adam Michnik)

Invocînd deopotrivă trecutul și prezentul, analizînd limbajele și faptele societății, dezvăluind valorile morale ce călăuzesc natura umană, identificînd minciunile politice ale celor două sisteme totalitare, eseurile lui Adam Michnik atrag atenția asupra marilor și micilor erori ale omului politic, dar mai ales ale intelectualului. Cel ce a învățat de la Erasmus că nu există "victorii definitive" sau "înfrîngeri definitive", încurajează intelligentsia să-și respecte propriul statut participînd la discuțiile din piața publică a propriei țări și a Europei. Căutător al adevărului, Adam Michnik este un adversar declarat al noilor populști și al noilor absolutiști, adept al unei atitudini umane față de victime, încurajînd nedreptății și exprimînd mila pentru cei slabi. Permanent nemulțumit de sine și de politicile momentului, Adam Michnik întruchiează idealul de căutător al unui *Homo Europaeus* modern, reprezentat pentru întîia oară de Erasmus.

În noua sa carte, *Mărturisirile unui disident convertit*¹, Adam Michnik discută tragediile secolului al XX-lea, totalitarismele fascist și comunist, trădarea intelectuală îmbrăcată în roșu și negru; problema libertății, a dreptății și a milosteniei; formarea gîndirii politice disidente în Polonia comunistă și rolul lui Jacek Kuron, omul politic al celei de-a treia republici poloneze și promotorul dialogului, compromisului, concretului, reformei; pildele maștrilor, ale lui Leszek Kolakowski în primul rînd, precum și impactul lor asupra generației postbelice a intelectualității polone; dialogul dintre intelectualii laici și aceia catolici, relația dintre Biserică și democrație; valorile culturii poloneze îndatorate deopotrivă spiritului creștin și celui libertin; "conflictul ideilor și lumilor care se confruntă și se îmbogățesc reciproc". Scrise cu gîndul mai bune înțelegerii a istoriei recente, cu intenția statuării reperelor umaniste și cu speranța acceptării pluralismului democratic de către majoritatea cetățenilor, cu dorința revizuirii învechitei pedagogii sociale, eseurile lui Adam Michnik probează implicațiile profunde ale intelligentsiei așa-numitei "cealaltă Europă" în schimbările civice și politice continentale.

Atent la transformările epocii, Adam Michnik are în vedere poziția intelectualității în raport cu puterea politică, autenticitatea sau inautenticitatea acesteia în funcție de atitudinile pragmatice sau jonsnice, amestecul valorilor, schimbările în privința simpatiei față de instituțiile puterii. Analizele și comentariile vizează identificarea diversității vocilor publice, clarificarea noilor orientări ideologice, temerile apărute în perioada imediat următoare dispariției statului totalitar comunist. Temele alese au sfîrșit multe

polemici în mediile poloneze și ele au fost motivate de faptul că, adesea, intelectualul și-a manifestat disponibilitatea "de a face din Biserică un instrument al acțiunii politice".

Să fie îndreptățită o asemenea suspiciune?, se întrebă Adam Michnik. "Contextul face ca intelectualul nostru să fie expus exact acestui gen de ispite și nu o dată să-i cadă victimă. Împărtășim, prin urmare, temerea că, dintr-un libertin și un anticlerical care nu a avut niciodată legături cu statul totalitar al puterii, el se poate transforma într-un apologet al viziunii clericale a ordinii colective. Va fi o pierdere importantă pentru ordinea pluralistă a culturii poloneze și un câștig îndoielnic pentru chestiunea creștină. Biserica are de obicei destui apologeți; de lipsa dușmanilor nu se poate plînge, dar critici binevoitori și prietenoși are foarte puțini" (*op.cit.*, p.25). Problema Bisericii și a moralității acțiunilor ei a devenit una extrem de importantă, organizarea democratică a societății și a statului presupunînd respingerea oricărui sistem totalitar, fie el de inspirație rasistă, comunistă sau religioasă (*op.cit.*, p.30).

Pornind de la observațiile lui Leszek Kolakowski, eseistul dezvăluie pericolul generat atît de ideologiile progresiste, cît și de acelea integriste, ambele însușite ca metode de a înlătura tensiunea dintre sacru și profan. Polonia a trecut prin ambele totalitarisme, de unde și necesitatea discuțiilor, rolul conceptualizării politicului și prudența față de radicalismele de orice fel. O societate fără o intelligentsie critică este capabilă oricînd de uitare și de repetarea tragediilor trecutului. Înțelegător cu semenii, adept al proiectelor îndreptate cu fața către viitor, Adam Michnik este atent la ideile ce pot sfîșia societatea. Contextualizarea social-culturală – aceea ce stă la temelia comprehensiunii istoricului -, îi conferă șansa de a examina nenorocirile trecutului îndepărtat și pe acelea ale timpului recent. Veșnic nemulțumit, Adam Michnik nu își dezaminte nicicînd statutul de "mare nonconformist", cum l-a definit Vladimir Tismăneanu în densa prefață a cărții, de vizionar umanist și gînditor antiabsolutist². Îmbrățișează compromisul și rațiunea, admițînd diversitatea convingerilor în răspunsurile filozofice la cele mai dificile întrebări privind natura umană.

Cum s-au născut "mărturisirile" celebrului disident polonez? Interesat de metamorfoza omului după o perioadă în care acesta a fost proprietate a statului comunist, Adam Michnik era încrezător că după dispariția regimului totalitar se vor petrece mai multe emancipări: a. aceea națională, adică, geneza statului fără discriminări etnice, "care nu va fi o victimă a cuceririi, dar nici nu va deveni opresorul unui alt stat"; b. aceea religioasă, apreciind că religia, persecutată și discriminată de comuniști, va deveni o componentă umană și naturală a democrației (*op.cit.*, p.84); c. aceea a muncitorimii, al cărei reper trebuia să devină sindicatul <Solidaritatea> și milioanele lui de membri; d. aceea civică, împotrivindu-se selecției negative a cadrelor și stimulînd libertatea de gîndire și cultura autentică (*op.cit.*, p.84). Amintitele aspirații s-au soldat cu tot atîtea dezamăgiri.

Dezmembrarea Uniunii Sovietice și a Iugoslaviei a fost însoțită de războaie civile, de purificări în temeiul apartenenței comunitar-lingvistice și religioase, de ură între popoare, de apariția unor state multinaționale intolerante, "în care fostele elite comuniste s-au transformat adesea în dictaturi etnice autoritare". Instituțiile religioase au fost supuse instrumentării politice, în anumite situații devenind intolerante prin serviciile aduse partidelor naționaliste. Sindicatul <Solidaritatea> s-a transformat într-o caricatură, asumîndu-și rolul fostului Partid Comunist. Privatizarea industriei a făcut posibilă apariția economiei de piață dure, a șomajului și a falsei idei potrivit căreia banul este "unicul criteriu al valorii umane și al succesului în viață". Locul libertăților garantate juridic a fost luat de corupție, iar acela al cenzurii, "de comercialism și cacofonie" (*op.cit.*, p.84).

Reflecțiile lui Adam Michnik au în vedere asemenea teme de mare actualitate și decodează o seamă de concepte-cheie, limbaje și mesaje ale lumii moderne. Ele probează o confruntare permanentă cu dilema înțelegerii și judecării istoriei și politicii și aparțin unui istoric, jurnalist și gînditor politic de excepție. Descrierile, observațiile, interogațiile și problematizările conținute în eseurile sale sînt inspirate de mutațiile înregistrate în Polonia și în Europa contemporană. Cărturar și scriitor prin vocație, Adam Michnik s-a format la școala unor profesori de primă mărime, la izvoarele culturii tradiționale poloneze, dar și în miezul celor mai importante evenimente politice din fosta Europă comunistă. Noua sa carte – admirabil tradusă în română de Sabra Daici – este o frumoasă și foarte convingătoare creație a istoriografiei și literaturii politice din epoca postcomunistă a Europei Centrale și de Est. Cu siguranță că mulțumită ei vom avea

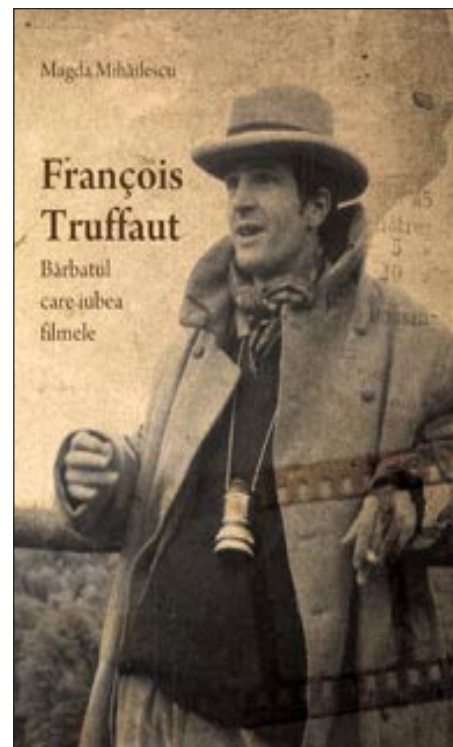

ocazia să ne aplecăm cu alți ochi asupra istoriei recente și să deslușim mai obiectiv prezentul. *Mărturisirile unui disident convertit* este o carte de excepție, una care va deveni o referință bibliografică de primă mînă, un excelent exemplu de investigare și interpretare aparținînd deopotrivă disciplinelor socio-umane și științei politice.

¹ Adam Michnik, *Mărturisirile unui disident convertit*, Prefață de Vladimir Tismăneanu, Postfață de Józef Tischener. Traducere și note de Sabra Daici. Editura Polirom, Iași, 2009.

² Vezi prefața lui Vladimir Tismăneanu, *A trăi în adevăr: Reflecții despre vocația, valorile și viziunea lui Adam Michnik*, în Adam Michnik, *op.cit.*, p. 8. Mai mult decît meritorie este postfața cărții, scrisă de Józef Tischner, un amplu comentariu pe marginea biografiei intelectuale a lui Adam Michnik, cf. *op.cit.*, pp. 233-245.

NOU la CURTEA VECHE

TRENUL PE CARE L-AM PIERDUT

DANIEL VIGHI

Adam Michnik e un om abordabil în ciuda culturii sale și, mai ales, în pofida anilor petrecuți prin pușcăriile comuniste și a civismului său consecvent. A fost să fie lansarea de carte *Memoriile unui dizident convertit* (Polirom 2009) la Timișoara și a fost, cu acel prilej, o dezbatere consistentă. Am simțit acolo un fapt de o gravitate urgentă: și anume faptul că ne lipsește încă mult pentru o internalizare fundamentală a culturii democrației, mai avem pași de făcut și pâine de mâncat pe drumul spre normalitatea principiilor libertății și a civismului. Las deoparte și faptul că totul poate conlucra ca pe drumul acesta lung al ideilor culturale, civice, politico-democratice să ne trezim că apucăm pe alte cărări. Paradoxal este faptul că așa se petrec lucrurile în Polonia de astăzi a lui Adam Michnik, și asta în ciuda marii culturi poloneze, a tradiției curajului civic polonez, a dezbaterilor ideologice polone de anvergură europeană. Polonia lui Leszek Kolakowski, a lui Jacek Kuron, Polonia lui Gombrowicz și a lui Bruno Schulz. Polonia Legii Martiale și a marilor dizidenți animați de tragismul unei mândrii naționale pe care acum o resping din cauză că a devenit marfă pe taraba unor apucături integriste cu iz extremist de dreapta. Polonia vie. Polonia aproape de noi și niciodată model, deși putea fi de multe ori. Pardon ! Am omis vremurile în care Miron Costin scria *Poema polonă*, iar mitropolitul Dosoftei versifica psalmii după modelul Jan Kochanowski. Vremuri medievale, atunci,

Astăzi avem de dat socoteală, ca intelectuali care ne socotim civici și democrați, pentru faptul că am pierdut trenuri ale istoriei estului intelectual dizident. Nu-mi plac îmbufnările încruntate ale lui Paul Goma, supărările lui cu iz antisemit în care se opintește încăpățânat în judecăți posace, dar nu mă pot opri să nu văd ceea ce a fost în 1977, când Paul Goma a fost singur. Aproape singur! Cu Vasile Parasciv undeva pe întinsul patriei strigându-i că Securitatea îl schingiuie și că-i aranjează dosar de nebun. Singurătatea de atunci a lui Paul Goma a fost altfel în Polonia. A fost altfel în Ungaria. A fost cu totul altfel în Cehoslovacia care credea în Carta 77. Chiar și Rusia – țara lui Soljenitîn – era altfel: despre asta ar trebui să vorbim mai mult și să ne luăm măsuri că nu vom mai fi așa pe viitor. Pentru asta e nevoie ca tinerii noștri bursieri să meargă nu numai în Franța, Germania sau SUA, ci și în Polonia, în Cehia, în Ungaria, în Rusia. Oriunde se poate învăța ceva despre ceea ce aceste țări au făcut și noi nu am făcut.

Mai e de spus că acum estul european este bântuit de un soi de naționalism creștin pe alocuri cu apucături fasciste. Nu mai e în actualitate amenințarea stângii comuniste care s-a schimbat la față. E altfel. E naționalistă, e fundamentalistă, e antieuropeană. E capitalistă la modul sălbatic. E susținătoare valorilor materiale pe care le-a proslăvit și în comunism, dacă e să ne aducem aminte de regimul privilegiat de la cantina partidului, de televizoarele color și țigările Kent. Revin la cazul Paul Goma și la singurătatea protestului său și spun că va trebui să ne asumăm onest acea abdicare. Tot așa cum e de la sine înțeles că s-a produs o răscumpărare a lașității de atunci prin morții Timișoarei din 17-20 decembrie. Ar mai fi de spus că tot răscumpărare a vechii abdicări a fost și participarea esențială a tinerilor scriitori timișoreni în 16 decembrie 1989 care poate fi socotită o târzie reabilitare. Îi

încredințez memoriei hârtiei tipărite: de la George Șerban, la Iosif Costinaș, de la Vasile Popovici la Viorel Marineasa, de la Doina Pașca-Harșani la Ion Monoran, de la Doina Pașca-Harșani la Ion Monoran, de la subsemnatul la Gheorghe Secheșan și Lucian Vasile-Szabo, de la Mircea Pora la Eugen Bunaru. Aceasta a fost o zi decisivă. A fost cea dintâi, și fără izbucnirea ei, gândită de grupul celor care au fost atunci la mine acasă, poate că lucrurile n-ar fi avut coerența de a doua zi când am încercat cu succes spargerea blocadei informaționale prin telefoane date scriitorilor din restul țării cu orice risc. A fost curajul prin care ne-am răscumpărat tăcerea de dinainte. Tot decisiv a fost și momentul elaborării Proclamației din martie 1990 de către o parte dintre participanții din 16 decembrie. Îi reiau pe cei care au gândit propunerea lui George Șerban și i-au făcut sugestii chiar înaintea redactării ei ca urmare a deciziei Societății Timișoara de a-și asuma textul. Așadar încă o dată: George Șerban, Vasile Popovici, Viorel Marineasa, Ion Monoran, Doina Pașca-Harșani, Florian Mihalcea.

Numai că în ciuda acestor acte de curaj civic, aici și în alte părți ale țării, rămân intacte urme ale vechii culturi în moștenirea ei național-comunistă sau, dacă nu așa, atunci în toate cele pe care le enumeră atât de convingător Eugen Negrici în volumul *Iluziile literaturii române*. Observațiile de acolo, de un radicalism cum rar mi-a fost dat să citesc în ultima vreme sunt în măsură să ofere una dintre căile terapeutice posibile. Calea nu e neapărat nouă și nici originală. Poartă un nume larg folosit, deși puțin pus în pagină și gândire: SPIRITUL CRITIC. În afara acestuia riscăm să ne scufundăm în somnul unor aproximări mitologice despre noi și ale noastre în ideea: totul e bine și "valorile naționale" intacte. Nu zic să le demolăm: zic să le revalorificăm, să le punem în pagină, să ieșim din eminescologisme care liturghisesc, din blagianisme asemenea, din judecăți ocultate de analize și să procedăm invers, să judecăm și să analizăm într-o concomitență a demersului și a reflexiei, și nu prin suspendarea examenului axiologic prin cel analitic. Dacă nu facem așa, vom construi mausoleuri, vom ridica socluri și vom încremeni la umbra unor statui de mari clasici în numele cărora vom practica jandarmerii culturale și indignări ofuscate. De unde vin aceste apucături? Poate că din rădăcinile noastre, vorba lui Mircea Eliade, arhaico-mitico-magice transferate.

Despre alte resurse ale mausolicării, ne spune Adam Michnik indirect când vorbește despre revizionism. Mi-a mărturisit în drum spre Muzeul de artă, în momentul de după lansarea volumului, despre faptul că în cultura română lipsește tradiția marxismului critic. Știam asta, am mai auzit despre absența în atelierele ideatice ale comunismului autohton a revizionismului. În Polonia a fost așa ceva. A existat revizionismul ca "un stil, o formație culturală, o modă". Mă întreb, câți dintre intelectualii de stânga interbelică de la noi au simțit nevoia în comunism să fie revizionist critic. Când s-a petrecut, o dată măcar, în cultura noastră, ceea ce Michnik evoca în Polonia epocii staliniste, când "limbajul marxist și sistemul de valori comunist" era folosit ca să respingă "doctrina și practica totalitaristă". Nimeni dintre marii noștri intelectuali de stânga nu s-a simțit solidar cu Roza Luxemburg, Lev Troțki sau Antonio Gramsci. Am preluat comunismul asemenea sfintelor predanii și

am liturghisit la nesfârșit fără să fim atenți ce spunem. Îmi amintesc și acum cursul de socialism științific al domnului profesor Panduru, altfel om cumsecade, din care nu am priceput nimic deoarece NU SPUNEA NIMIC. Strania senzație de gol de idei venea din chiar absența marxismului critic, adică a unei încercări de așezare proprie în raport cu ceea ce afirma apodictic doctrina.

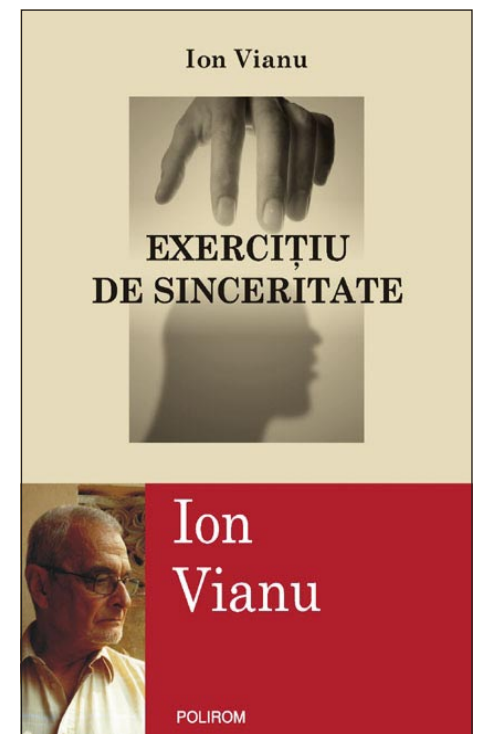
Dă dau un exemplu de stare vie a gândului din pedagogia pe care ne-o oferă ultima carte a lui Adam Michnik. O pedagogie care ne învață despre o deosebire de esență a culturii române față de aceea poloneză. Urmările apar azi când, vai nouă, dacă fluierăm în mausoleul clasicilor (Eminescu, Blaga, Sadoveanu, Cioran, Eliade, Noica) e nenorocire. La noi musai numai de bine despre toată lumea. Iată fragmentul unei situații polemice în dezbaterile culturale polone în idee, atitudine, gândire, existență: "Trebuie să fii de acord", mărturisește Adam Michnik, "cu opinia lui Leszek Kolakowski, care afirmă că proiectul comunismului lui

Marx conținea în esența lui ispita totalitară. Mai trebuie adăugat, totuși", susține Michnik, "că în centrul ideii lui Marx exista și distrugerea proiectului totalitar. De aceea marxistii revoltați au putut recurge la ideile tânărului Marx, împotriva anumitor texte ale lui Engels; au putut să analizeze și să critice marxismul însuși potrivit aceluiași reguli folosite în cazul altor idei și ideologii".

Și tot el mai spune un lucru la care stânga intelectuală autohtonă n-a avut niciodată acces și de aceea au trebuit să moară oameni în revoluția care ne-a eliberat de mausoleul marxismului românesc, dacă o fi existat așa ceva. Spune Adam Michnik că "distrugerea ideatică a comunismului a fost opera comuniștilor revoltați. Această «biserică» putea fi zdrobită din interior doar de eretici, niciodată de cei de altă credință".

În cu totul altă ordine de idei, dar nedespărțindu-ne de fondul acestora, dacă mai există astăzi vreun pericol în cultura noastră tocmai asta este: să o transformăm în templu, așa cum au transformat comuniștii români, filozofia marxistă!

NOU la POLIROM

ETICĂ, SOLIDARITATE, CONTROVERSĂ

ALEXANDRU BUDAC

Prima oară am auzit de Adam Michnik prin anul 2003, când urmam cursurile Colegiului *A treia Europă*. Nu l-am citit atunci, întrucât m-a atras mai mult proza unor autori polonezi precum Witold Gombrowicz sau Olga Tokarczuk. A fost mai bine așa. Deși nu sunt adeptul teoriei potrivit căreia cărțile trebuie citite la o anumită vârstă pentru a le savura sau pentru a le înțelege pe deplin, cred că Adam Michnik nu mi-ar fi reținut atenția în mod deosebit cu șase-șapte ani în urmă. Lucrurile s-au schimbat între timp. Recentă apariție a textelor adunate în *Mărturisirile unui disident convertit* se adaugă volumelor *Scrisori din închisoare și alte eseuri* și *Restaurația de catifea*, traduse și îngrijite de Adriana Babeți, Mircea Mihăieș și grupul de cercetători de la *A treia Europă*. Momentul e mai mult decât oportun. A lectura acum cartea lui Michnik, când politica europeană pare a fi lovită de amnezie iar extremismele de ambele orientări ideologice capătă o consistență malignă, înseamnă să te lași prins într-un revigorant exercițiu pentru memorie și să redescoperi suplețea în mișcare a gândului cu adevărat liber.

Cele treisprezece eseuri sunt organizate în jurul unor probleme distincte, însă volumul primește un aspect omogen datorită notelor comune: istoria recentă a Poloniei, critica marxismului, experiența de disident și deținut politic a autorului, raporturile dintre Biserica Catolică și puterea comunistă, căderea Cortinei de Fier, activitatea și destinul organizației "Solidaritatea", moștenirea culturală a lui Leszek Kolakowski, prietenia cu Jacek Kuroń. Forța scriiturii lui Michnik e produsul unei retorici foarte personale, cultivării paradoxului, referințelor literare și al tușei autobiografice adăugată unor intense problematizări de natură etică expuse pe un ton ce amintește pe alocuri de Hannah Arendt. Eseul despre Kuroń abordează marxismul într-o manieră confesivă, pornind de la o veche prietenie și de la atitudinile și reflecțiile unui gânditor cameleon. *Noi, trădătorii* expune argumentele ce susțin legitimitatea intervenției militare americane în Irak. În *capcana conștiinței curate* denunță politizarea creștinismului. Comuniștii și liberalii, ipocrizia clerului și excesele maselor revoluționare sunt tratate cu aceeași asprime. Autorul îi amendează pe unii filosofi și găsește în câteva texte literare surse pentru meditația politică.

Mărturisesc că nu ader la toate opiniile lui Adam Michnik, am rezerve față de nuanțele pe care el le distinge în ideologia marxistă iar opțiunea sa de a-l citi pe Stendhal strict ca pe un moralist (în *Fi-vei destul de ticălos?* și în *Canalia, canalia, canalia!*), deși interesantă și, fără îndoială, erudită, rămâne tezistă. Am apreciat, în schimb, onestitatea, stilul limpede în abordarea unor zone delicate de interferență a dilemelor etice, unde alții s-ar fi împotmolit de la prima frază, absența oricărei *parti pris*, controlul ferm asupra unor noțiuni și teme de filosofia istoriei, susținerea separării Bisericii de Stat, făcută pe un ton categoric. N-am simțit nicăieri faptul că Michnik ar ține morțiș să fie de acord cu el. Scrierile lui sunt o pledoarie pentru libertatea de gândire, dar și o demonstrare pătimașă, nu lipsită de eleganță, a modului cum se obține această libertate.

Există și aspecte care mi-au scăpat în timpul lecturii, argumente la a căror dialectică am simțit că nu am acces, întrucât sunt construite din interiorul culturii și istoriei poloneze. Majoritatea frământărilor lui Michnik sunt însă exprimate într-un limbaj

care ne este extrem de familiar, mai ales nouă, celor din această parte a lumii. Cu siguranță fiecare țară din estul Europei asociază căderii comunismului un moment precis, după un model precum acesta:

"De ce a căzut comunismul? Pe câți îi întrebi, tot atâtea răspunsuri vei primi. Economistul îți va spune: comunismul și-a pierdut forța de dezvoltare, nu a făcut față concurenței economiei de piață apusene, a încetat să mai satisfacă nevoile și aspirațiile sociale tot mai mari. Republicanul american de la școala lui Nixon va afirma că politica *détente* (de destindere) a dus la căderea comunismului, forțând țările blocului estic să semneze la Helsinki obligația respectării drepturilor omului (așa-numitul al treilea coș). Politicianul din administrația lui Carter îți va răspunde: comunismul a căzut deoarece Statele Unite și-au făcut din drepturile omului propriul standard ideologic. Susținătorul lui Reagan va argumenta la rândul lui: comunismul s-a destrămat în urma confruntării dure dintre politica americană și 'imperiuul răului'.

Cu toate acestea, observatorul de la Vatican nu se va îndoi nici o clipă că papa Ioan Paul al II-lea a învins comunismul – moral și politic. Luptătorul afgan de la Kabul va spune că partizanii afgani i-au aplicat lovitură de grație imperiului moscovit. E suficient să mergi, însă, la Moscova și să discuți cu un democrat rus pentru a te convinge că perestroika lui Gorbaciov a pus capăt comunismului sovietic.

Toate sunt adevărate. Totuși noi, polonezii, știm că începutul sfârșitului comunismului a fost marea revoltă muncitorească din August '80, încheiată cu semnarea unor înțelegeri care au deschis calea creării sindicatului 'Solidaritatea'."

Eseul *Pogromul de la Kielce: două procese de conștiință* mi s-a părut cel mai provocator. În primul rând, pentru că aduce în

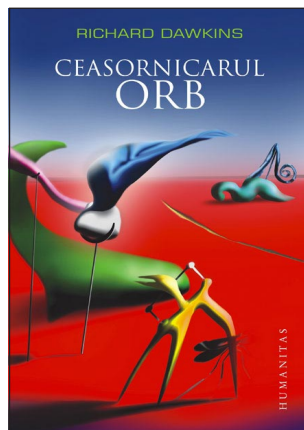
discuție, fără menajamente ori eufemisme, un episod întunecat, mai puțin cunoscut, din istoria Poloniei, și anume răbufnirea unui violent val de antisemitism finalizat cu uciderea câtorva zeci de evrei, de către populația locală, în iulie 1946, așadar *după* terminarea războiului. În al doilea rând, întrucât invocarea acestei tragedii îl face pe Adam Michnik să reia câteva distincții formulate foarte tranșant înaintea lui de către Hannah Arendt, în *Eichmann la Ierusalim*: vină individuală și vină colectivă, răul vizibil, ușor de recunoscut/definit, și răul insidios, ascuns sub chipurile banalității, răul căruia e mai greu să-i identifice sursele și evoluția în timp. Ce a putut determina ura populației din Kielce față de cei pe care, cu foarte puțină vreme în urmă, încercaseră să-i protejeze de nazisti? Răspunsul lui Michnik merită citit pe înde-

lete, fie și numai pentru raționamentul ce denunță nocivitatea a două sinistre stereotipuri antisemite, "stereotipul iudeocomunismului și convingerea că există o conspirație mondială evreiască. Numai în acest mod se poate face legătura între acțiunile sioniștilor, care cereau un stat evreiesc, și acțiunile aparatului stalinist de securitate din Polonia. Nu cred că trebuie convins astăzi cineva că este vorba de un raționament pe cât de absurd, pe atât de antisemit."

Retor îndrăzneț, gânditor caustic, uneori incomod, niciodată cinic ori teribilist, paradoxal, consecvent în atitudine și argumentare, fără să aibă orgoliul inflammat, Adam Michnik e un eseist mereu surprinzător și un politolog excentric. *Mărturisirile unui disident convertit* ne va da câteva teme fierbinți de reflecție.

LUPUL CEL RĂU

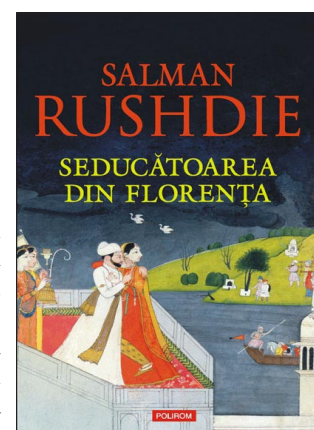
CEASORNICARUL ORB
Richard Dawkins
traducere din limba engleză de
Simona Mudava
Editura Humanitas, 2009

Geneticianul Richard Dawkins este faimos mai cu seamă datorită teoriei ("postulat" ar fi, cred, mai corect) *memelor* – teorie ce nu poate fi susținută până la ultimele ei consecințe –, definirii ADN-ului drept un cod digital, folosirii inteligenței artificiale în scopul unor previziuni evoluționiste și, relativ recent, datorită controverselor aprinse iscate de volumul *The God Delusion*, un vitriolant manifest al ateismului științific, volum care, din nefericire, nu este străin de o anumită componentă ideologică. Dawkins, un evoluționist radical, a scris câteva cărți fascinante precum *The Selfish Gene*, *River Out of Eden* sau *Climbing Mount Improbable*. În *The Blind Watchmaker*, o lucrare cu multe premii, din 1986, cercetătorul britanic revigorează darwinismul cu descoperirile din genetică, teoria complexității și analogii neașteptate între lumea vie și tehnologie. Premisele sunt clarificate de la început: "Selecția naturală este ceasornicarul orb, orb pentru că nu privește înainte, nu plănuiește consecințele și nu are în vedere nici un scop. Și totuși rezultatele vie ale selecției naturale ne dau impresia copleșitoare că ar fi opera unui maestru ceasornicar, ne dau iluzia că ar fi planificate și proiectate." Erudită, provocatoare, incomodă, dar foarte bine argumentată, cartea lui Richard Dawkins merită citită cu atenție, însă și cu prudență, cu o oarecare detașare, întrucât excesul și controversa sunt mediile care-i priesc cel mai bine autorului.

SIROP MULTICULTURALIST

SEDUCĂTOAREA DIN FLORENȚA
Salman Rushdie
traducere din limba engleză și
note de Dana Crăciun
Editura Polirom, 2009

Cu autorii la care ții ești și mai sever decât cu restul plutonului, când te dezamăgesc. Salman Rushdie nu trebuie să confirme, nu mai are nimic de demonstrat, căci a pătruns în istoria literaturii pe ușa din față (cu scandal cu tot), însă nu înțeleg cum, o dată la câțiva ani, vrăjitorul de sub pana căruia au ieșit minunății precum *Midnight's Children* și *The Ground Beneath Her Feet* izbuteste să dea câte un rateu stupefiant. Am citit *The Enchantress of Florence* acum câteva luni și l-am pus pe locul întâi în topul celor mai slabe cărți ale autorului, alături de *Haroun and the Sea of Stories* și *Fury*. Traducerea nu-l poate salva, deși versiunii Danei Crăciun nu i se poate reproșa nimic. Debutul poveștii e impecabil, iar episodul strecurării misteriosului străin blond în palatul Împăratului Akbar, protejat de veșminte olfactive ce se deschid asemenea unor petale, are potențial hipnotic. Apoi, acțiunea se mută în Florența veacului al șaisprezecelea, iar arborele genealogic care iese la iveală nu stă drept. Protagonștii florentini (pe unul dintre ei îl cheamă Machiavelli) se exprimă ca eroii lui Tarantino, evenimentele se reproduc strident în oglindă până te înhață plictisul, stilul flamboaiant nu suplinește lipsa de substanță, regulile construirii unei povești sunt expuse didactic, ca într-un manual de *creative writing*, iar la final îți se servesc probleme de multiculturalism și globalizare plus o bibliografie cât pentru un doctorat. Totuși, recunosc că eșecurile lui Rushdie sunt mult peste reușitele altora.

JOCUL IDEILOR

ELENA CRAȘOVAN

Alexandru Paleologu, "unul dintre ultimii aristocrați ai momentului", cum era numit în 1994, se dezvăluie sub diverse roluri: ambasador la Paris, "ambasador al golanilor", parlamentar pro-monarhist și critic al vieții politice din anii '90. În spatele acestor posturi publice deplin asumate (nu fără detașare și umor) rămâne autorul eseurilor: impecabil logic, dar și malițios, umoral doar atât cât e nevoie pentru a da sare și piper polemicii.

Textele din volum acroșează problematici diverse. Cele mai multe articole și interviuri adunate sub modestul titlu *Interlocuțiuni* ("mărunțișuri", cum le numește autorul) datează din perioada 1990-1995. Editate în volum în '98, ele nu sunt, nici acum, la a doua reeditare, datate. Parte dintre ele au funcția documentului autobiografic, altele, frumusețea eseului independent de context, pe teme dintre cele mai diverse: prostia, democrația, aristocrația, inteligența, bătrânețea.

Afirmarea deschisă și simultană a raționalității și a credinței, seducătoarea mobilitate intelectuală, lecturile vaste constituie fondul scrierilor. Dezinvoltura, coerența, libertatea (față de sisteme, ideologii, grupuri de influență) îl transformă pe autor într-un companion antrenant, pasionat printre cărți, oameni, idei, iar inerențele redundanțe care apar într-o culegere de eseuri scrise pe diverse teme, în diverse ocazii, fără a fi un neajuns, oferă mai degrabă constanta necesară la care se raportează cititorul.

Mărturisirile autobiografice rămân exemplare prin discreția, caldul și calmul relatării, dar și prin finețea intelectuală, prin revendicarea de la modele surprinzător alăturate: Goethe și Caragiale. Relatările lui Al. Paleologu au ceva din buna cuviință și măsura prezente și la Steinhardt, cu care îl înrudesc și limba savuroasă, critica locurilor comune și cultivarea paradoxului.

Un comentariu memorabil pune în legătură repudiata de către mulți sintagmă "frica de Dumnezeu", elitele și civilizația: "Frica de Dumnezeu înseamnă nefrica de nimeni altul. Nu poate fi curajos până la capăt, și totodată și absolut incoruptibil, decât un om cu frica lui Dumnezeu... Elita este compusă din oameni care știu că există o instanță deasupra lor. Că fiecare individ nu se oprește la el însuși și are ceva mai presus de el ca valoare".

Într-o frapantă alăturare stau elogiile aduse aristocrației și recunoștința pentru experiența carcerală. "Doctoratul nu la Heidelberg, ci la... Jilava" s-a dovedit "mult mai interesant, mai productiv, mai maturant", oferind o neprețuită cunoaștere de sine: "Este interesant să vezi cum arăți tu însuși coborât la nivelul cel mai de jos. Dacă poți să suportți, fără să-ți modifici natura proprie, formele cele mai de jos ale existenței".

Nu mai puțin emoționante sunt gândurile despre bătrânețe ca vârstă recuperatoare, privilegiată, despre tinerețe și maturitate ca

preludiu al acestei împliniri, despre dragostea unui cuplu bătrân, de la frumos la înduioșător, de la voluptate la tandrețe (preferința nu pentru *Romeo și Julieta*, ci pentru *Conul Leonida față cu reacțiunea*), sau refuzul "fericirii personale" ca utopie, un mit al modernității, în favoarea fericirii ca împlinire prin celălalt.

Între cele mai frumoase pagini sunt "exercițiile de admirație" pe care "conu' Alecu" le practică entuziast, dar și selectiv. Portretul trimite întotdeauna la om, dincolo de ipostazele publice, realizează mai degrabă fericita consonanță dintre dimensiunea intimă și cea socială. Cei invocați, oameni "fini", cum îi numește Paleologu (Constantin Noica, Mihai Șora, Alice Voinescu) au o trăsătură comună: cu toții sunt "maieu-ticieni". Fiecare cu o vastă cultură pe care o practică însă fără ostentație, trăind în firescul ei, atent mereu la interlocutor.

Savuros este comentariul despre prostie: "cu toții suntem proști... avem harul de a fi inteligenți din când în când... nici în mod constant, nici pe toate planurile. Ceea ce face ca inteligenții să nu fie ușor mobilizabili... căci inteligențele lor nu concordă tot timpul și sunt heterogene". Sau o remarcă actuală mai cu seamă într-un an electoral: "omul prost, dacă vede că și tu ești prost, te iubește, te și votează. De-asta, în genere, campaniile electorale sunt bazate mai degrabă pe slogane stupide".

Daltă zonă de interes a cărții este cea istoric-documentară. Onestitatea, actele de *mea culpa* (erori cauzate de faptul că "judecăm viitorul cu elementele prezentului") sunt dublate de opiniile tranșante, din perspectiva unui ex-centric, asupra întâmplărilor din viața socială și politică

românească la începutul anilor '90. Rămân actuale principiile de "etică parlamentară", bunul simț ca paradox, condamnarea extremismelor și utopiilor de orice fel (legionarismul anilor '30, comunismul), a promiscuității politice.

Paleologu își exprimă vehement revolta împotriva "intelectualității": consideră cu totul nefondate, denotând snobism și lipsă de inteligență, condescendența stângii și mefiența occidentalilor față de instituții precum Monarhia și Biserica. Contracărând această ignorare a tradiției și a istoriei, autorul apără susținut ideea de Europă creștină, construită polar, pe valorile catolicismului și ale ortodoxiei deopotrivă, aceasta fiind profund europeană, la fel ca mult-hulitul balcanism.

O diferență necesară este cea dintre ortodoxie și ortodoxism, cel din urmă conotând militantismul, izolarea, refuzul valorilor occidentale. Paleologu suspectează atât ideologizarea religioasă, cât și divinizarea ideologicului, și ecumenismul declarativ, și dogmatismul belicos; mărturiile sale sunt totodată discrete mărturisiri ale credinței ca bucurie.

În religie, filosofie, artă, autorul se dovedește antiteoretizant și antidogmatic. De aici și reproșurile adresate prietenului Noica: "constrângerile autoimpuse, lucrurile introduse cam cu de-a sila ca să «iasă» sistemul". Analizele lui Alexandru Paleologu rămân actuale, dincolo de locurile comune ale discursurilor stereotipe și ale limbii de lemn. Caută subtilitățile semantice, sensurile prime, etimologice sau atestate cultural, este un admirator al spiritului balcanic și deopotrivă al culturii occidentale, fără a opera o scindare între acestea. Armonia pentru care pledează implică refuzul "purismelor" de orice fel,

INTERLOCUȚIUNI

Alexandru Paleologu,
Colecția Eseuri/Critică, Editura Cartea Românească, 2009

frumusețea fiind în mod necesar impură, hibridă.

Nu toate afirmațiile sale rezistă, deși sunt seducătoare, mai ales prin formulare, căci eseurile sunt nu doar un spectaculos joc al ideilor, ci și unul al stilului. Formularea problemelor, subtilitățile, distincțiile fine, felul în care își obligă cititorul să gândească pe cont propriu, sau să regândească lucruri ce păreau știute (adevăruri de "manual", devenite axiome), să își definească locul în lume, ca persoană unică, nesubordonată unei ideologii, însoțită de umilința bună, a recunoașterii limitelor, toate sunt câștigul esențial al acestei lecturi, pe care îl mărturisește și autorul: "În fond, ce este interesant și palpitant în viață este să-ți dai tu însuși, târziu și greu, niște răspunsuri parțiale și amendabile, răspunsuri care se nasc din întrebările pe care ți le pui".

REVISTA ALKEMIE

Alkemie (revistă semestrială de literatură și filosofie) este o publicație academică relativ recentă, însă deja apreciată în mediile universitare europene. Lansată cu un număr tematic despre metaforă (*Métaphore et concept*), continuând cu un al doilea dedicat fragmentarului, publicația în limba franceză cuprinde studii ale cercetătorilor români (Irina Mavrodin, Mihaela-Gențiana Stănișor, Sorin Lavric), ale autorilor din Africa sau America Latină, găzduind totodată și semnăturile prestigioase ale unor personalități precum Jacques Le Rider și Marc de Launay.

Subiectele ofertante ale primelor numere au condensat în "dosare tematice" studii excelente despre varii autori și opere. Primul număr abordează metafora între frumusețe și știință (Carlos Maldonado), în Scripturi (Constantin Jinga), dar și în epoca structuralistă (Gabriel Marian), la Robert Musil și la Cortázar (Ilinca Ilian). Aceeași generozitate tematică alătură în numărul despre fragmentar analize despre scriitori precum Pascal Quignard, Cioran, Musil.

Secțiunile permanente («Agora», «Dés/Deux ordres du monde et du langage», «Expressis verbis», «Le marché des idées») asigură, alături de dosarul tematic, varietatea conținutului.

Ținuta academică, prestigiul colaboratorilor, densitatea și calitatea informației, tematica abordată (următoarele numere propun studii despre vis și despre vid), eleganța prezentării sunt câteva dintre atuurile acestei publicații. (Format electronic –<http://alkemie.filozofie.eu/index.html>).

CAIETELE EMIL CIORAN

Numărul X din *Approches critiques. Cahiers Emil Cioran* (Editura Universității "Lucian Blaga", Sibiu, Les Sept Dormants, Leuven, 2009) este dedicat relațiilor dintre Emil Cioran și Constantin Noica. Două biografii exemplare (*Élitisme et marginalité*, Simona Drăgan), două viziuni asupra limbii (Eugène van Itterbeek), limbajul și construcția sinelui (Dumitra Baron), "dialogul cu frica" (Gabriel Popescu) sunt câteva dintre studiile tematice cuprinse în volum.

După cum putem citi în prezentarea de pe coperta a patra, *Caietele...* au fost concepute ca "punct de întâlnire pentru toți aceia – filosofi, teologi, critici literari, traducători, istorici și cititori – pasionați de opera lui Cioran". Analizele grupate în jurul temei centrale sunt precedate de un studiu despre insomnie la Cioran (Constantin Zaharia) sau de punctarea influențelor schopenhaueriene în textele lui Emil Cioran (o polemică interesantă și solid argumentată a lui Ciprian Vălcănuș cu afirmațiile Martei Petreu).

Relația dintre Cioran și Mircea Vulcănescu sau cea "marginală, dar crucială" cu Nicolae Steinhardt (Mircea Ardeleanu) completează tabloul interacțiunilor dintre scriitorii și filosofii români de-a lungul secolului al XX-lea.

Secțiunea "Inédite" (cu un eseu al lui Cioran și o scrisoare din 1939 adresată acestuia de către Henry Corbin) și cea a recenziilor (Mircea A. Diaconu, *Cui i-e frică de Emil Cioran? Cioran străinul*) întregesc sumarul acestei publicații de referință.

UN OM AȘA CUM A FOST

GRĂȚIELA BENGĂ

Paseist nevindecabil cum se declară, Dan C. Mihăilescu a strecurat **Jurnalul*** lui Arșavir Acterian printre cărțile anului 2008. Nu cred că acest jurnal se apropie de anvergura **Memoriilor** lui Valeriu Anania, de pildă, dar cititorii vor găsi destule pârghii care să le înlesnească lectura.

Coleg de liceu cu Constantin Noica, Barbu Brezianu și Alexandru Elian, Arșavir Acterian (1907-1997) și-a obținut licența în drept în 1933. Publicist (a fost un timp secretar de redacție la "Vremea") și eseist, mai târziu memorialist, Arșavir Acterian nu e neapărat un nume cu rezonanță în cultura română. Mai degrabă, a stat în umbra lui Jeni, sora sa mai mică, autoare a unei cărți remarcabile, **Jurnalul unei fete greu de mulțumit**. Sau în umbra destinului nefericit al fratelui său mai mare, Haig, regizor de mare talent, dispărut pe frontul de Est.

Parte a unei generații cu o formidabilă voință de a crea, Arșavir Acterian este, surprinzător, altfel. Întreaga lui existență e așezată sub semnul inconfundabil al mirării. Ceilalți consumă energii enorme, el încremenește în fața spectacolului universal. Ceilalți, prietenii săi, se iau la trântă cu istoria – el se retrage mut, sufocat de disperarea prin care trece conștiința omenirii. Trebuie spus că segmente din însemnările lui Arșavir Acterian au fost publicate în **Jurnalul unui pseudo-filozof** (1992) și **Neliniștile lui Nastratin. Pagini de jurnal** (1967-1982) (2000), însă ediția apărută în 2008 la Humanitas este cea mai amplă variantă a jurnalului, cu indice, note și evocări semnate de Florin Faifer și Bedros Horasangian. Lipsesc cele două perioade în care autorul a trecut prin temnițele comuniste (1949-1953; 1959-1964, când a fost inclus în "Iotul Noica-Pillat") și fragmentele scoase pentru a face textul publicabil.

Jurnalul lui Arșavir Acterian nu conține nimic spectaculos. Nici descoperiri geniale, nici imprezibile căutări metafizice ori mari izbânde literare. Dezvăluirile intimității lipsesc, așa cum cum sunt lăsate deoparte și cancanurile timpului. Și totuși **Jurnalul** atrage tocmai prin cuminența sa – o cuminență care nu apare ca efect al vreunui dresaj obscur și nici nu vine dintr-o sterilitate ideatică, ci izvorăște, mai presus de orice, din *tristețe*. La Arșavir Acterian tristețea nu intră într-un joc al aparențelor, multiplicat la nesfârșit. Și nici nu are timbrul vag afectat al amărăciunii aristocratice. Devine o stare naturală, cu vobletele ei firești. Un dat al firii, profund legat de conștiința agitației inutile, al încercărilor fără finalitate, al absenței oricărei soluții salvatoare. În aceste condiții, scrierea unui jurnal ar fi condiționată de existența unui impuls exterior, care să suplinească neputința de a găsi *rostul* însemnărilor diaristice. La urma urmei, de ce scrie Arșavir Acterian? Nu știe răspunsul, așa cum nu cunoaște nici rostul existenței sale. Scrie ca mânat de o forță nevăzută, ca împins de un demon, scrie dintr-o pornire irațională. Însă, mult înainte de a avea vreo importanță poetică sau metafizică, **Jurnalul** său e un creuzet în care adastă materia primă a interogațiilor, a dilemelor și căutărilor de

zi cu zi. O urnă scripturală în care, pentru o vreme, se revărsă neliniștea și sentimentul nimicniciei, în încercarea de a lua distanță față de ele și de a le înțelege. E, așadar, un document al reacțiilor unui om care își trăiește în singurătate frământările și mirările, în simplitatea lor copleșitoare. "Nu mă pot împăca de ajuns cu lumea. *Nu mă pot împăca* (s.a.), scurt și cuprinzător. Poate neîmpăcarea aceasta își trage existența dintr-o gâlceavă a contradicțiilor, care neconținut mi se ivesc în cale și pe care nu le pot altfel gătui decât prin lene și printr-o amânare a unui efort limpezitor. [...] Ce trebuie să fac, ce anume să statornicesc și să-mi impun ca să mă împac cu mine, cu lumea? Sau, mai bine zis, ce trebuie să dreg în mine ca să pot vieții liniștit și creator? [...] Ce sens, ce finalitate poate prezenta însă o ordine, fiind ea și estetică? E neîndoios că estetica unei ordini ar fi provizoriu liniștitoare, însă nu m-ar satisface deplin. (24 noiembrie [1929])

Chiar și înfiorate de un dramatism minor sau străbătute de un tremur patetic, trăirile diaristului nu se sleiesc prin repetiție. Rugina nu reușește să le roadă, miezul lor rămâne, în adânc, proaspăt. În loc să-l întunece iremediabil, luciditatea îi oferă lui Arșavir Acterian zestrea seninătății: e bine ancorat de vectorii mentali prin care (încă mai) caută în lume sugestii de sens. Iar dacă ratarea periodică a sensului îi provoacă o inepuizabilă fierbere interioară și conștiința suspendării, zădărnicia apare întotdeauna ca ipostază primară a morții – după care se simte în măsură să tănjască.

Tristețea, chinuitoarea neputință de a se dumiri și apăsarea resimțită în societate nu exclud inciziile nemiloase în propria existență, dar și bucuria de a fi împreună cu celălalt. Sau o anume voluptate a taifasului. Cu prietenii din tinerețe, dar și cu amicii de mai târziu, din anii de pe urmă, Arșavir Acterian știa să găsească în taifas cu totul altceva decât pălăvrăgeala anostă, revărsarea unor cuvinte inerte. "Îmi propun energic o zi de lucru. Mă apuc de treabă cu vioiciune. Vine Eugen [Ionescu]. Stăm la taifas, deși venise să citească și el. Îmi spune că e pasionat de logică și că-i pare rău că nu se pricepe în matematică. E calm, vesel. Citește din Descartes (în care a descoperit o petițiune de principiu, pe care a aflat în urmă că o descoperiseră mulți). A început să-l citească pe Maritain, care nu-i displace. Jucăm șah. Îl fac pilaf. Îi e dor de dragoste. Și mie. Îi citesc din jurnal. Citindu-l, realizez câtă artificialitate și câtă stupiditate e în existența mea, a cărei oglindire ar vrea să fie jurnalul. Trăiesc bombastic, retoric și sterp. Scriu, cum e firesc, la fel. (1 august [1932]). Dialogul privilegiat cu prietenii este el însuși o formă de înțelegere a lumii și a sinelui. Poate avea pauze – în schimb, nu are sfârșit. Este și cazul prieteniei dintre Arșavir Acterian și Eugen Ionescu, prelungită peste ani într-o fructuoasă corespondență.

De altfel, portretul lui Eugen Ionescu se decupează cel mai bine din **Jurnal**. În timpul unor lungi plimbări sau prin alegerea unui film văzut împreună, cutreierând expoziții sau comentând o carte,

Arșavir Acterian și Eugen Ionescu își pun laolaltă frământările și cartografiază un spațiu distinct, dar totuși tulbure. Un *altundeva* misterios – căci amândoi privesc, fiecare în felul lui, dincolo de ei înșiși și de lume. Un Eugen Ionescu zguduitor, liric, confesiv, chinuit de toate formele tiranice de viață se însuflețește în rândurile lui Arșavir Acterian. Document prin care se ordonează (exorcizează?) procesele sufletești și întâmplările trăite *alene*, **Jurnalul** este și o carte despre ceilalți. Despre prietenie și spiritul unei lumi febrile. Fascinat în tinerețe (ca mai toți din generația sa) de Iorga, de Pârvan, de Nae Ionescu, Arșavir Acterian nu se dă în lături să-i admire și pe cei de-o seamă sau, dimpotrivă, să le remarce inconsecvențele. În câteva tușe, sunt schițați Mircea Eliade, cel "cu suflet planturos și spirit turgescen", Țuțea "un vizionar, nu numai un geniu verbal", Sandu Tudor, cu "tendințe și elanuri contradictorii", sau Petru Comarnescu "volubil ca întotdeauna, politicos, simpatic, trepidant", față de care autorul jurnalului se simte tare golaș, dar nu stingher. De fapt, o întreagă galerie de portrete prinde contur din însemnările lui Arșavir Acterian. Explicând, gesticulând, justificându-și într-un fel sau altul trecerea prin lume, apar Alexandru Elian, Mircea Vulcănescu, Tudor Vianu, Nae Ionescu, colecționarul Zambaccian, Edgar Papu, Emil Botta, Constantin Fântâneru, Horia Stamatu, Octav Șuluțiu, Emil Cioran, Sorana Țopa, Marietta Sadova sau Stelian Mateescu – un tânăr genial, dar cu un destin ratat, eșuat în mizerie.

Lipsit de ambiții și de iluzii, Arșavir Acterian se situează, nu de puține ori, în răspăr cu tendințele vremii. Nu-i este teamă să-și expună opiniile, așa cum nu se ferește de banalitatea ființării cu prea puțină vlagă. L-au încântat **Solilocviile** lui Mircea Eliade, l-a dezamăgit **Yoga**. Cărți, idei, expoziții sunt discutate fără menajamente. Cioran, Noica nu sunt nici ei ocoliți, fără ca judecata să eșueze în bîrfă, anatemă sau sarcasm.

Însă din mici întâmplări și din naturalețea notației, care trece ușor sesizabil de la o zonă la alta, portretul iese din încremenire, se încălzește, respiră, se umanizează. O ieșire la Corso este urmată, în toamna lui 1932, de un chef la Eliade, cu Comarnescu, Vulcănescu, Noica, Eugen Ionescu, Sorana Țopa: "Schimb de sincerități crude, brutale. Cioran intervine viu, impresionant de direct, de conform cu sine în replici, atitudini, de-o sinceritate à la longue cam țipătoare, sărind peste gard, deși tocmai asta e ce-i reproșează Soranei Țopa." (30 noiembrie)

Cu capacitatea de a trăi cultura ca pe o problemă personală, ca pe o posibilitate de exprimare a marilor interogații asupra vieții și morții, Arșavir Acterian a fost, în același timp, un spirit profund religios. Fără vreo urmă de bigotism, fără tapaj. A fost un căutător tăcut, singuratic, care n-a obosit să se minuneze de viață. În fond, singura autoritate pe care a recunoscut-o a fost cea a lui Dumnezeu. Între oameni – fie ei geniali, mediocri sau ratați – nu este absolut nicio deosebire. Într-o însemnare din 12 iulie 1970, găsim o schiță de autoportret: stofă de călugăr nu are (cum să aibă, dacă se mai văd apucături lumesti?), cap de filozof nu (căci îl plictisesc îngrozitor speculațiile și teoriile întinse), nu are imaginație ca să fie romancier, nici aplecare spre știință ori spirit de aventură, nu rezistă la muncă fizică, sexualitatea îl devitalizează, deși femeia îl atrage etc. Singura lui năzuință se leagă de misterul vieții.

Traversând două epoci, care reactualizează efervescența generației interbelice și imaginea descărnată a comunismului, **Jurnalul** lui Arșavir Acterian mizează pe simplitate și discreție. Pe asumarea firească a unui fel de a fi, așa cum a fost.

*Arșavir Acterian, **Jurnal** (1929-1945 / 1958-1990), Cuvinte de întâmpinare Bedros Horasangian, Florin Faifer, București, Editura Humanitas, 2008

I. NEGOITESCU – ÎNTRE EXALTARE ȘI RAȚIUNE

ALEXANDRU RUJA

Volumul cuprinde publicistica de tinerete a lui I. Negoitescu, fiind ordonată cronologic pe perioada 1938-1947. Editoarea precizează că a inclus în volum și "articolele de care criticul s-a delimitat tranșant". În loc de prefață este reprodus textul lui E. Lovinescu – *Planeta de scriitor tânăr* – în fond un text de consacrare pentru tânărul critic, autor al *Manifestului* asupra căruia s-a pronunțat și criticul de la "Sburătorul" cu evidentă referire la cea de a patra generație postmaioresciană. Textul lui E. Lovinescu este unul cu fine intuiții, de la portretul fizic, tăiat în linii clasice-marmoreene la configurarea coordonatelor intelectuale din care va reieși viitoarea figură a criticului și istoricului literar. "Figură fină, feminină, androgină; delicatețe, timiditate, repede alarmate de un fel de pudoare trădată de carminuri discrete; și peste toată înfățișarea, o mască de visare, de contemplație. Virginitate sufletească, înclinare spre atitudine extatică, și, pe urmă, deodată, mare capacitate de entuziasm, de combustione interioară pentru lucruri ideale. Iată tot ce am citit pe chipul necunoscutului, înainte de a-mi spune cine e; n-am, poate, nici un element obiectiv de comparație, dar, nu știu de ce, îmi închipui că așa trebuie să fi fost Shelley: angelic, extatic și totuși cuprins deodată de impulsii dioniziace. [...] În *Manifestul* Cercului literar din Sibiu, i-am recunoscut ideile, nu și stăpânirea formei; totul e exprimat într-însul cu atâta fermitate (unde e cobaltul ochilor puri, visători?), cu atâta vigoare, cu atâta virilă hotărâre (unde e suavul chip de androgină?), într-o formă atât de matură, încât nu-mi vine aproape să cred că poate fi opera unui tânăr de douăzeci și doi de ani."

Primele texte critice reproduse sunt cele apărute în revista "Luceafărul" a elevilor de la Liceul "Gh. Barițiu" și, cu toate ezitățile și căutările începutului, ele exprimă destul de bine un nivel de cultură și un stil în căutarea esențialului. Din cronica la *Panorama literaturii române* de Basil Munteanu, scrisă de elevul pasionat de literatură: "În literatura română contemporană clocotul vieții e atât de puternic, de furtunos, încât produce pentru moment o dezorientare completă celui ce încearcă să stabilească normele ei de conducere, să-i legitimizeze existența, să-i ierarhizeze valorile. [...] Cartea de care vorbim e clasică prin geometria structurii ei. Te impresionează măsura cu care a fost concepută, echilibrul ei, sinteticul limpede și plin de conținut spre care tinde mereu. Fiecare scriitor va fi sintetizat în o formulă de expresie lapidară." ("Luceafărul", nr.5, 1938).

I. Negoitescu colaborează la "Țara", "Țara nouă", "Curtile dorului", "Timpul", "Vremea", "Viața", "Saeculum", "Transilvania", "Națiunea Română", "România nouă" și, evident, "Revista Cercului Literar". Până la "Revista Cercului Literar" și proiectul "Euphorion", destule texte risipite în presa vremii dau seama despre talentul tânărului critic, manifestat în disocierea valorică, intuirea esențialului, relaționarea literaturii române în spațiul european, perspectiva istorică a actului critic curent. De remarcat

cronici, articole, studii ca *Poezii tineri în Ardeal*, *Aspecte din poezia lui Mihai Beniuc*, *Lucian Blaga: Opera dramatică*, *Un sfert de veac de la moartea lui Titu Maiorescu*, *D. Stelaru "Noaptea geniului"*, *Curente noi în poezia din Ardeal*, *Pășuniști și "nemuritori"*. Fin polemist, I. Negoitescu are fraza caustică când scrie despre ceea ce el numește *pășunism*, într-un efort de a susține modernismul literaturii române, deschiderea ei europeană și respingerea izolaționismului cultural. "Arși de febra exaltării când tipă la orice colț de stradă cuvântul «cultură», toți directorii ai patriotismului, ai moralei și ai poeziei, înamorați de «țarina sfântă» numai fiindcă o privesc din fotoliul comod al orașului pe care îl hulesc, pășuniștii se visează ziua și noaptea când la coarnele plugului, când la nunta Zamfirii, când făcând curte Dăscăliței... La început pășuniștii au fost considerați ca un fel de sectă fără voie, care cultiva tradiționale obiceiuri: să stea cu scobitoarea în dinți după masă, să poarte duminica pantofi de lac, să frecventeze regulat festivalurile, să se cutremure citind Regina Ostrogoților, să plângă duios citind Mamina și Tătunu și să danseze tangoul dar să-i doară inima după sârbă. Pășunistul de ultimă oră are lustru: frecventează pe Camil Petrescu, discută pe Baudelaire, se îmbracă malagambist, însă cugetă la restaurarea Mariei Cuțan." (*Pășuniști și "nemuritori"*, (în) "Saeculum", nr. 1, 1944).

Criticul are perspectivă istorică, iar criticul chiar la tinerete are opțiuni estetice, face evaluări și selecții care se vor păstra și în marile proiecte ulterioare, cum a fost cel al *Istoriei literaturii române*. Afinitățile merg spre colegii de generație și nu este surprinzător că în *Curente în poezia din Ardeal* îi fixează în portrete critice, ce își perpetuează valabilitatea aprecierii estetice prin timp, pe Radu Stanca, Ștefan Aug. Doinaș, Ioanichie Olteanu. Racordul spre marea poezie al lui Radu Stanca este surprins într-o formulare ea însăși de molcome pâlăirii poetice. "Fără treceri, Radu Stanca a intrat brusc, în momentul chiar când pâlăirile ultime ale lirei sale minore se stingeau, într-o fază de surprinzător lirism artistic, turnat în tipare decadente, de simbolism și estetism wilde-ian pe de o parte și de vibrant romantism pe de alta." La fel, în cazul lui Ștefan Aug. Doinaș diagnoza critică rezistă și a fost reluată în alte articole de sinteză ulterioare. "Ștefan Aug. Doinaș a plecat de la fine senzații metaforizante, însă cu nimic deosebite de kilometricele producții de versuri ce apar în reviste, pentru ca treptat, dezbărându-se de forma prozodică și de constrângerile poeziei clasice, să libereze largile marea lirice ale temperamentului său țesut din suavități și inefabile stări sentimentale. Erotice în primul rând, poemele lui Doinaș sporesc conținutul sentimentului printr-o subtilă notație a impresiilor îndrăgostitului, care atinge cu nevăzute antene lucrurile din preajmă, le face contururile mai suplă și le imprimă o vibrație aproape muzicală, evocatoare de zumzetul oceanic al naturii." ("Vremea", nr. 706, 1943).

Colaborarea substanțială se leagă de "Revista Cercului Literar", în apariția și menținerea căreia Negoitescu a avut o contribuție determinantă. Revista apare cu subtitlul "revistă lunară de literatură, filosofie și artă", având un singur redactor: I. Negoitescu. Probabil cerchiștii ar fi colaborat la "Sburătorul", dar criticul se stinge din viață, iar tinerii studenți de la Sibiu înființează, după doi ani, propria lor revistă. Cu o anumită grabă a tinereții o intitulează simplu, sugestiv pentru a marca apartenența, deși după reîntoarcerea Universității la Cluj, revista trebuia să-și schimbe numele în "Euphorion", după cum se poate afla din corespondența I. Negoitescu-Radu Stanca – *Un roman epistolar*. Sensurile simbolului și coordonatele direcției culturale, ce vizează reglarea cu marea cultură europeană, le precizează I. Negoitescu. "Ca fiu al Elenei și al lui Faust, în Euphorion s-au contopit spiritul grecesc, apolinic (limitele, ordinea elenă) și faustic modern al europeanului, adică dinamismul, avântul nesăbuit. Preponderent acesta din urmă, Euphorion e mănât spre dezastru. În introducerea mea, eu voi propune ca țintă a noastră pe acel Euphorion inițial al lui Goethe, în care s-au armonizat ordinea, măsura, regula grecească și faustic – romanticul german. Toate decăderile romantice contemporane, semne ale crizei și dezastrului, cum naturalismul și suprarrealismul etc. sunt consecințele acelei rupturi din Euphorion. Noi să propunem restructurarea goethiană. Poezia *Cercului* e pe această linie. Iar delimitările noastre între genuri și între valori au același sens." Proiectul a rămas un frumos vis al tinereții creatoare, însetate de marea cultură, care nu mai era posibil în timpul nefast în care a intrat România.

În "Revista Cercului Literar" a nuanțat și unele idei din *Manifest*. Într-un articol de fond intitulat *Perspectivă*, după ce se trec în revistă diversele reacții la apariția *manifestului*, autorul precizează relația esteticului cu alte valori, fundamentând mai

ION NEGOITESCU
De la "elanul juvenil" la visatul "Euphorion", Publicistica de tinerete: 1938 – 1947
Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca.
Ediție alcătuită de Lelia Nicolescu, 501 p.

clar opțiunea pentru estetic și înlăturând eventualele confuzii. "Manifestul" pornise dintr-o necesitate lucidă a disociației. Nu era un refuz principial față de poezia patriotică, așa cum n-ar fi nici azi unul față de literatura zisă socială. Opera de artă poate cuprinde și alte valori decât cea estetică. Dacă însă pe aceasta n-o cuprinde, ea e nulă ca operă de artă. Artistul mare nu confundă și de aceea opera lui e durabilă: obiectivul lui e estetic, chiar dacă printr-o forță excepțională atrage și alte valori. Importanța disociației se învederează mai cu seamă în critică, unde lipsa discriminării valorilor duce la falsificarea gustului cetitorului, la stârnirea confuziei în mintea mulțimii de lectori, care sunt astfel înșelați și lipsiți de desfătarea estetică spre paguba mai ales a lor. Conștiința față de public, așadar, trebuie să determine o critică fundată pe principii solide estetice."

TIMIȘOARA ÎN CĂRȚI

Luna iunie a înregistrat alte două acțiuni de real impact public ale campaniei de lectură *Timișoara în cărți*, inițiată și organizată de Fundația "A Treia Europă" în cadrul programului Timișoara Open Art City al Primăriei Municipiului Timișoara și al Consiliului Local Timișoara:

În 5 iunie, o întâlnire în spațiul Bibliotecii Humanitas - *Joc secund*, cu filosoful și scriitorul Gabriel Liiceanu, care s-a întreținut cu numerosul public pe câteva din temele suscitade de ultimul său volum, *Scrisori către fiul meu*. Despre această apariție editorială, despre semnificația actului lecturii în procesul formării tinerilor au vorbit Cornel Ungureanu, Mircea Mihăieș, Adriana Babeți și Robert Șerban (moderatorul întâlnirii);

În 17 iunie, o lansare de carte și o dezbateră-eveniment de peste două ore au prilejuit unui public care a umplut până la refuz vasta librărie Cartea de nisip, o întâlnire cu Adam Michnik, unul din eroii luptei anticomuniste din Polonia, reputat istoric și ziarist de prestigiu al lumii contemporane. Volumul de eseuri, *Mărturisirile unui disident convertit*, apărut recent la editura Polirom în traducerea Sabrei Daici, cu o prefață de Vladimir Tismăneanu și o postfață de Jozef Tischner, a fost prezentat de Jaroslaw Godun, directorul Institutului Polonez din București, Mircea Mihăieș, Daniel Vighi, Victor Neumann, Adriana Babeți și de Radu Pavel Gheo, moderatorul întâlnirii.

ARMENII COPILĂRIEI

CRISTINA CHEVEREȘAN

"Povestea aceasta, pe care noi o numim *Cartea șoaptelor*, nu este povestea mea. Ea a început cu mult înainte de vremea copilăriei mele, pe când se vorbea în șoaptă. A început chiar cu mult înainte de a deveni o carte. Și nu a început în Focșaniul copilăriei mele, ci în Sivas, în Diarbekir, în Biltlis, în Adana și în regiunea Ciliciei, în Van, în Trabizonda, în toate vilaietele Anatoliei răsăritene unde s-au născut armenii copilăriei mele și care se numără printre eroii acestei cărți. Ba chiar a început cu mult înainte, odată cu legendele și cu spamele pe care bătrânii copilăriei mele le-au ascultat și le-au simțit în copilăria lor".

Ar putea fi introducerea în romanul de debut al poetului Varujan Vosganian. În realitate, pasajul deschide al cincilea capitol, după două sute de pagini de episoade desprinse deja dintr-o istorie zbuciumată și prea puțin cunoscută publicului larg. Pe de o parte, e vorba de un tablou de familie, o "carte cu bunici" și alte rubedenii, în care oameni dragi își găsesc locul pe rând. Lor li se adaugă indivizi plini de viață și miez, părți-componente ale marelui personaj colectiv: comunitatea armeană, supusă capriciilor, ironiilor și cruzimilor epocilor (relativ) recente. Momentele crâncene ale genocidului din 1915 sunt doar unele dintre scenele dramatice pe care amintirea le-a stocat și le redă, sub varii forme, celor dispuși să asculte și să înțeleagă. "Când spui că doi oameni sunt din același neam, înseamnă că au ascultat aceleași povești": pe credințe, întâmplări și trăiri împărtășite se clădește un amestec de (auto)biografic și imaginar ce solicită în egală măsură atenția și participarea afectivă.

Două planuri majore se cer, așadar, urmărite: microistoria compusă din fapte și relatări private și evoluția unui popor risipit brutal și reînchegat parțial. Datul concret, atestat documentar, constituie punctul de plecare: scriitorul cercetează temeinic, se informează, apelează la surse dintre cele mai diverse pentru a conferi veridicitate (re)construcției narative. Memoria oamenilor, locurilor, actelor, obiectelor îl ajută. Fotografii șterse de ani, plicuri cu timbre colorate, trimise de cunoscuții răspândiți prin lume de o soartă greu de controlat, hărți, manuscrise stau mărturie unui trecut de neșters. Observatorului îi revine sarcina esențială de a nu ignora detaliile, ci, dimpotrivă, de a le studia în amănunt.

Romancierul le încorporează cu grijă, rezultatul fiind complex: informația faptică e prelucrată și integrată în text, golurile sunt umplute, umbrele altor epoci - transformate în prezențe remarcabile. "În *Cartea șoaptelor* nu există personaje imaginare, de vreme ce toate au existat pe această lume, în locul, în vremea și cu numele lor. Există un singur personaj care poate părea imaginar prin faptul că existența lui transformă *Cartea șoaptelor* într-o realitate în trepte, care se multiplică pe sine, precum

două oglinzi puse una în fața celeilalte. Adesea, eu scriu despre povestitorul *Cărții șoaptelor*. În povestea mea, povestitorul povestește despre *Cartea șoaptelor*. Iar în această nouă carte povestită, apare din nou povestitorul care povestește".

Foarte atent la definirea și posibilele interpretări ale *Cărții*, povestitorul/scriitorul intervine frecvent pentru a-și explica intențiile și procedeele. Suprapunerea timpurilor, planurilor, vocilor ține de experimentul narativ, de ludicul unei scriituri sofisticate. Parantezele, clarificările indică un autor grijuliu cu produsul său finit. În buna tradiție a lungii linii de negustori evocați cu afecțiune, acesta cizelează prezentarea pentru a pune în valoare conținutul. Titlurile intermediare ocazionale contribuie la așternerea eficientă pe hârtie a straturilor istoriei, organizează și ghidează, ușurând sarcina unui cititor copleșit pe alocuri de bogăția poveștilor din poveste (fie ele episoade personale ori scene aparent desprinse din filme de epocă).

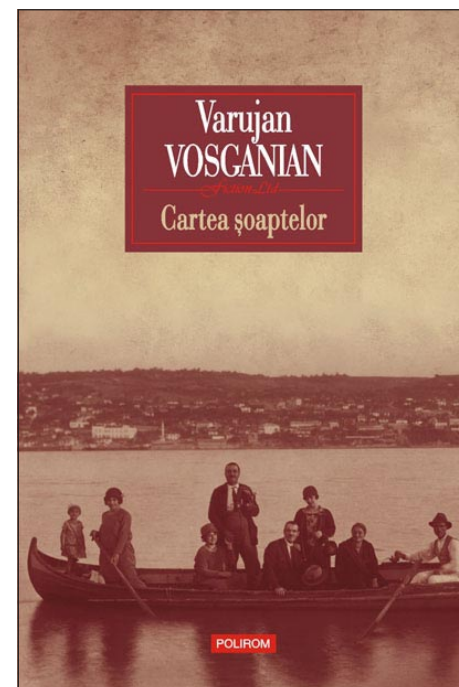
Povestea în sine nu aparține exclusiv bunicilor Garabet și Setrak și nepotului care o va duce mai departe; ea depășește nivelul individual. În cadrul unui discurs de tip memorialistic, culegătorul de mărturii le consemnează și depozitează, aducându-le în prim-plan în momentul și contextul potrivite. Poate astfel controla derularea documentarului personalizat și înnodea fire narative într-un material rezistent. O face concentrându-se asupra stărilor și emoțiilor pe care documentele oficiale nu au ocazia să le inventarieze, marcând unul dintre punctele forte ale romanului. Intensitatea multor pasaje rezidă în sugestia și concizia aproape cinematografice.

Deși o întreagă populație (se) istorisește, stă la sfat, caută soluții și formulează axiomele necesare subzistenței, marile adevăruri se spun în șoaptă. Sau deloc. "*Cartea șoaptelor* este o poveste pe care nimeni nu o spunea pe de-a-ntregul, de parcă fiecare se temea să înțeleagă totul, încercând astfel să-și mântuie viața de lipsa de sens". Dacă suferința nu încapă în cuvinte, disperarea nu-și află alinare. Secătuții emoțional, deportații nu mai au lacrimi pentru ororile trăite. Geamătul surd al celor întorși din infern formează o sinistru coloană sonoră: "Plânsul acesta uscat ținea loc și de rugăciune, și de blestem, și de tăcere, și de mărturisire, iar unora le ținea loc și de somn. Mulți adormeau plângând în felul acesta, alții mureau plângând și plânsul mai vibra în pieptul încremenit, ca într-un tub de orgă".

Păstrarea și perpetuarea ideii de comunitate ține romanul laolaltă mai bine de cinci sute de pagini, dându-i un plus de substanță. Recuperarea experienței salvează de la uitare șiruri de oameni, case, obiceiuri, ritualuri excluse din manualele ce sărbătoresc „învingătorii”. *Cartea "plângerii" și "Iecuirii"* are rol terapeutic, marchează începutul unui tratament de durată. Pentru autor, scrisul echivalează cu o observație clinică, dublată de empatia celui crescut în spiritul pe care

încearcă să-l surprindă. Dubla condiție nu privește însă doar această persoană întâi ce deschide romanul și îi dă contur. Ea definește armenii prinși între patria mamă și cea adoptivă; negocierea identităților în contemporaneitate e dificilă, iar apartenențele - tot mai greu de delimitat. Dezrădăcinările și revenirile pe propriile urme trasează un cerc vicios al nostalgiei: "Aici îi era dor de patrie dar iubea pământul. În Armenia își regăsise patria, dar îi era dor de pământul din România, cu care se obișnuise să vorbească".

Vosganian exploatează creativ motivul dublului, investigând nevoia imperativă a traumatizaților de a se proiecta într-un altul, îngemănat, precum în cazul simbolic al lui Sahag Șeitanian: "Fiecare își purta cu sine felul său de a se dedubla într-un fel de Yusuf, căci fiecare dintre ei supraviețuise. Fiecare purta așadar vina de a nu fi murit împreună cu ceilalți". Cu toată gravitatea subiectului, tonul sumei de confesiuni și digresiuni nu e sumbru, obsesiv, încrâncenat. Firescul dă nota dominantă unui discurs din care nu lipsesc melancolia descriptivă sau umorul pasajelor anecdotice. *Cartea șoaptelor* propune o interpretare vie, umană, de anvergură a lucrurilor pe care versiunile standardizate ale istoriei le menționează,

VARUJAN VOSGANIAN
Cartea șoaptelor
Editura Polirom: Iași, 2009

eventual, în treacăt. Echilibrată, sedimentată, nu excesiv de lirică sau fantezistă, dar nici pur testimonială, ea nu încetează să ofere teme de gândire cititorului pe care-l inițiază. Pe cât de ambițios, pe atât de generos, romanul împlinește datoria de onoare a urmașului față de o comunitate cu destin aparte.

LIBRĂRIA ESOTERA

(director Florica Petrean)

esotera

Sărbătorile nu s-au încheiat!

Librăria **ESOTERA** sărbătorește *Cartea în fiecare zi!*

Librăria **ESOTERA** înseamnă *un program managerial dinamic, al mileniului 3.*

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o *oferă completă* de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La **ESOTERA** găsești *titluri de la peste 300 de edituri!*

O ofertă care nu trebuie să îți rămână străină : *cartea străină!*
ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?
ESOTERA onorează orice comandă și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!

Pentru elevii silitori, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare la *prețuri avantajoase.*

Secretul nostru?

VERSURI PURSÂNGE

TUDOR CREȚU

I-am prețuit din totdeauna pe sârbi. Pot chiar să zic că, dintre toate "etniile conlocuitoare" aici, în Banat, conlocuirea cu ei mi-e cea mai dragă. Au un fel de nebulie a chefului și de fanatism al prieteniei, ceea ce-i face dârzi, demni, periculoși.

Prima dată, cu Borco, am stat de vorbă în drum spre casă, ca și când ne-am fi cunoscut de nu știu când. El abia se întorsese de pe vas, eu de la lucru. Aventurile, călătoriile și peripețiile explică nu doar amânarea debutului, ci și calitatea lui. Nu știu, încă, dacă să-l invidiez sau nu pe acest om care lucrează într-un soi de rezervație – muzeul satului, un spațiu liber, "de pe altă lume", și care mai scrie și pe la lucru, iar când obosește își taie din jambonul păstrat anume în frigider. Mi-a tăiat și mie de câteva ori, după care am băut bere și am citit proză. A dat, mai mereu, dovadă de o libertate costisitoare, când șarmantă, când aiuritoare. Însă, dincolo de asta, a și scris.

Timișoara se află în pragul unui al doilea val de debuturi (cu sau fără ghilimele) douămiiste, dacă termenul (douămiism) mai înseamnă, cât de cât, ceva.

Un val paradoxal - exponenții lui sunt mai în vârstă decât noi, cei care am debutat la ora de vârf a fenomenului: Alexandru Potcoavă, Adriana Tudor Gătan, Cătălina George, Andra Mateucă, subsemnatul. Cei veniți din urmă - Alex Colțan, Monica Stănilă, Borco Ilin - au, toți, peste 30 de ani. Ultimii doi au și câte un volum de versuri publicat - *Iconostas* (Stănilă), poezie în limba sârbă (Ilin).

Despre poezia lui Borco, nu doar despre *Adio, gondolier - Vin caii* (Brumar, 2009). Autobiografia e confesată nervos și abrupt, însă fără teribilism. Cu șarmul amar și revoltat care integrează vag, romanțat sau ironic, "trăsături constitutive" cu cel mai clasic potențial poetic: "În bucătăria plină de mucuri și flori de plastic/mă-mpiedic de scaunul cu roțile al bunicului/nu m-am uitat la televizor de doi ani/mă sughe o înțelepciune cu care n-am ce face/silă mi-e să mă îmbrac gros pentru motor/și s-o tai spre Papillon/.../când eram ză poetul cu ochi albaștri/și mă iubea lumea/nu numai femeile și mamele lor".

Recuzitele clasice sunt resuscitate: "termeni" gen *murg* au o funcționalitate stranie. Multe dintre lucruri se petrec peste "râuri și prin deșerturi", într-o depărtare aspră în care doar pe alocuri se ivesc licăriri paradisiace. Rânile sunt oblojite cu piei de lup, iar lunii îi sunt scoase potcoavele. E o poezie a materiilor aspre și a nervozității virile. "Am rămas eu să mă uit/ la ziua de mâine ca la o țevă de pușcă/iar tu habar n-am ce mai faci/deși câteodată drumurile la birt/ni se sincronizează/ca două frâne de bicicletă". Nuditatea existențială ațâță fără să inhibe.

Unele poeme sunt o întoarcere, pe filon

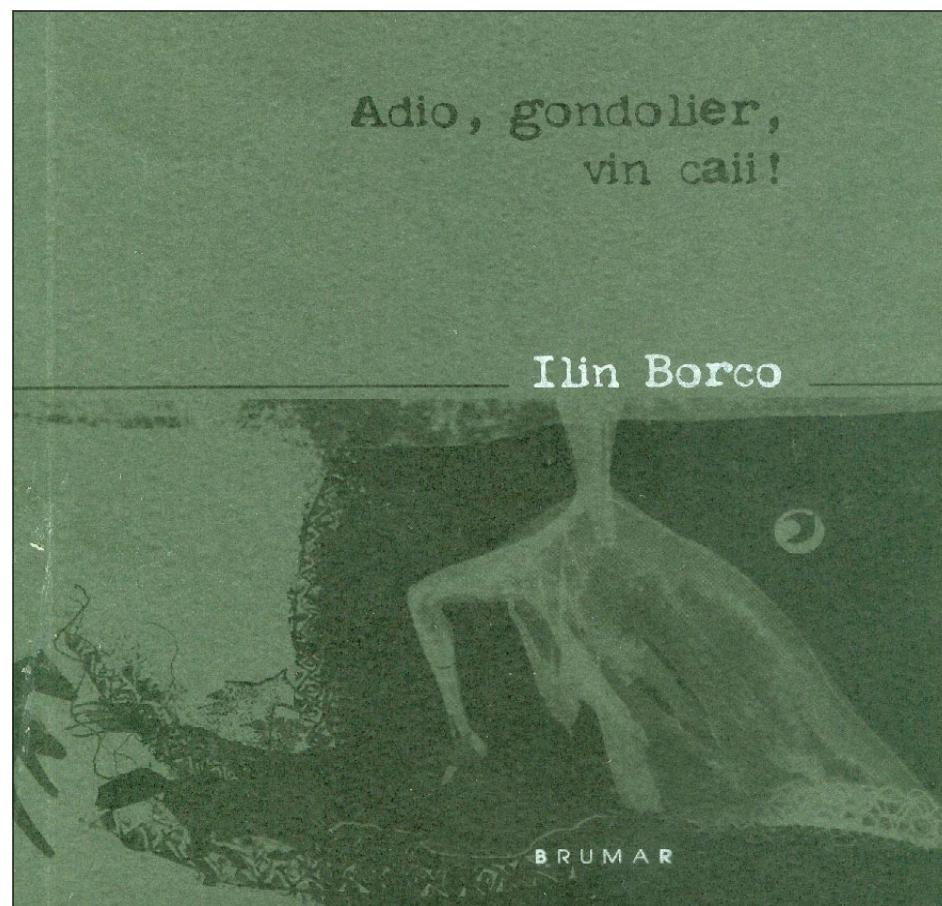
rustic, la lirica anilor 60. Cel mai definitoriu, în acest sens, e *Vin caii*. Caii și păsările sunt elementele pivot ale bestiariului șaizecist. "Coboară caii din pădurile-n juguri/ninge cu fildes de murg potopul/coamele roșii dansează pe ruguri/în nordul minții-mi renaște focul". Sunt tot mai fascinat de ceea ce-mi place să numesc *critică fantasmatică* - când am citit prima dată textul, în pofida lui "ninge cu fildes", adică în pofida indicului cromatic, am avut, până la capăt, impresia că e vorba de cai negri. Întrucât senzația princeps a fost de tumult, de vifor sumbru, întunecat. Cumva, textul e cu atât mai acut cu cât fiorul de fond sufocă exactitățile și te face să vezi cu ochii tăi, adică în versiune proprie, ceea ce "zugerăște" (clișeul e penibil) autorul.

"Pe cearcănul lumii zac uitate/și ard comorile codrilor tăcuți/caii se nasc din lumi furate/pe oameni să-ncalece-s făcuți". Sigur, toți asociem licărul comorilor cu codrii, numai că, aici, accentul inconștient cade pe ardere, pe licăr, nu pe ceea ce e, așa zicând, îngropat - e vorba de un poem al izbucnirii. "Nimic nu iartă galopul de apoi" e un alt vers memorabil de mai la vale. Acest lirism torențial se-mbină cu un altul, mult mai actualizat - cel al poveștii (biografiste) de dragoste. Mixul de registre updatează estetic "oferta" autorului. Înjurătura, birtul constituie cealaltă față discursivă a aceleiași simptomatice nervoase din *Vin caii*.

Riscante sunt, în schimb, metaforele genitival gen "călugării beției", "baladele insomniei" etc. Sunt poeme directe și proaspete: acumulări nervoase, îndemnuri imperative scrise simplu, fără cultul sintaxei. Efectele predomină net asupra defectelor. Zăbovind asupra celor din urmă, aș spune că minusurile cele mai flagrante vin din faptul că e o poezie scrisă în română de un sârb.

Simplitatea discursului întetește prospețimea: "când mă duc la sat" e o propoziție ce pare ruptă dintr-o compunere naivă. "să-mi hrănesc câinii/și să mă joc singur la 33 de ani/de-a indianul prin cupele de tului/caut puștanul/care a deschis pe ascuns porțile grajdului și/a slobozit în lume toate nopțile/când îl voi prinde/în sfârșit voi fi nemuritor și voi începe să trăiesc". Dincolo de fascinația perenă a purității, avem de-a face cu o, rară printre douămiști, fascinație a mitologiei basmului, a unui univers când sumbru, când mirific. Finalul, mai ales ultimul vers, constituie un surplus. Patetismul și paradoxul stihului din urmă nu fac bine de loc. Personal aș fi încheiat așa: "care a deschis pe ascuns/porțile grajdului și/a slobozit în lume nopțile". Fără toate și, dacă stau mai bine să mă gândesc, și fără *în lume*.

Apetitul pentru resursa mitologică și, implicit, pentru o a anume gravitate, se cere cât mai bine temperat. O clișeistică a originarului nu servește nimănui. E vorba

și de autocontrol estetic și necesarele subminări prin ironie sau sarcasm. *Dialog* este un text la limită. Oricum, singurul vers pe care l-am subliniat e cel cu "veșnicia

mișcată". O poezie - puternică și viguroasă - care îmbină rusticul, mitologicul și biografismul erotizat al unui motociclist iubitor de gin sec.

ARIERGARDA

BULETIN DE ȘTIRI CULTURALE

- Sfârșitul iernii ariergardiste a debutat cu lansarea cărții lui Daniel Vighi *Majuscule. Minuscule*. Au vorbit despre carte, dar și despre underground-ul literar timișorean al generației '80, Cornel Ungureanu, Mircea Pora, Robert Șerban, Eugen Bunaru, Viorel Marineasa. Cu acest prilej, am încercat să readucem printre noi boema literară, pentru unii necunoscută, pentru alții demult uitată: povești despre poezie, sărăcie și cenzură, despre cimitire și revoluție. Filmele *Boema de Timișoara* și *Castele de pe Valea Mureșului*, primul realizat de Tudor Crețu, al doilea de către Alexandru Potcoavă sunt dovada că această boemă a existat!

- Tot în perioada iernii, au început la Librăria Cartea de Nisip, *Serile literare Ariergarda*, în care au citit săptămânal poezie, proză, teatru scriitorii ai Atelierului de proză: Adela Dragomir, Daniela Rațiu, Alexandru Colțan, Adrian Bodnaru.

- În primăvară - evenimente culturale dedicate cartierelor timișorene prin dialogul între literatură - muzică - artă plastică - istorie. Interdisciplinaritate. Lucrul pe care învățământul umanist românesc nu îl prea practică. Primul cartier a fost cartierul Fabric ce i-a avut invitați pe istoricul Ioan Hațegan, sculptorul Ștefan Călărășanu și pe scriitorii Marlene Heckmann, Dana Anghel, Viorel Marineasa, Daniel Vighi, care au citit scurte texte literare. Al doilea cartier a fost cartierul Mehala, evocat prin textele de proză ale lui Dan Negrescu, poezia lui Adrian Derlea și Borco Ilin..

- Seri Ariergarda dedicate muzicii și literaturii: *Începuturi blues la Timișoara*, în care chitara lui Bela Kamocsa s-a împletit cu poezia tânără timișoreană a lui Moni Stănilă, Tudor Crețu și Alexandru Potcoavă. De asemenea, au vorbit despre blues și viața muzicală din Timișoara anilor '60, Petru Umanschi și Mimo Obradov.

- În luna mai, Borco Ilin și-a lansat volumul de poezii *Adio, gondolier, vin caii!* volum însoțit de desenele artistei plastice Nada Stojici. Cartea a fost prezentată de către Adriana Babeți, iar Tudor Crețu și Adrian Bodnaru au citit din poeziile tânărului poet.

- Luna iunie ne prinde în focul pregătirilor culturale. Vara aceasta continuăm proiectul dedicat străzilor timișorene: în 1 august va avea loc *Sărbătoarea Străzii Eugeniu de Savoya*, după tiparul celei de anul trecut, Emanoil Ungureanu. De asemenea, vom construi și un site ce va conține istoricul străzii și al clădirilor, literatura lor, fotografii și infrastructura turistică actuală a străzii. Site-ul străzii Emanoil Ungureanu îl puteți găsi la adresa www.banat24.net. Poezie, artă plastică, teatru, muzică, istorie și happening-uri culturale, câteva din ingredientele sărbătorii din anul acesta.

- Tot în vară vom organiza la Lipova o tabără de literatură ce se va numi: *Expediții în spații pustii*. Pe lângă Atelierul de proză Ariergarda, vor mai fi invitați scriitorii Miruna Vlada, Octavian Soviany și Caius Dobrescu. Tabăra se va finaliza cu o carte care va ilustra potențialul turistic și cultural al acestor locuri sălbatice!

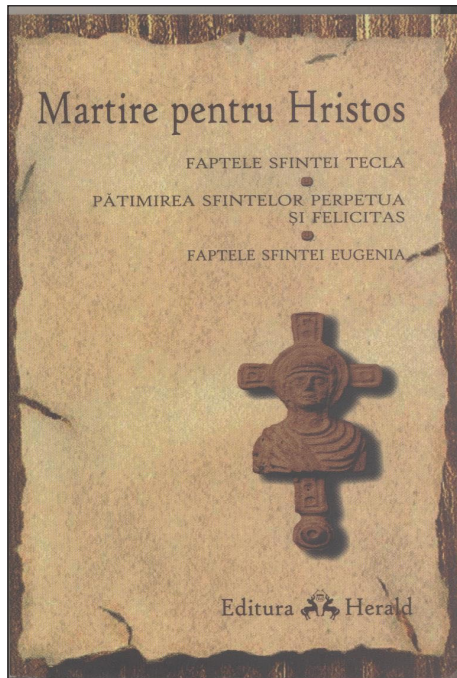
OANA DOBOȘI

REPERE TEOLOGICE

CLAUDIU T. ARIEȘAN

(I) O compactă monografie de specialitate este cartea Pr. Prof. Acad. Dr. **Dumitru Popescu, *Apologetica rațional-duhovnicească a ortodoxiei***, Editura Cartea Ortodoxă, Alexandria, 2009, 240 p. Contrarând efectele unei mentalități secularizante "care încearcă să elimine religia din școală și societate" și mizează majoritar pe teoria evoluției lumii naturale, apologetica modernă, crede autorul "are datoria să-i arate omului calea renașterii lui spirituale în Hristos și Biserică, cu puterea Duhului, în lumina cerului și pământului nou". Pe lângă chestiuni generale privind specificul genului consacrat de apologetii greci și latini din primele veacuri ale creștinismului, ne atrage atenția sistematizarea "argumentelor pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu" și selecția de studii teologice avizate ce dezbate probleme contemporane ale dialogului ortodox cu științele și cu celelalte culte creștine.

(II) În continuarea bunului obicei al editurii Herald de completare a patrimoniului autohton cu texte esențiale din antichitatea clasică, remarcăm volumele martirologice ***Pătimirile sfinților martiri*** (256 p.) și ***Martire pentru Hristos*** (174 p.), editate de Aurelian

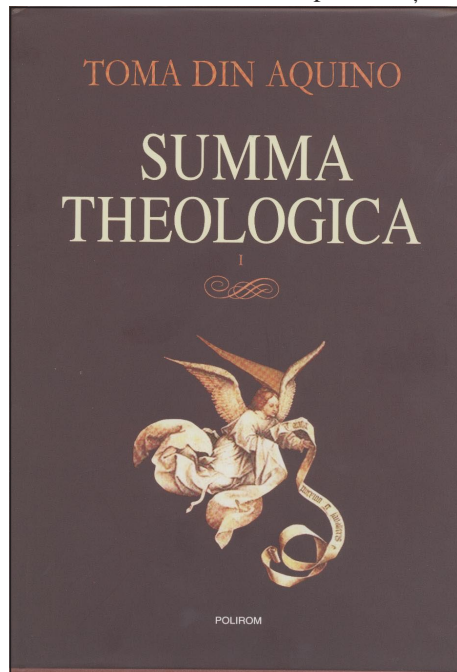

Scrima cu prefețele din 1896 ale lui F. C. Conybeare, traduse din engleză, ca și textele de Monica Medeleanu. Excelentului tom de *Acte martirice* publicat de Ioan Rămureanu în colecția "Părinți și Scriitori Bisericești" (vol. XI, retipărit în 1997) i se adugă astfel o colecție complementară cuprinzând faptele eroice ale Sf. Foca, Sf. Calistrat, Sf. Dumitru Oșteanu, ale sfințelor Tecla și Eugenia, ca și apologia lui Apollonius. Până la identificarea și motivarea unor loturi masive de traducători profesioniști care să lucreze direct din latină, greacă și din limbile orientale necesare patristicii moderne, credem că demersul de față rămâne pe deplin laudabil și corect în modestia sa declarată: tot atâtea cărămizi pentru o catedrală culturală autohtonă.

(III) La peste un secol de la încheierea definitivă a persecuțiilor anticreștine a ilustrat școla antiohiană de hermeneutică sacră un

coleg de studii al Sf. Ioan Gură de Aur devenit ulterior episcop în Cilicia. Din scrierile sale au apărut în volum niște comentarii biblice importante pentru istoria ecleziastică: **Teodor al Mopsuestiei, *Omilii catehetice***, trad., introd. Ion V. Paraschiv, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2008, 221 p. Versiunile sunt retipăriri ale traducerilor publicate inițial în revista de limitată circulație "Glasul Bisericii" și pătrund astfel definitiv în mediile academice. Faptul e însemnat și fiindcă autorul patristic respectiv nu a mai fost editat în limba română și nici inclus în proiectul anterior "P.S.B".

(IV) Ca eveniment al lunii *rediviva*, vă propunem însă un prim tom profesionist, realizat de un colectiv de traducători avizați din celebra enciclopedie teologică **Toma din Aquino, *Summa Theologica***, vol. I, coord. Alexandru Baumgarten, pref. Adriano Oliva, Editura Polirom, Iași, 2009, 973 p., venit să completeze un gol imens din literatura de specialitate de la noi. Este doar începutul unui proiect de anvergură ce va cuprinde în patru volume întreaga *summa* tomistă, monument al gândirii medievale și pilon de referință al dogmaticii și doctrinei catolice. "Alăturând sursele grecești și arabe ale filozofiei celor iudaice și patristice ale creștinismului, el a realizat o sinteză a carierei sale intelectuale. Expresie vie atât a soluțiilor pe care gândirea scolastică le-a dat problemelor ce izvorau din sursele menționate, cât și a tensiunilor în urma cărora s-a născut modernitatea europeană", aflăm de pe coperta ultimă a impresionantului opus ce cuprinde integral prima parte a operei, dedicată chestiunilor de teologie speculativă, angelologie, antropologie și filozofie politică. Ca un omagiu empatic pentru efortul enorm și dăruirea latinistă, menționăm numele autorilor acestei versiuni impecabile și de

ținută internațională care onorează atât filologia clasică, cât și filozofia medievistă de la noi: Cristian Bejan, Andrei Bereschi, Gabriel Chindea, Marcela Ciorte, Emanuel Grosu, Laura Maftai, Mihai Maga, Adrian Muraru, Laura-Maria Popoviciu, Vasile Rus, Delia Săvinescu, Wilhelm Tauwinkl.

POVESTE DE LA BLOC

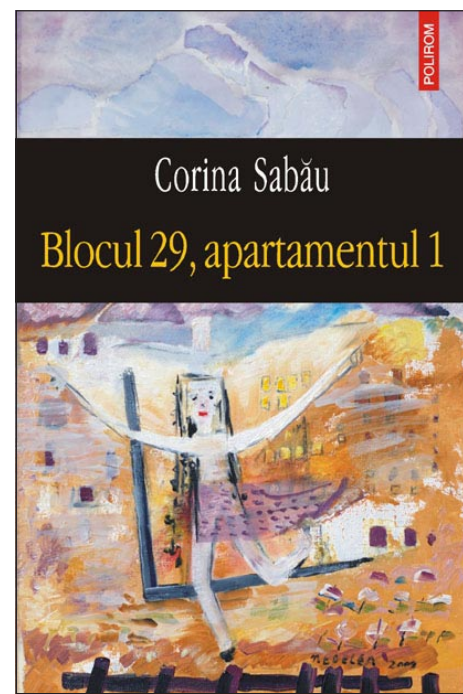
ANA-MARIA PUȘCAȘU

Cine ar fi zis că viața la bloc e ușoară s-ar fi înșelat cu siguranță în ceea ce privește **Blocul 29, apartamentul 1**. Romanul, apărut în 2009 la editura Polirom, este volumul de debut al Corinei Sabău, absolventă a Facultății de Litere din București și, în prezent, redactor la Radio România Internațional.

După experiența scenariului de lungmetraj *Toată lumea din familia noastră*, scris alături de regizorul Radu Jude, Corina Sabău pune în mișcare o lume în care viața bate filmul, în care orice amănunt al realității imediate își găsește prelungirea firească în mintea unei fete de doisprezece ani. În jurul ei și, respectiv, în jurul apartamentului în care locuiește alături de bunici se vor derula cele mai banale evenimente ale cotidianului care, în letargia lor, conturează premisele unui adevărat proces de disoluție.

Firescul micilor aventuri pe care Irina, fetița de doisprezece ani, le trăiește se confruntă, pe de-o parte, cu mecanicitatea artificială a celor doi părinți, iar pe de alta, cu lumea contrastivă a bunicilor. Aceasta din urmă își va dovedi impactul profund asupra fetei, pentru care povestea va lua cursul unei încercări de definire a propriei identități. Între lumea mult prea așezată a bunicului și fascinația extremă a imaginii bunicii, personajul principal are aproape toate funcțiile de relație blocate. Vitalitatea debordantă și aproape disperată a bunicii este în opoziție cu derizoriul vieții care se desfășoară nestingherită în întreg blocul 29, dar și cu incapacitatea de a stabili o relație firească și apropiată cu nepoata sa.

Discursul se plasează între percepția naivă a fetei și, totodată, efortul de ascuțire a tuturor simțurilor, pe care ea îl face tocmai pentru a nu pierde nimic din ceea ce se întâmplă în jurul ei. Acestui prim nivel i se va suprapune o hipersensibilă și detaliată analiză a celorlalte personaje, care devin, în acest caz, simple proiecții și care există și se desfășoară doar atât timp cât sunt

povestite.

Mulțimea de calcule minuțioase pe care Irina le face în neconștientă încercare de a-și surprinde bunica, de a fi mereu la înălțimea așteptărilor acesteia, se înscriu într-un soi de joc-ritual, în care singurătatea, bătrânețea și boala sunt coordonate ce nu pot fi trecute cu vederea. Ele au, de asemenea, capacitatea de a marca și dezrădăcina din punct de vedere social: "Bătrânețea noastră e o trăsătură de familie. Pot sta oricât cu Nico și Simina, tot cu bunicu' și bunica seamăn".

Vocea Corinei Sabău aduce în proza douămiistă o notă specifică. Ceea ce ea reușește să schițeze prin vocea fetei de doisprezece ani este nu numai o poveste despre oameni care îmbătrânesc, fiecare în felul lui, ci, mai presus de toate, *Blocul 29...* este o arhitectură labirintică a înstrăinării care dizolvă încet-încet toate personajele.

Așadar, un debut care promite.

PERSA

OTILIA HEDEȘAN

Persa — nu Persida, nu oricum altcumva, ci Persa, chiar astfel —, adică Persa Bilanovic știe una dintre cele mai impresionante variante de *Zori* culese vreodată și atestate în bibliografia de aproape un secol și jumătate a acestei specii. La Metonica, unde trăiește ea, acestui cântec special și obligatoriu pentru fiecare înmormântare i se spune *Petrec* ori *Petrecătură*, ceea ce semnaleză că funcția principală a actualizării sale este aceea de a conduce sufletul mortului către lumea de dincolo. Cum să călătorească sufletul, pe ce cărări să o apuce, de cine trebuie să se ferească, unde e necesar să se oprească și ce ar fi bine să evite, ce poate să privească și când ar fi de dorit să ignore totul din jurul său — o întreagă serie de neliniști posibile se regăsesc în povestea unei călătorii fără incidente către lumea de dincolo, poveste care se repetă, ca orice structură rituală, la căpătâiul fiecărui mort.

Printr-un concurs de împrejurări, în ultimele două luni am ascultat-o pe Persa de trei ori cântând același text. Prima dată, lucrurile se petreceau în curtea uneia dintre vecinele sale, unde apucasem să pun întrebarea *dacă se cântă ceva anume, la toți morții*, fără să sper, însă, într-un răspuns mai consistent decât vreun *da-da, cântă ele ceva... Cântă, uite comșăca noastră cântă* — mi s-a răspuns și, până când să mă dezmeticesc și să semnalez că întrebarea era una de pură rutină, bătrâna casei și-a și trimis nepoata până în bătaura alăturată s-o mobilizeze pe Persa și s-o roage să cânte *Petrecătură*.

În mai puțin de douăzeci de minute, asistată de două femei care este drept că nu știau mai deloc textul, ci doar susțineau fiecare final de vers ca și când ar fi apăsător pe o pedală care amplifică straniu sonoritatea vocii Persei, aceasta a declanșat un moment absolut fabulos: în liniștea covârșitoare a acelei părți de sat, despărțită de șosea de un mic pârâu și de o perdea de sălcii, sub soarele deja dogoritor al amiezii de început de vară, Persa și ajutoarele sale au cântat doar pentru noi, străinii care întrebam despre lucruri ciudate, acel sublim cântec morțesc. Trei zile mai târziu, la cimitir, între câteva ropote de ploaie subțire, ea a "petrecut" din nou, alături de alte două surate cu memorie mai bună, astfel încât cântecul suna altfel, mai sacadat și mai povestitor, fără tânguilele de pură însoțire...

Momentul cel mai interesant însă, s-a consumat peste exact cincizeci de zile. Mai degrabă din pură întâmplare decât dintr-o estimare foarte eficientă a scurgerii timpului, am ajuns din nou la Metonica. Murise cineva, un *bunic*, cum ni s-a spus, un *moș Iova*, cum se putea citi în caractere chirilice pe crucea pe care o cioplise toată dimineața moș Ilia. Cum mi se părea că știu cam tot ce se poate ști despre înmormântare, nu am mai pus întrebări suplimentare, sperând să constat singură, prin *observație participativă*,

cum se spune la manualul de antropologie, ce rămăsese în afara poveștilor pe care le auzisem deja. N-ar fi trebuit să mă mir, însă m-am mirat sincer când la căpătâiul moșului Iova am regăsit-o pe Persa cântând mecanic *Petrecătură*. Viersul nu mai era, acum, nici straniu nici sacadat, părea ca nu are nimic ieșit din comun și, în mod paradoxal, deși abia acum el se performa în condiții strict rituale, părea molcom și întru totul firesc, ca și când Persa îi mai spunea câteva lucruri utile lui Iova cel pe care îl cunoscuse și în apropierea căruia tocmai se nimerise. Dealtfel, când ne-a văzut pe Marius și pe mine, Persa a cedat Mirei, ajutoarea sa din acea zi, dreptul de a rosti prima versurile cântecului, întâmpinându-ne ca o veche prietenă. Ne-a pupat, apoi, de trei ori pe fiecare dintre noi, un picuț cam transpirat și țocăit, dar acesta e protocolul babelor și ne-a întrebat dacă *ni-s bunii*, ceea ce fiecare dintre noi a răspuns că *da*, în pofida implicațiilor mai degrabă comice ale acestei întrebări în româneasca standard actuală. Apoi Mira, cealaltă zoritoare, a lăsat tovarășei ei responsabilitatea de a conduce cântecul și a făcut și ea exact ceea ce făcuse Persa.

Ciudățenia pe care am resimțit-o deîndată era aceea că distanța simbolică a Persei și a Mirei în raport cu Marius și cu mine părea să fie mai mare decât a lor în raport cu moș Iova. De aceea și gesturile protocolului de care uzau erau mai apăsată, ca la carte, cumva, fără posibilitate de greșală. Se purtau cu noi așa cum ne și cântaseră, urmând un scenariu care se interpreta în registru major, în tușe tari, fără nuanțe și mai ales fără concesii.

Adouă zi, către seară, am trecut pe la casa Persei... Ne-a primit voioasă, însă fără efuziunea teatrală din ziua anterioară. Ieșisem din ritualul întâmpinării publice, vezi-bine. Am povestit un pic, nu prea grozav după gustul nostru, căci Persa se dovedea a fi unul din acei oameni care fac, nu *povestesc că fac*, eventual fără să facă.

Cine o să mai cânte Petrecătură dacă cele tinere nu o învață acum de la tine? — cam așa cred că a sunat întrebarea lui Marius... Am uitat exact prima ei parte, uimită fiind de faptul că Marius reușea să spună *tu*, potrivit politetii locului, unei femei de mai bine de șaptezeci de ani, căci de obicei pentru lucrurile astea se folosea de mine ca de o interpretă onestă. Am înțeles rapid că îl interesa răspunsul, de aceea voia să-l obțină el, nu să mă determine pe mine să-l provoc, cumva, prin șiretlic retoric.

Răspunsul Persei l-a uimit și pe moment m-a debusolat și pe mine. Persa nu credea că e esențial ca învățarea *Petrecăturii* să se întâmple sub autoritatea ea. Putea presupune că într-o zi ea nu va mai fi, ori nu va mai putea să cânte povestea rituală. *Și atunci, cum o să fie?* — a insistat Marius, eu nici măcar n-am mai avut puterea să spun nimic,

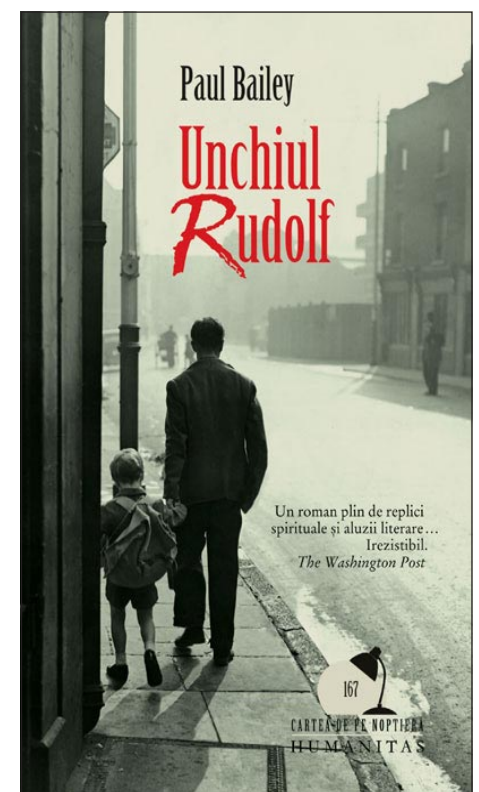
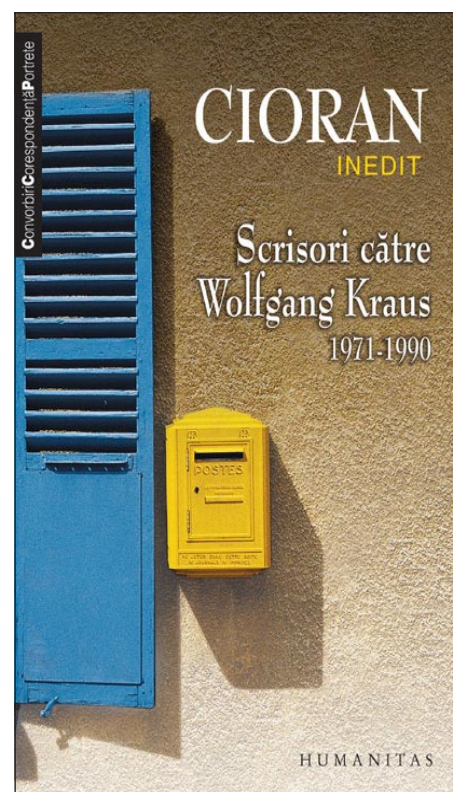
fiind destul de descumpănită. Am uitat exact vorbele bătrânei, însă ele se formulau undeva în susținerea ideii că atunci cu siguranță cineva va găsi o soluție: poate că acum, chiar, în vreme ce ea cântă *Petrecătură*, o altă femeie îi învață textul și va fi capabilă să-l reproducă, poate că cineva o să-l citească din *knigă*... Poate chiar aceste *slike* și *snimuieli* pe care le făceam noi o să fie căutate pentru ca cineva să învețe cuvintele...

Nu am plecat prea fericiți de la Persa. Subiacent, ne-am fi dorit ca ea să fie infuzată de importanța patrimonială a misiei sale...

Însă, în loc, ea, zoritoare, cea mai strălucită a zilelor noastre, supraviețuitoare aproape miraculoasă într-o lume care aplică alte reguli, mult mai raționale și mult mai puțin spectaculoase, nu credea că lumea se sfârșește cu ea... Nu credea nici că pentru ceea ce face este nevoie să i se ridice mereu osanale. Nu se credea singurul model de urmat.

Când am regândit, seara, toată povestea și mesajul Persei am înțeles brusc că femeia îmi plăcea la fel de mult ca performeră, cum se zice, și ca gânditoare asupra performării sale.

NOU la HUMANITAS

ZIUA CÂND A MURIT DOMNUL PRESCOTT

SYLVIA PLATH

Ziua când a murit bătrânul domn Prescott era o zi senină, o zi fierbinte. Mama și cu mine ședeam pe bancheta laterală a autobuzului verde și rablagit care făcea cursa între stația de metrou și Devonshire Terrace și ne zgâlțâia întruna. Sudoarea mi se prelingea pe spinare, o simțeam cum se scurge, iar fusta mea neagră de în era lipită zdravăn de banchetă. De fiecare dată când mă mișcam, se desprindea cu un sunet de parcă s-ar fi rupt, iar eu îi aruncam mamei o privire mânioasă, "Vezi!", de parcă ar fi fost vina ei, ceea ce nu era adevărat. Ea însă ședea cu mâinile împreunate în poală, săltând pe scaun, și nu spunea nimic. Părea doar resemnată în fața sorții.

— Știi ce, mamă, îi spuseseam după telefonul doamnei Mayfair din dimineața aceea, înțeleg rostul mersului la înmormântare, chiar dacă nu cred în înmormântări, dar cum adică trebuie să stăm și să priveghem cu ei?

— Asta se face când moare cineva apropiat, a spus foarte rațională mama. Mergi și stai cu rudele. E un moment trist.

— Deci e un moment trist, am argumentat. Și ce pot eu să fac dacă, de când eram mică, nu i-am mai văzut pe Liz și Ben Prescott decât o dată pe an, de Crăciun, când se împărțeau darurile la doamna Mayfair? Poate că ar trebui să stau și să țin batiste în mână?

La remarcă asta, mama s-a ridicat și m-a plesnit peste gură, ceea ce nu mai făcuse de când eram mică și foarte obraznică.

— Vii cu mine, a spus ea pe acel ton demn și categoric care înseamnă "Gata cu prostiile".

Și așa am ajuns în autobuzul ăsta, în cea mai fierbinte zi a anului. Nu eram sigură cum te îmbraci ca să te duci la priveghi, dar mi-am zis că, atâta timp cât hainele sunt negre, totul e în regulă. Așa că purtam un costum negru de în, foarte elegant, o pălărie cu voaletă, cum port la birou când știu că voi ieși seara la cină în oraș, și mă simțeam pregătită pentru orice.

Ei bine, autobuzul mergea mai departe cu motorul pufăind. Traversam zonele cu adevărat rele din estul Bostonului, pe care nu le mai văzusem din copilărie. De când ne mutaserăm la țară, cu mătușa Myra, nu mă mai întorsesem în orașul meu natal. Singurul lucru căruia îi duceam cu adevărat dorul după mutare era oceanul. Chiar și azi, în autobuzul ăsta, m-am surprins așteptând acea primă imagine a întinderii azurii.

— Uite, mamă, vechea plajă, am spus, arătând cu degetul.

Mama s-a uitat și a zâmbit.

— Da.

Apoi s-a întors spre mine și fața ei slabă a căpătat un aer foarte serios.

— Vreau să mă faci să fiu mândră de tine azi. Când vorbești, vorbește. Dar vorbește frumos. Fără lucruri din acelea fanteziste despre arderea oamenilor la frigare, ca pe niște porci. Nu-i decent.

— Of, mamă! am spus eu foarte obosită, fiindcă mereu trebuia să explic. Nu știi că mă duce mintea la mai mult? Să nu crezi că n-am să mă port frumos și cum se cuvine doar pentru că bătrânul domn Prescott a căpătat ce merita, doar pentru că nimănu

nu-i pare rău.

Știam că asta o va stârni pe mama.

— Cum adică, nimănu nu-i pare rău? mi-a șuierat ea printre dinți, asigurându-se mai întâi că nu existau în jur oameni plasați suficient de aproape ca să audă. Ce vrei să spui cu vorbele astea așa de urâte?

— Haide, mamă, am spus, doar știi că domnul Prescott era cu douăzeci de ani mai mare ca doamna Prescott, iar ea abia aștepta ca el să moară, ca să se poată distra nițel. Atâta aștepta. De când mi-l aduc aminte, a fost un bătrân morocănos. Avea o vorbă mânioasă pentru fiecare. Și mai avea și boala aia de piele, care-i tot apărea pe mâini.

— Ți-a fost un necaz la care bietul om n-avea ce să facă, a replicat cu pioșenie mama. Avea dreptul să fie ursuz, din cauză că-l mâncău tot timpul mâinile și le tot freca.

— Mai ții minte anul trecut, când a venit la cina din Ajunul Crăciunului? am continuat cu încăpățănare. Stătea la masă și-și freca întruna așa de tare mâinile, că nu puteai auzi nimic altceva, doar cum pielea lui ca șmirghelul se cojește în bucățele. Ți-ar plăcea să trăiești cu așa ceva în fiecare zi?

Cu asta o prinsesem. Fără îndoială, plecarea domnului Prescott dintre cei vii n-avea să stârnească regretele nimănu. Era cel mai bun lucru care li s-ar fi putut întâmpla tuturor.

— Ei, a oftat mama, cel puțin ne putem bucura că s-a stins așa de repede și de ușor. Sper numai să mă sting și eu la fel când mi-o veni vremea.

Brusc, străzile se înghesuiră unele într-altele. Eram în dreptul vechii faleze Devonshire, iar mama trase de clopoțel. Autobuzul a oprit cu un plonjon. Eu m-am prins de bara cromată și cojită pe alocuri, cea din spatele șoferului, cu o fracțiune de secundă înainte să zbor prin parbriz.

— Mulțumesc frumos, domnule, am spus pe cel mai glacial ton al meu și am coborât cu afectare din autobuz.

— Ține minte, mi-a zis mama în timp ce mergeam pe trotuarul atât era de îngust, că trebuia să trecem una în spatele celeilalte pe lângă hidranți, ține minte: stăm cât au nevoie de noi. Și fără proteste. Spală vasele, vorbește cu Liz sau fă ce-o mai fi de făcut.

— Dar, mamă, am protestat, cum pot spune că-mi pare rău de domnul Prescott, când de fapt nu-mi pare rău deloc? Când în realitate cred că s-a-ntâmplat un lucru bun?

— Poți spune că, din mila Domnului, a murit foarte liniștit, a replicat cu severitate mama. Și vei spune adevărul adevărat.

Agitația m-a cuprins abia când am cotit pe mica alee cu pietriș a casei vechi și galbene pe care o aveau soții Prescott pe faleza Devonshire. Nu mă simțeam cătuși de puțin tristă. Copertina portocalie cu verde era întinsă peste verandă, exact așa cum îmi aduceam aminte, iar casa, după zece ani, nu părea deloc schimbată, ci doar mai mică. Și cei doi plopi care străjuiau ușa se micșoraseră, dar asta era tot.

În timp ce o ajutam pe mama să urce treptele de piatră ale verandei, am auzit un scârțâit și, într-adevăr, iată-l pe Ben Prescott, stând și legănându-se în hamacul de pe verandă de parcă ar fi fost cea mai obișnuită

zi de pe lume, nu asta, când murise taică-său. Slăbănog și înalt, Ben stătea degeaba. Ceea ce m-a surprins cu adevărat a fost faptul că avea lângă el, în hamac, chitara lui preferată. De parcă tocmai ar fi terminat de cântat *The Big Rock Candy Mountain* sau ceva de genul ăsta.

— Bună, Ben, a spus mama cu jale. Îmi pare foarte rău.

Ben părea stânjenit.

— La naiba, e în regulă, a zis el. Toată lumea e în sufragerie.

Am urmat-o pe mama înăuntru, intrând pe ușa cu plasă, și i-am zâmbit ușor lui Ben. Nu știam dacă e în regulă să zâmbesc, pentru că Ben era un tip de treabă, sau dacă ar trebui să mă abțin, din respect pentru taică-său.

Interiorul casei era și el așa cum mi-l aminteam, foarte întunecos, așa că abia puteai distinge ceva, iar jaluzelele verzi de la ferestre nu erau nici ele de ajutor. Erau trase toate. Din cauza arșitei sau a înmormântării, nu-mi dădeam seama. Mama s-a dus pe pipăite spre sufragerie și a dat la o parte draperiile din prag.

— Lydia? a rostit ea.

— Agnes?

În întunericul sufrageriei s-a produs o mică mișcare și doamna Prescott a ieșit să ne întâmpine. N-o văzusem niciodată arătând atât de bine, chiar dacă pudra de pe față îi era toată brăzdată de dărele lacrimilor.

M-am mulțumit să rămân locului cât timp cele două s-au îmbrățișat, s-au sărutat și și-au adresat mici sunete de compasiune. Apoi doamna Prescott s-a întors spre mine și mi-a oferit obrazul să i-l sărut. Am încercat iarăși să iau un aer trist, dar pur și simplu nu-mi ieșea, așa că am spus:

— N-aveți idee cât de surprinși am fost cu toții să auzim de domnul Prescott!

Deși, la drept vorbind, nimeni nu a fost

deloc surprins, pentru că bătrânul avea nevoie doar de un nou infarct ca să-și încheie socotelile cu lumea. Dar era ceea ce trebuia spus.

— Ah, da! a oftat doamna Prescott. Nu credeam c-am să trăiesc ziua asta decât peste mulți ani.

Și ne-a condus în sufragerie.

După ce m-am obișnuit cu lumina slabă, am putut să-i disting pe oamenii dinăuntru. Acolo era doamna Mayfair, cumnata doamnei Prescott și cea mai imensă femeie din câte văzusem vreodată. Ședea în colț, lângă pian. Mai era și Liz, care abia dacă m-a salutat. Purta șort și o cămașă veche și fuma încontinuu. Pentru o fată care-și văzuse tatăl murind în dimineața aceea, arăta cât se poate de normal, doar puțin palidă.

În fine, după ce ne-am așezat toți, nimeni n-a spus nimic preț de un minut, de parcă așteptam un semnal, ca înainte de începerea unui spectacol. Doar doamna Mayfair, cu straturile ei de grăsime, își ștergea ochii de zor cu o batistă, iar eu eram destul de sigură că pe față i se prelingea transpirația și în nici un caz lacrimile.

— Ce păcat, a început apoi mama pe un ton foarte scăzut. Ce păcat, Lydia, că a trebuit să se întâmple așa! M-am grăbit atât de tare să vin, că nici măcar n-am auzit cine l-a găsit pe el.

Mama a pronunțat "el" de parcă ar fi trebuit să fie scris cu majusculă, dar presupun că o putea face fără teamă acum, că bătrânul domn Prescott n-avea să mai sâcăie pe nimeni cu firea lui arțăgoasă și cu mâinile lui aspre. Oricum, era tocmai replica pe care o aștepta doamna Prescott.

— O, Agnes, a început ea cu o lumină ciudată pe față, nici măcar n-am fost aici! Liz l-a găsit, biata copilă.

— Biata copilă, s-a smiorcăit doamna Mayfair în batistă, cu fața ei imensă și roșie

ridată ca un pepene crăpat. S-a prăbușit mort chiar în brațele ei! Da, da!

Liz n-a spus nimic, ci s-a mulțumit să stingă o țigară fumată doar pe jumătate și să aprindă alta. Nici măcar nu-i tremurau mâinile. Și, credeți-mă, m-am uitat cu mare atenție.

— Eu eram la rabin, a reluat doamna Prescott.

Ea e teribil de pasionată de noile religii. Mereu există câte un preot sau predicator nou care cinează la ea acasă. Acum, ca să vezi, era un rabin.

— Eram la rabin, iar Liz era acasă și pregătea cina, când tata s-a întors de la înnot. Știi doar, Agnes, ce mult i-a plăcut întotdeauna să înnoate.

Mama a spus că da, știa ce mult i-a plăcut întotdeauna domnului Prescott să înnoate.

— Ei bine, a continuat doamna Prescott, la fel de calmă ca tipul din emisiunea *Dragnet*, nu era mai mult de unsprezece și jumătate. Tatei îi plăcea întotdeauna să tragă o scaldă dimineața, chiar și când apa era rece ca gheața, și apoi a venit, era în curte, se usca și vorbea cu vecinul de alături peste gardul de nalbă-mare.

— Abia acum un an pusese gardul acela, a intervenit doamna Mayfair, de parcă ar fi fost un indiciu important.

— Și domnul Gove, vecinul ăsta de treabă, s-a gândit că tata arată ciudat așa, albastru la față, a zis el, și dintr-odată tata nu i-a mai răspuns, ci doar stătea și se uita fix, cu un zâmbet caraghios.

Liz privea pe fereastra din față, de unde încă se mai auzea scârțâitul hamacului de pe verandă. Făcea inele de fum. N-a scos nici măcar un cuvânt tot timpul ăsta. Doar inele de fum.

— Așa că domnul Gove țipă la Liz, iar ea ieșea în fugă din casă și tata cade la pământ ca un copac retezat, iar domnul Gove dă fuga în casă după niște coniac, în timp ce Liz îl ține pe tata în brațe...

— Și ce s-a întâmplat după aceea? nu m-am putut abține să nu întreb, exact așa cum obișnuiam când eram mică și mama spunea povești cu hoți.

— Apoi, a spus doamna Prescott, tata s-a... stins chiar acolo, în brațele lui Liz. Nici măcar n-a apucat să-și termine coniacul.

— O, Lydia! a strigat mama. Prin ce-ai trecut!

Doamna Prescott nu părea să fi trecut prin cine știe ce. Doamna Mayfair a început să plângă cu hohote în batistă și să invoce numele Domnului. Pesemne că avusese un dinte zdravăn împotriva bătrânului, fiindcă se ruga întruna "O, ne iartă nouă greșelile noastre!", de parcă l-ar fi omorât cu mâna ei.

— Vom merge înainte, a zis doamna Prescott, zâmbind curajoasă. Tata ar fi vrut să mergem înainte.

— E cel mai bun lucru pe care-l putem face, a oftat mama.

— Sper numai să mă duc și eu la fel de liniștită, a adăugat doamna Prescott.

— Ne iartă nouă greșelile noastre! a hohotit doamna Mayfair, fără să se adreseze cuiva anume.

În acel moment scârțâitul hamacului de afară a încetat și în prag a apărut Ben Prescott, clipind în dosul ochelarilor cu lentile groase și încercând să vadă unde suntem toate în întuneric.

— Mi-e foame, a spus el.

— Cred că ar trebui să mâncăm cu toții, ne-a zâmbit doamna Prescott. Vecinii au adus destulă mâncare pentru o săptămână.

— Curcan și șuncă, supă și salată, a

remarcat Liz pe un ton plictisit, de parcă ar fi fost chelneriță și ar fi citit un meniu. Doar că n-am știut unde să le pun pe toate.

— O, Lydia! a exclamat mama. Lasă-ne pe noi să pregătim. Lasă-ne să te ajutăm noi. Sper că nu-i prea mare deranjul...

— Deranj? Nu, a zis doamna Prescott, zâmbind cu noul ei zâmbet radios. Îi lăsăm pe tineri să se ocupe.

Mama s-a întors spre mine, dând din cap cu unul din gesturile ei semnificative, iar eu am sărit în sus de parcă mi s-ar fi administrat un electroșoc.

— Arată-mi unde-s toate, Liz, am spus. Pregătim totul cât ai clipi.

Ben a venit după noi în bucătărie, unde se afla vechea sobă de gătit neagră, cu gaz, și chiuveța plină cu vase murdare. Înainte de toate eu am luat un pahar mare, greu, pus la înmuiat în chiuveță, și l-am umplut cu apă, ca să beau.

— Doamne, ce sete mi-e! am spus, golind paharul.

Liz și Ben se uitau țintă la mine, ca hipnotizați. Și atunci mi-am dat seama că apa avea un gust ciudat, ca și cum n-aș fi clătit suficient de bine paharul și pe fundul lui ar fi rămas câteva picături de băutură tare, care s-au amestecat cu apa.

— Acela, a precizat Liz după ce a tras din țigară, e ultimul pahar din care a băut tata. Dar nu contează.

— O, Doamne, îmi pare rău! am zis, lăsând pe dată paharul din mână.

Am simțit dintr-odată că-mi vine să vomit rău de tot, fiindcă aveam în minte imaginea bătrânului domn Prescott bând pentru ultima oară din pahar și făcându-se albastru la față.

— Zău, îmi pare foarte rău!

Ben a zâmbit larg:

— Cineva tot trebuia să bea din el într-o bună zi.

Îmi plăcea de Ben. Când voia, era un tip pragmatic.

După ce mi-a arătat ce să pregătesc pentru cină, Liz s-a dus la etaj, să se schimbe.

— Te deranjează dacă-mi aduc chitara? a întrebat Ben în timp ce eu mă apucam să pregătesc salata de cartofi.

— Sigur, n-am nimic împotriva. Dar n-au să vorbească oamenii? Dat fiind că, în general, chitarele sunt pentru petreceri și așa mai departe?

— N-au decât să vorbească! Eu am chef să cânt.

Mi-am văzut de treabă în bucătărie, iar Ben n-a vorbit prea mult, ci doar ședea și cânta foarte încet cântece populare care te făceau să vrei să râzi și, uneori, să plângi.

— Știi, Ben, am zis în timp ce tăiam friptura rece de curcan pentru un platou, mă întreb dacă-ți pare rău cu adevărat.

Ben a zâmbit cu gura până la urechi. Așa era el.

— Acum nu-mi pare rău cu adevărat, dar aș fi putut să mă port mai frumos. Aș fi putut să mă port mai frumos, asta-i tot.

M-am gândit la mama și, brusc, toată tristețea pe care nu reușisem s-o invoc pe parcursul zilei mi s-a urcat în gât.

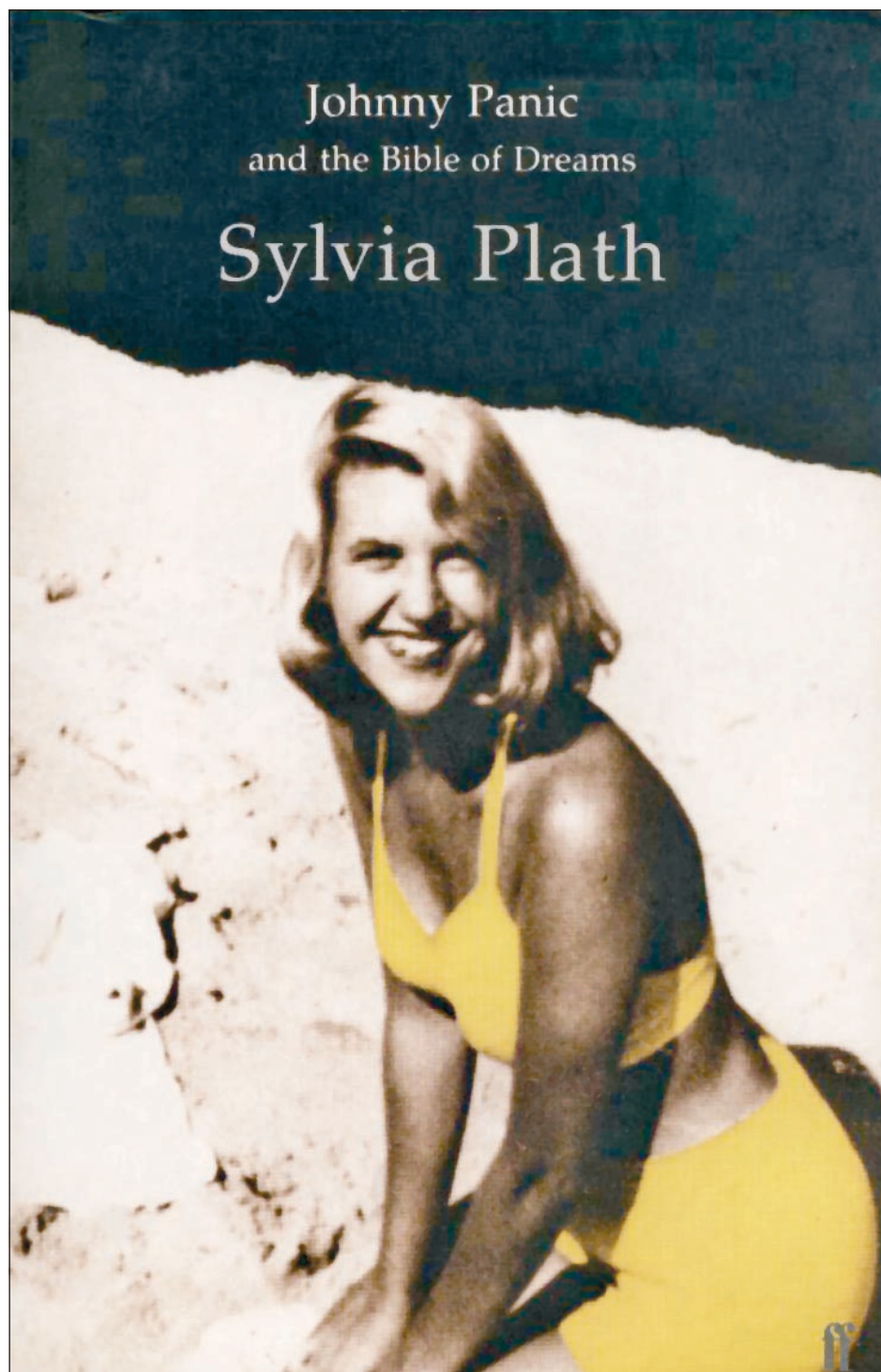
— Vom merge mai departe și va fi mai bine ca înainte, am spus.

Apoi am citat-o pe mama, lucru pe care nu crezusem că-l voi face vreodată:

— E cel mai bun lucru pe care-l putem face.

Și m-am dus să iau de pe plită supă fierbinte de mazăre.

— Ciudat, nu? a zis Ben. Crezi că a murit ceva și ești liber, iar apoi constăți că e chiar în măruntaiele tale și râde de tine.

Așa nu simt eu acum că tata chiar a murit. E undeva, acolo, în mine, și se uită la ce se petrece. Și zâmbește întruna cu gura până la urechi.

— Asta ar putea fi partea bună, am spus, știind dintr-odată că era într-adevăr posibil. Partea de care nu trebuie să fugi. Știi că o iei cu tine, iar apoi, când pleci undeva, nu înseamnă că fugi. Înseamnă doar că te maturizezi.

Ben mi-a zâmbit, iar eu m-am dus să-i chem pe ceilalți la masă. Cina a fost liniștită, cu șuncă rece și friptură de curcan – toate bune și din belșug. Am vorbit despre slujba mea de la firma de asigurări și chiar am făcut-o pe doamna Mayfair să râdă, povestind despre șeful meu, domnul Murray, și despre trabucurile lui pentru farse. Doamna Prescott a spus că Liz era la un pas de logodnă și nu era decât pe jumătate ea însăși în lipsa lui Barry. Bătrânul domn Prescott n-a fost menționat nici măcar o dată.

Doamna Mayfair s-a îndopat cu trei porții de desert și a repetat întruna "Doar o feliuță, atât. Doar o feliuță!" când a început să circule prăjitura cu ciocolată.

— Biata Henrietta, a zise doamna Prescott, privindu-și cumnata cea enormă cum înghețe de zor înghețată. E foamea aceea psihosomatică despre care se vorbește mereu. Asta o face să mănânce așa.

După cafeaua pe care Liz a pregătit-o din boabe proaspăt răsnite, așa încât simțai după miros cât de bună era, s-a lăsat o mică

tăcere stânenită. Mama își tot lua ceașca și bea din ea, deși îmi dădeam seama că de fapt a terminat. Liz fuma iar, așa că în jurul ei era un norișor de ceață. Ben făcea un planor din șervețelul lui de hârtie.

— Ei, a zis doamna Prescott, dregându-și glasul, cred că o să merg cu Henrietta la capela funerară. Înțelegi, Agnes, nu sunt demodată în privința asta. S-a spus clar: fără flori. Și nu trebuie să vină nimeni. Doar că vreo câțiva tovarăși de afaceri ai tatei se așteaptă într-un fel la asta.

— Vin și eu, a rostit cu fermitate mama.

— Copiii nu merg, a spus doamna Prescott. Le-a ajuns.

— Barry vine mai târziu încoace, a intervenit Liz. Trebuie să mă spăl.

— Eu spăl vasele, m-am oferit, fără să mă uit la mama. Mă ajută Ben.

— Ei bine, s-ar zice că toată lumea are ceva de făcut, a conchis doamna Prescott.

A ajutat-o pe doamna Mayfair să se ridice în picioare, iar mama a apucat-o de celălalt braț. În ultima imagine a lor care mi-a rămas în minte o țineau pe doamna Mayfair, care cobora cu spatele treptele casei, gâfâind și pufnind. Era singura modalitate sigură de a coborî, spunea ea.

(traducere de Anacaona Mîndrilă-Sonetto)

(din volumul de povestiri **Johnny Panic și Biblia Viselor**, în curs de apariție la Editura Polirom)

FEREAȘTRA (I)

PAUL EUGEN BANCIU

Dacă n-ar exista această breșă dreptunghiulară în tavanul grotii unde ne ducem viața, probabil că am avea curajul disperatului de a încerca să evadăm, să ne riscăm viața pentru a ne arunca în neantul străzii, al unei alte existențe, mai apropiate de visele noastre, doar că și acestea nu mai sunt cele ale omului de acum, ci ale altuia, din trecut. Trăim cu sufletul la o vârstă mincinoasă, căreia trupul nu-i dă libertatea de a mai fi el. Atunci intervine visul, povestea neadevărată dintre un Goethe de 73 de ani și Lotte de 19, dintre doi bătrâni biblici ironizați de textele apocriefe și Suzana. O poveste a dorinței firești, până la urmă, a unui rege David de a avea alături de trupul său ostenit de războaie și ani o fată de 14 ani, reluată de literatură ca un fel de temă a apusului existenței.

Fereaștra spre cer e în fiecare, doar că atunci când în cadrul ei cea care se simte admirată aduce insinuant imagini ale depravării fetelor de până la douăzeci și cinci de ani, când acasă te așteaptă o femeie a ta cu care împarți întinericul grotii și o bătrână aflată la capătul vieții, contrastele te deprimă în conștientizarea neputinței tale de a mai face față unei asemenea vieți. Fata își încearcă în fond, jucăuș, instinctele atrăgându-te într-un joc al vârstei ei, pentru care experiența unei aventuri cu un om trecut de maturitate, temător, dar încă viguros, ar fi reconfortantă, dar pe care să-l dea la o parte atunci când propria ei dorință se va aprinde spre un tânăr cu care să-și croiască apoi propria grotă.

Și cum mijloacele de azi nu sunt aceleași cu cele de pe vremea bătrânilor biblici ce o admirau pe Suzana, își lasă la îndemână pe propriul calculator tot ceea ce a primit de la prietenul ei, un om cu un caracter lasciv, adică filmulețe adunate de pe diferite site-uri internaționale de la amoruri din Japonia, la orgasme provocate unor fete de șaisprezece ani, la striptis-ul total al unei Adeline franțuzoaice, care deși frumoasă, acceptă să-i fie filmat doar organul genital, la echilibristica unei femei tinere, care face, goală, șpagatul stând în cap ș.a. Poate urmări dacă i-ai accesat site-ul, poate afla dacă omul decăzut din tine se simte stâmbit de imaginile pe care le vede. E la urma urmelor un fel de joc de-a pisica și șoarecele, dintre o tânără de vreo douăzeci și patru de ani și un om cu treizeci și opt de ani mai mare. Unde duce un asemenea joc? Nicăieri, pentru că omul se simte atras mult prea direct spre o capcană pe care i-ar putea-o întinde orice altă fată, complet dezinteresată de viața lui, dintr-o joacă a vârstei.

Ce s-ar putea întâmpla într-un caz fericit? Ceea ce încearcă mulți dintre bărbații de vârste de peste cincizeci și cinci de ani, o căsătorie, un copil, pentru zidirea căsniciei, pe care femeia l-ar crește cu mijloace proprii după moartea bătrânului domn. Povești de felul acesta se țin în toate literaturile lumii, iar când dispăre dintr-o țară un cod al "eticii și echității sociale", cum e în toate țările totalitare, totul devine posibil. Lumea e mult mai complexă decât i se relevă unui domn îndrăgostit de o tinerică, în clipa în care se hotărăște să-și pună pirostriile, și, deși el ia în calcul toate variantele evoluției femeii în viitorul mai îndepărtat, uită să se pună pe el între necunoscute, uită că după șaiszeci de ani, începi să-ți simți fiecare dintre lunile pe care le aduni sub tine.

Că sufletul vrea altceva, e firesc. Cineva trebuie să țină un echilibru în tot acest joc al timpului cu ființa umană. Că după ce naște, fata de ieri nu mai arată ca o floare, ci ca un langos cu brânză, iar întineritul începe să-și caute alte muzee care să-i satisfacă plăcerile e prea normal pentru a face din asta un subiect de roman pentru omul secolului al XXI-lea. În genere subiecte din acestea au pe fond niște mize de bunăstare pe care inocenta, proaspăt căsătorită, le ia în calcul în momentul în care face pasul. Nu intri într-o grotă cu bătrâni doar de dragul bătrânilor, când pe aceia îi poți vedea și acasă, printre părinții și bunicii tăi, în grotă cu feștile mirosind a busuioac și tămâie. Miza e de cele mai multe ori o moștenire. Or de la visul ei la crimă nu mai e decât un pas pe care totți scenariștii de filme poliștice îl fac, pe urmele Agathe Christy.

Pe scurt: o tinerică pune filme porno pe site-ul ei vizitat în taină de patron. Se înfiripă o idilă prin ricoșeu, filmele sunt trimise fetei de prietenul ei, să o cucerească, aceasta îi spune că site-ul e vizitat de patron. Între tineri, stârniți de o sumedenie de asemenea filmulețe, se petrec adevărate orgii, încercând toate tehnicile de sex cunoscute de la Kama-Sutra încoace, până se plictisesc, iar tânărul se satură de fată și își caută o altă parteneră. Rămasă singură, fata își îndreaptă toată atenția asupra șefului ei și începe să-și facă tot felul de calcule privitoare la o posibilă viață împreună. Acela are copiii lui, mai mari decât fata, la care renunță, ca și la femeia cu care i-a făcut, pentru iluzia unei vieți noi.

Un fel de evadare din grotă de odinioară, plină cu bătrâni și copii și mobile cariate de timp, cu balamalele scoase, pe care nu mai dorește să le repare. Potul jocului e mare și fata începe să afle de el, dar nu cedează, pentru a nu pierde totul după o singură noapte de dragoste. Vechea tehnică de amânare a tuturor femeilor, care știu că după cele 11 minute de sex, chiar dacă mai urmează un al doilea, bărbatul e trist, încărcat cu toate negrele vieții lui dinainte.

Fata povestește mamei ei despre întâmplările sufletului patronului, despre drama ei de femeie lăsată de un năbădăios, cu toată frumusețea tinereții ei deoparte. Aceasta, la rândul ei divorțată, după ce soțul ei a lăsat-o tot pentru o femeie mai tânără, o sfătuiește pe fată să-și caute un om cu bani, de vârsta ei, să-și întemeieze o familie și să-și facă copiii ei, să se așeze într-un fel. Aici subiectele se află la o răscruce. Dacă fata ascultă sfaturile mamei, îl va îndepărta pe patron, fără să-i distrugă aceluia toate iluziile, sau nu le va asculta, și-și va căuta un băiat cu care să iasă în lume, ținându-l pe cel mai în vârstă în plasa speranțelor, continuând jocul dinainte, deși alte filmulețe stimulative nu mai are de unde primi.

Cel aflat în dilemă majoră e omul în vârstă, care nu mai acceptă, ca pentru a nu știu câta oară să mai fie gelos, să mai sufere din pricina femeilor, dar nu se resemnează pentru că factorul activ nu mai e el, ci fata. Ea face jocurile, ea i se așază în fereaștra din grotă de acasă și-l face să sufere o fericire târzie a dragostei, uitând de sine, uitând de tot ce a făcut el pentru a ajunge unde e. Dintr-o dată simte că în față nu mai are prea mult timp și se hotărăște să-și trăiască ultimii ani de viață într-un alt fel.

Continuare în pagina 31

RĂMĂȘITELE ZILEI PIA BRINZEU,

În română, titlul unui roman de mare succes lui Kazuo Ishiguro, *The Remains of the Day* (*Rămășițele zilei*), nu sugerează, așa cum o face în engleză, resturile ce mai rămân dintr-o zi trăită aproape în întregime. Mai degrabă ne duce cu gândul la rămășițele pământesti ale unui om și, prin urmare, mă face să mă gândesc la o zi de parcă ar fi o ființă umană.

Dezvolt ideea mai departe. Unele zile îmi par bărbați, răsând mândri de înfățișarea lumii și strigându-și iubirile gălăgios, altele sunt femei, istețe și frumoase în fericirea lor, sau, dimpotrivă, tăcute și plictisitoare în ritmul lor repetitiv. Unele zile îmi apar ca tinere, altele ca bătrâne. Unele sunt tinere dimineața și îmbătrânesc seara, când sună stingerea și mă acopăr de liniște sau, invers, întineresc pe măsură ce se scurg orele și mă încarc de viață. Unele rămân împovărate de nemurire prin câte un moment marcat de generozitatea destinului sau, dimpotrivă, de culorile sale brutale, pentru ca altele, indecise, să se piardă în multime așa cum o fac oamenii pe care îi întâlnesc întâmplător pe străzile vreunei metropole.

Cele mai dragi îmi sunt momentele de întretăiere ale zilei cu noaptea, atunci când putem vorbi cu adevărat de rămășițele zilei sau ale nopții, de ceea ce moare pentru a renaște sub o altă formă. Țăranul român horește pe câmp dimineața când răsare soarele și seara când apune, pentru că atunci simte îngemănarea energiilor și puterea lor transformatoare. Se smulge astfel din cotidianul obositor și absurd, câștigând putere asupra destinului și salvându-se prin cântec. Asemenea unei rugăciuni, cântecul îi permite dialogul cu divinitatea și, povestindu-i necazurile, transformă ultimele momente ale zilei sau ale nopții în resturi binevoitoare ale vieții ce i-a mai rămas.

Să nu uităm că trăim acum rămășițele primăverii. Primul anotimp al anului moare încet-încet, pentru a face loc, de solștițiu, verii. Tot atunci, ziua cea mai lungă își împlinește corpul în maturitate și începe treptat să descrească, lungind noaptea. Se spune că de ziua Sfântului Ioan Botezătorul, ca și ulterior, în noaptea de Sânziene, cerurile se deschid și crează o punte între profan și sacru, teluric și celest. Scriitoarei Angela Carter, momentul acesta de trecere între anotimpuri îi pare o ușă cu balamalele rupte, când lucrurile nu se mai potrivesc deloc bine și când oamenii-lupi se întorc să-și devoreze semenii. E ziua de naștere a vârcolacilor, momentul când natura indecisă produce rupturi între regnuri, iar Scufița Roșie se culcă în patul bunicii alături de lup, adormind senină între labele sale tandre.

Ce bine ar fi ca noi, cei care, din păcate, nu avem parte prea des nici de cântec, nici de câmp, soare sau lupi, să ne oprim uneori din vârtejul vieții cotidiene și să îmbrățișăm, ca în logodnă, trupul unei zile puternice sau al unei nopți tainice, întins seducător spre noi dinspre o lume de dincolo, răsucită în mistere, dar gata să se lase cunoscută astfel!

KARAOKE

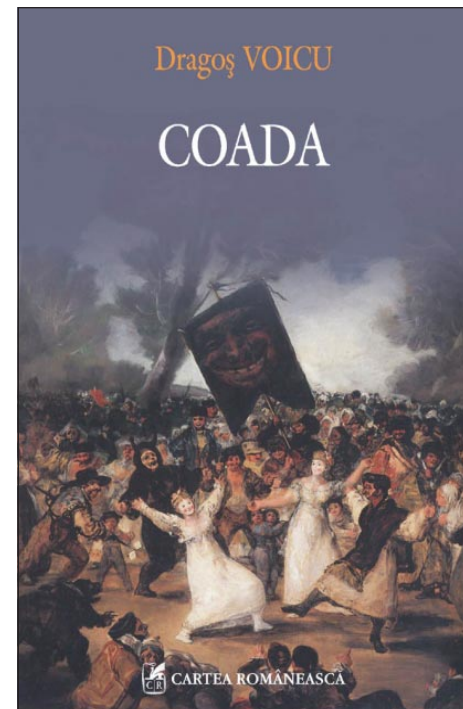
ADRIAN BODNARU

I.
Mă vedeai de afară, de unde viețile treceau unele după altele, ca o rindea netezind după-amiaza până la cel mai frumos întineric. Te uitai la mine cum îți găseam rochia căzută pe covor: cum o izbeam cu pumnii în piept, țipându-i numele pe jumătate, cum chemam la telefon orice femeie, numai să vină și să o îmbrace repede, cât nu era prea târziu. Rămăsesem mult timp aplecat deasupra ei și nu știam că în spatele meu, la fereaștra, o stea de parfum se despărțise în două și cădea: râni de la pantofii tăi noi, de ocazie.

II.
Odată și odată tot nu mă voi recunoaște: câine de rasă nebun, ce răspunde la numele fiecărei zile a săptămânii. Oglinda îmi va căuta prin haine, ca o femeie în sezonul reducerilor. Își va găsi până la urmă ceva, poate nu foarte ieftin, oricum, un chilipir pe care nu-l va purta niciodată, chiar dacă primăverile și toamnele vor semăna la fel de mult între ele. Va ține mereu într-o comodă glonțul unui bărbat sau acul de seringă al unui veterinar: semn că orice copil e bine să învețe multă, multă carte.

NOU

la CARTEA ROMÂNEASCĂ

CRONICA EPISCOPIEI DE CENAD VIOREL MARINEASA

E penultima zi a anului 1916. Succedându-i lui Franz Joseph, Carol I, împăratul Austriei, urmează să fie încoronat și rege apostolic al Ungariei sub numele de Carol al IV-lea. Deși autoritățile ecleziastice și cele statale se străduiesc din răsputeri, ceremonia nu mai are glanțul de odinioară. Cel ce trebuie să așeze coroana, în catedrala Sfântul Matia din Buda, pe creștetul noului suveran este primul Ungariei, Csernoch János, fost episcop romano-catolic de Cenad-Tișoara. Semn rău prevestitor, înaltul prelat se fâstăcește și pune invers simbolul puterii, astfel că lanțurile de aur, în loc să i se reverse pe umeri, bat obrajii celui ce va domni atât de puțin! Episodul își găsește loc în volumul *Chronica Aulae Episcopalis Timisoarensis*, datorat lui Varga Attila (Argonaut, Cluj-Napoca, 2006 – seria Documente * Istorie * Mărturii, coordonată de prof. univ. dr. Nicolae Bocșan), autor al studiului introductiv și traducător (în română și în maghiară) al manuscrisului care relatează viața publică și cea privată a episcopilor Bonnax Alexander, Dessewffy Sándor, Csernoch János și Glattfelder Gyula. Referitor la momentul evocat mai sus, cercetătorul citește în acesta "agonia unei lumi", punct de întâlnire al tragicului cu comicul (p.12). Secolul al XIX-lea, bântuit de naționalisme și de liberalisme, a măcinat coerențele lumii catolice, mai mult decât atâta, fapt de neconceput odinioară, mulți ierarhi ai bisericii, precum Horvath Mihaly, episcop de Timișoara, acționau în loji secrete, împărțind concepțiile secularizante ale laicatatului radical. Biserica romano-catolică părea să-și recupereze, la 1900, pozițiile pierdute, atunci când Papa Leon al XIII-lea îl decretă jubiliar, iar Ungaria celebra nouă veacuri de la creștinarea Sfântului Ștefan. În plus, episcopul Dessewffy i-a mobilizat pe enoriași pentru un pelerinaj la Veneția, acolo unde se aflau osemintele Sfântului Gerard de Sagredo, întemeietorul legendar al diecezei de Cenad.

Sfârșitul primului război mondial, Marea Unire a românilor au bulversat habitudinile și percepțiile episcopilor romano-catolici din Banat. Până atunci, "s-au proiectat pe ei înșiși și activitatea lor într-o lume unitară unde centrul de greutate, atenția și sfera de interes trebuiau a se axa pe triumful Kalocsa, Budapesta, Esztergom, ce formau un veritabil pol de putere înscris într-un spațiu politic și ecleziastic ale cărui limite extreme se opreau la Carpați. Dincolo de aceștia (...) începea o cu totul altă lume, începea teritoriul românesc, față de care au manifestat, în cele mai multe cazuri, lipsă de interes. Rezervele și reticentele lor față de acesta nu au încetat nicicând să rămână mari, mai ales în condițiile în care îl percepeau ca fiind o lume diferită de a lor, străină, uneori destul de neprimitoare și chiar dezolantă prin priveliștea oferită de spectacolul locurilor și al oamenilor. Erau locuri unde autohtonii păreau destul de necivilizați, prea puțin înțelegători cu străinii și problemele lor, având uneori tradiții, obiceiuri și un anume fel de a trăi despre care nu știau multe detalii, nu se străduiau să afle și evitau pe cât posibil să-l vadă la fața locului" (p.22).

Dar să răfoim și însemnările pe care secretarul episcopal Augustin Pacha le face în cronică, începând cu anul 1919, pe timpul dificultății și controversatului mandat al episcopului Glattfelder Gyula. "Pe data de 3 august și-a făcut apariția și armata română. Prin Timișoara-Fabric a venit, în prima traversare de gală, colonelul Economu, iar lângă el era avocatul Cosma Aurel, primul prefect. La ora când armata română și-a făcut intrarea, noi am stat și am privit de la etaj. După intrarea

diferitelor trupe militare, au urmat preoții ortodocși care mergeau sub un baldachin, ducând cu ei cărți sfinte, cruci și cădelnițe (...). În Ungaria, pe-atunci, bolșevismul se dezlănțuise puternic. Acolo i-au alungat și i-au bătut pe preoți, ba chiar în multe locuri i-au și ucis. Desigur, în noul context creat, comportamentul armatei române era unul mai de încredere. În piața Domului, oameni de diferite confesiuni au salutat armata română, numai noi nu ne-am dus acolo, iar aceasta mult timp a atârnat greu în detrimentul episcopului și al catolicilor de asemenea" (p.197). Trece-o vreme și Valeriu Frențiu, episcop greco-catolic de Lugoj, încearcă să-l ducă pe Glattfelder la București, în Senat. Suspicios, acesta "i-a luat-o în nume de rău". O parte dintre șvabii bănățeni aderă la România, chiar dacă tratativele de pace nu se încheiaseră. Armata română se întoarce victorioasă din campania asupra Budapestei comuniste. Generalul Domășneanu îi eliberează episcopului un pașaport militar, ca să-și poată vizita mama bolnavă aflată în Ungaria.

În ianuarie 1920 e pusă pe tapet chestiunea cavalerescă. Bărbați maghiari sunt acuzați de complot împotriva autorităților. În podul Domului au fost găsite piese de mitralieră. Se operează arestări. Reibl Mihaly, directorul societății de tineret, e bătut, apoi condamnat la 15 ani de închisoare. Au fost demși și apoi expulzați funcționarii superiori care au refuzat să depună jurământul față de noile oficialități. Consiliul Dirigent a cerut date despre starea bisericii catolice. Episcopul nu a răspuns la solicitări, așteptând să se hotărască destinul Banatului la conferința de pace. Guvernul a blocat fondul confesional catolic, iar episcopul Glattfelder a reacționat "pe un ton extrem de aspru și de vehement". S-a dat publicității tratatul de la Trianon. Șvabii au candidat și au intrat în parlament cu un program specific. Episcopul nu a fost de acord cu decizia lor politică. Totuși, printr-o scrisoare pastorală, i-a sfătuit pe clericii din subordine să depună jurământul de fidelitate. Circulara nu a putut fi tipărită, deoarece într-un pasaj se aducea un omagiu habsburgilor. Octavian Goga, pe atunci ministru al cultelor, îl invită în Capitală, ca să depună jurământul de fidelitate în fața regelui. Ajuns la București, episcopul îi explică lui Goga că dieceza sa ființează în trei țări. Pentru clarificarea situației, Goga aranjează ca episcopul și secretarul să primească pașapoarte valabile oriunde și de nenumărate ori. Comentează Pacha: "cred că acest Goga ori a fost un liberal fără limite, ori numai un poet nesăbuit". La Budapesta, în căutare de subiecte tari, gazetarii nu-i slăbesc cu titlul întrebărilor. "Buzele mele însă au rămas pecetluite", zice Pacha. Cu toate acestea, titlurile ziarelor budapestane sunt de altă natură: "Episcopul Glattfelder a fost condamnat la moarte de către români. Ambasadorul Americii l-a scăpat. Închisoare pe viață." (pp.203-204) Deși Pacha ne garantează că "din toate acestea nimic nu a fost adevărat", premisele pentru starea de exaltare erau deja create, au loc manifestații, "tinerii s-au raportat la episcop cu acea însuflețire ușor nechibzuită", Glattfelder participă la cina oferită de guvernatorul Horthy Miklos și la serata arhiducelui Jozsef. Gazetele din țară prind de veste și-l taxează dur pe episcop.

Anul 1921 e marcat de pertractările pentru realizarea concordatului între România și Vatican. Dinspre Sfântul Scaun, episcopul Glattfelder e somat să depună jurământul de loialitate, ceea ce-l îndepune profund. În 19 martie, la ora 10, ministrul Goga și episcopul

încă "polemizează vehement". Trăsura palatului a sosit la 11. Glattfelder a depus jurământul față de Rege în latină, apoi l-a salutat în germană. Și-n timpul prânzului oferit de suveran, episcopul și-a menținut proasta dispoziție. L-a rugat pe Pacha să consemneze în istoria diecezei că a făcut sacrificiul respectiv pentru învățătorii și pentru clericii catolici.

În 1923, episcopul Glattfelder, aflat în veșnic conflict cu oficialitatea, dar și în neconcordanță cu configurația recentă a diecezei sale, părăsește definitiv țara în urma unei decizii a Sfântului Scaun. Siguranța

autohtonă recurge la un ordin de expulzare. Sau, cum spune Varga Attila, urmașii Sfântului Gerard nu izbuteau să realizeze că, "de-acum, ei sunt aceia care, datorită noului context politic, au devenit pentru autoritățile noului stat unitar, precum și pentru populația majoritară, tocmai aici pe vechile lor locuri, străinii în care nu poți să te încrezi și care îți stârnesc mereu suspiciuni" (p.34). Pentru a avea de-a face cu o traumă perfectă, trebuie să-i dăm crezare secretarului Augustin Pacha atunci când șuiera: "Guvernul maghiar, din câte am auzit, i-a luat-o episcopului în nume de rău faptul (sic!) că a ales să se despartă de scaunul episcopal de Timișoara".

GÎNDUL DE "ACASĂ" * ADRIANA CARCU

Cînd trăiești într-o țară străină, dezrădăcinarea, "rădăcinile aeriene" sau nostalgia eternei reîntoarceri devin teme de discuție recurente. Peste ani compari simptome, faci schimb de experiență și teoretizezi pe marginea sentimentului de exil. Citești Cioran, citești Eliade; îi citești pe marii teoreticieni ai nației, pentru a te identifica cu un profil spiritual. Din depărtare, țara și oamenii ei se proiectează pe un fundal cumva mai lămurit; profilul socio-cultural al românului devine mai clar ancorat în condițiile obiective. Prin același proces încerci să te definești în noul tău spațiu, în care vei găsi mereu zone neexplorate, și să te re-definești în spațiul părăsit, care, cu timpul, devine tot mai nou.

De îndată ce ai ajuns într-o altă țară, devii repede conștient de cele trei mari bariere care se succed cu promptitudine. La început, necunoașterea limbii te izolează într-un fel de capsulă autistă, în care înveți multe despre puterea irezistibilă a zîmbetului. Mai apoi, cînd începi să pricepi știrile, și dai să zici că de acum pricepi și rosturile, te trezești cu multe referințe făcute la evenimente anterioare "existenței" tale sau la detalii intrinseci noii civilizații, care te amplasează repetat în afară. Începe bariera culturală, căreia, cu cît ai venit mai tîrziu, cu atîta îi dai mai greu de capăt. La vremea cînd ești sincronizat cu evenimentele majore ce au atins și mișcat țara ta cea nouă, și ești cît de cît integrat social, intervine ultima barieră, cea mai subtilă, și anume bariera de sistem. Eu, ca un dulce copil al stalinismului, mă surprind cîteodată și azi, după 20 de ani de funcționare în structuri capitaliste, că primul impuls încă este acela de a recurge la opțiunea facilă, față de cea eficientă, sau că (lucrînd în Human Resources) înclin să acționez mai degrabă spre beneficiul oamenilor, față de cel al firmei. Oricît de bine ai vorbi limba, oricît de familiare ți-ar fi, de acum, evenimentele, gîndirea socială - la fel ca și cearta sau numărul - te duce înapoi la origini. Cineva spunea că de cînd pleci de acasă pînă ajungi într-o altă țară trec cam 6 ani; dacă nu începi să vorbești limba de la bun început, drumul poate dura chiar și mai mult.

Dar, fie că te adaptezi în noua patrie, fie că nu, desprinderea de mamă își continuă neabătut cursul. Prima mea vizită la Timișoara, după revoluție, a fost însoțită de sentimentul clar că orașul nu-mi mai aparține. Orașul meu se încarcă cu o experiență la care eu nu participasem, oamenii lui trecuseră prin momente care acum ne despărteau. Eu rămăsesem în afara cetății. Și totuși în discuțiile cu cei de acasă, datorită fundalului comun, tu ești acela care ascultă. Noua ta frică, senzația de scufundare în ape întunecate sînt strigăte mute, pentru că tu ai ales "soluția". Nimeni nu vrea să audă că o soluție are fisuri.

Cu toate acestea, legăturile de prietenie din țară rămîn intacte, ba chiar distanța și timpul le consolidează. Aceștia sînt oameni cărora nu trebuie să li te explici și pe care nu trebuie să-i convingi de nimic; lor nu trebuie să le traduci o glumă, cu ei poți să rîzi de aceleași lucruri. Și, printr-un ciudat proces de inducție, atunci cînd prietenii te vizitează și le arăți noul tău mediu, începi să dezvolți un anumit patriotism local, o nouă mîndrie a locului. România, peste care se lasă încet pulberea aurie a nostalgiei, devine încet un paradis pierdut; cu atît mai mult cu cît vremea petrecută acolo coincide cu tineretea ta.

A existat o vreme cînd obișnuiam să consider timpul trăit în România "viața mea" și acel de după plecare, "Germania". Între timp trăiesc în Germania de o viață.

Heidelberg, 24 mai 2009

* Gânduri la ancheta "Ce înseamnă acasă?" publicată în *Orizont* acum doi ani.

DE PRIN TÂRG AFLATE...

ROBERT ȘERBAN

M-am întors din târgul de carte al Bucureștilor, adică de la Bookfest, nu doar cu un... deal de cărți, pe care abia aștept să-l escaladez titlu cu titlu, ci și cu un pârâias de informații. Mai culturale sau mai puțin. Fie că te plimbi, fie că stai printre rafturi, la urechile tale susură știrile.

Astfel, află că dacă a apărut o cronică literară negativă la o carte pentru care s-au "bătut" mai multe edituri, autorul îl sună nervos la telefon pe directorul celei câștigătoare și îl ia la 11 metri: cum de n-a reușit instituția condusă de el să preîntâmpine... asasinatul în văzul lumii? Cum de nu s-au anticipat și anihilat astfel de atacuri mârșave? Cum e posibil așa ceva?

Mai află că e trendy – scriitor ori traducător fiind – să îți faci blog, dar să-l semnezi cu pseudonim. Iar pe blog să scrii despre cărțile care apar, dar să nu ocolești niciodată propriile-ți opuri. Pe care, bineînțeles, le parfumezi. Pe unele, mai discret, de vară. Să nu bată la geană. Să nu se prindă vreun posesor de IQ peste 167. Iar cel mai activ "interlocutor" de pe blogu-ți, cel care ține punctul de fierbere ridicat la orice oră din zi și din noapte, care dă replici, polemizează și polenizează, să fie nevasta. Ori soțul.

Mai află că cel mai harnic critic de pe la noi, cel care nu prididește de câțiva anișori cu scrisul și rescrisul scrisului, a decis să mai respire nițel. Astfel, a fost ajutat să renunțe la a mai publica într-una dintre cele una, două, trei, patru, cinci... șase... etc. reviste culturale. E bine când mai asculți și de sfatul medicului-șef: "Pentru sănătatea dumneavoastră, evitați excesul de..."

Află că președintelui țării tale și a părinților tăi îi plac la nebunie cărțile, dar nu suportă micii. Chiar în prima zi a Bookfestului, tatăl proaspetei europarlamentare EBA a fost văzut, filmat și pozat printre standuri. Afară, era așteptat de mai multe mașini negre și de câțiva băieți de la Serviciul de Pază și Protecție. La vreo 12 metri de BMW-urile cu pricina, o tonetă cu de-ale gurii. Un mic însă talentat grup de scriitori a înaintat până la punctul alimentar (dotat nu doar cu frigider, ci și cu grătare) și a solicitat, în unanimitate, mici. Ospătarul i-a anunțat pe urmașii lui I.L. Caragiale (care a prestat pe toate fronturile, fiind și dramaturg, și prozator, și poet, și eseist, și jurnalist) că a primit ordin de la SPP să oprească grătarele. Adică, să sisteze producția de mici pe parcursul vizitei președintelui la cărți. "Dar niște bere ne dați?", au întrebat gătuți de emoție urmașii. "Da, cum să nu, că la bere n-am primit ordin", a răspuns candid băiatul. Iată că cel cu numele de cod Zeus (nu Bunicuța, nu Țapul) n-a uitat că fără mâncare se mai poate rezista, dar fără lichide viața se scurtează îngrozitor și rămâne fără sens. Cum și fără cărți, de altfel.

Află în târg că mai toate editurile o duc rău, că se închid librării în fiecare oraș (adică nu în fiecare, că nu toate orașele au librării), că falimentează tipografiile, că dacă foarte multe titluri au fost, acum, 5 lei, în toamnă, la Gaudeamus, majoritatea vor avea prețul de 3 lei, iar la anul, dacă se va mai organiza Bookfest, accesul la carte va fi gratuit. Moca!

MICHNIK LA TIMISOARA

RADU PAVEL GHEO

După ce începi să mergi sistematic la tot felul de lansări de carte, întâlniri, mese rotunde pe teme culturale sau de orice fel, ele încep să ți se amestece în minte, să se transforme într-un amestec destul de uniform – unul plăcut, dar relativ omogen. Unele întâlniri însă îți rămân în minte în individualitatea lor și se transformă în repere.

Mie mi s-a întâmplat de câteva ori. Cea mai recentă ocazie a fost în 17 iunie 2009, când la Timișoara a venit politologul, eseistul și jurnalistul Adam Michnik. Pretextul venirii sale aici a fost lansarea unei impresionante antologii de eseuri, intitulată *Mărturisirile unui disident convertit* și apărută la Editura Polirom. La librăria "Cartea de nisip", unde s-a desfășurat întâlnirea, s-a strâns mai multă lume ca niciodată. Au fost și mai mulți vorbitori ca niciodată pentru o lansare de carte: Adriana Babeți, Mircea Mihăieș, Daniel Vighi, Victor Neumann, Jaroslaw Godun (directorul Institutului Polonez din România). Eu m-am limitat la rolul meu de moderator, iar cea mai solicitată persoană – în afară de Adam Michnik însuși – a fost traducătoarea cărții, Sabra Daici, care a făcut traducere simultană vreme de aproape două ore. A fost o desfășurare de forțe masivă, care a culminat cu niște discuții aprinse și cu vânzarea tuturor exemplarelor volumului lui Michnik din librărie. Nimic neobișnuit aici: așa cum marile personalități politice sînt întîmpinate cu cît mai multe salve de tun, în funcție de importanța lor, și marile personalități ale culturii sînt supuse unui tir discursiv pe măsura importanței lor.

...După cum se vede, să vorbești despre Adam Michnik este foarte greu, iar să eviți tonul encomiastic e imposibil. În glumă, fostul (și actualul) disident polonez a spus la un moment dat că are senzația că asistă la îmbălsămarea lui. Doar despre morți se vorbește exclusiv de bine și cu asemenea accente elogioase. Numai că e greu să vorbești altfel despre un personaj ca Michnik. În fiecare țară din Estul Europei care a cunoscut teroarea comunismului există două sau trei personalități al căror nume este legat de căderea acestui regim. În cazul Poloniei unul din primele nume care îți vine în minte este al lui Adam Michnik. El a fost închis pentru convingerile sale anticomuniste, a fost exmatriculat de la facultate, a lucrat ca sudor, a fost cenzurat, urmărit, denunțat,

dar nu a cedat. A fost mereu egal cu sine însuși, și-a susținut cu fermitate convingerile, iar acum, la douăzeci de ani după căderea comunismului în Europa de Est, a ajuns în situația paradoxală de disident în noua Polonie democratică. A spus-o chiar el: i se pare că azi e mai apreciat în afara Poloniei decît în interiorul ei.

Așa mi s-a revelat un paradox al noilor lumi est-europene, paradox pe care Michnik îl trăiește pe pielea sa: înainte de 1989 era persecutat fiindcă se opunea regimului comunist polonez. Astăzi a ajuns să fie acuzat de ceea ce odinioară se numea "impăciunitorism", fiindcă se opune lustrăției dure propuse de noua conducere a țării. Nu vinovăția foștilor membri ai aparatului comunist o neagă el, ci abilitatea de a face cu adevărat dreptate, fără a cădea în cealaltă extremă, cea a naționalismului și integrismului religios, așa cum pare să se întîmple nu doar în Polonia actuală, ci și în alte țări foste comuniste. Unul din eseurile de mare forță din volumul citat, *Ultradicalii revoluției morale*, face apel la evenimentele din timpul Revoluției Franceze și a terorii iacobine pentru a explica riscurile.

M-am întrebat de multe ori, pe parcursul lecturii volumului lui Michnik, dacă autorul are sau nu dreptate. Dar s-ar putea să nu fie întrebarea potrivită. Undeva, în esul care dă și titlul volumului, redactorul-șef al istorice *Gazeta Wyborcza* transcrie sfaturile tatălui său, iar unul dintre ele sună astfel: "Fii de partea celor slabi... atît timp cît sînt slabi. Păstrează distanța cînd ajung îndeajuns de puternici ca să le dicteze altora legea".

De fapt Adam Michnik e același om integru de odinioară. Face parte din acea categorie de ființe foarte rare, a căror onestitate intelectuală și morală îi transformă în adversarii oricărei forme de fanatism. Dacă odinioară se opunea comunismului, azi se opune ultranaționalismului catolic. Dacă înainte de 1989 respingea ideea de acțiune violentă împotriva regimului, azi respinge ceea ce lui, luptător autentic împotriva comunismului, i se pare o răzbunare mascată. Poate că azi – cum spunea el însuși – nu e profet în țara lui. Poate că se înșală. Dar, oricum ar fi, Adam Michnik și alții ca el au schimbat istoria unei părți a lumii. Au schimbat-o în bine. Și s-ar putea s-o mai facă încă.

LINIA ORIZONTULUI DE ION BARBU

NU TE PUNE CU TIMISOARENII!

MONI STANILĂ

S-a revigorat soarele, au explodat corcodușii, au înviat gândacii de gaz din Cetății, iar noi orbecăm aproape, umblăm beți ciocnindu-ne unii de alții, cu nările larg deschise, cu pulovărele agățate de genți și cu un chef nebun de a nu face nimic, de-a sta pe terasele din Unirii și de-a ne arunca ochii ba la genunchii îndoiți ai vreunei domnișoare care se străduie să umble pe tocure de doșpe, ba la porumbii îngrămădiți pe acoperișurile istorice ale pieței. Nu știu de ce ne cuprinde așa o ameteală când dă căldura. Poate pentru că nu mai există primăvară, că sărim din paltoane în sandale, de pe patinoar în Bega, de la gura sobei la terasele aliniat ca un front militar în jurul rotondei din Unirii.

Ne plimbăm satisfăcuți. Timișoara e domnișoara veșnic frumoasă. Seducătoare neobosită, a locuitorilor ei sau a turiștilor. Ceva-ceva ne surprinde mereu. Ceva-ceva ne provoacă în fiecare zi să dăm ochii peste cap. E suficient să ne bem cafeaua sau berea pe terasa de la Papillon și să înlemnim ca la liturghie, cu ochii ațintiți înaintea, unde Casa Brük, își dezbracă ușor farmecul Art Nouveau îmbinat cu Secession, își pătează și decojește deopotrivă – din ce în ce mai puțin discret – verdele elegant și roșul pal. E un spectacol mut și încremenit pe care nici un ochi nu îl poate ignora. Mă tem de multe ori de clipa în care va trebui renovată. Dacă îi schimbă culorile? Ce naiba mă fac atunci? Și numai gândul ăsta e suficient să-mi facă pielea de găină.

Uneori schimb terasa. Mă duc direct în piață ca să pot privi clădirea de pe Gheorghe Lazăr, numărul unu – la propriu și la figurat, cum e zisa. Am înțeles că a fost a evreilor din Timișoara. Nu știu sigur. Însă o pot privi ore întregi – cu condiția de a ignora banneretele mari și binecunoscut de galbene, care anunță insistent reședința PNL-ului, în adâncurile ei. Nu avem multe clădiri în Timișoara din perioada Art Nouveau-Secession, cu influențe de arhitectură tradițională ungurească. Nu are unghiuri; doar curbe, arcade triple la ferestre

înconjurate cu ghirlande de flori verzi, din piatră, cu un balcon potrivit pentru o scenă dramatică de amor, cu floricele și arcade pe acoperișul la fel de rotunjit. Adevărați nuri! Însă sunt foarte atentă la ce terasă mă așez, nu care cumva să stau în preajma Domului, și de acolo – Doamne ferește!!! – să îmi cadă ochii pe strada General Grigorescu, unde un schelet de clădire zace, tot mai negru, mai nesigur. Pentru că până la urmă dacă Piața Unirii e recunoscută tocmai prin diversitatea ei arhitecturală, uite că nu lipsește nici o diversitate de condiție – dacă pot spune așa. Lângă o clădire renovată, una bolnavă; lângă una puternică, o ruină totală; astfel încât diversitatea e la ea acasă. Mă apucă uneori un umor negru când vin dinspre Eugeniu de Savoya. E un bar acolo numit Piranha. Nu am fost înăuntru vreodată, dar am auzit că au acvarii. Și, atunci, mă amuz nesperios și sumbru, gândindu-mă că poate acei monștri acvatici, ies noaptea pe tăcute – așa cum numai peștii știu – și hap! mai halesc câte o clădire istorică de pe stradă.

În fine, să nu mă îndepărtez prea tare. O să vă rog să ne întorcem la atacurile de panică ce mă cuprind când privesc înspre Grigorescu. Fără să mă abat din nou, o să mai spun că mă și frustrează în egală măsură acea relicvă în care cu ani și ani în urmă trăiau timișoreni frumoși și sănătoși. Urmele ferestrelor mai păstrează încă spectrele stăpânilor, care își lovesc rar și ciudat pumnii, ca un *țac-ciudă* din copilărie, și care cred că are legătură cu sutele, miile – și numărătoarea poate continua – de tineri (printre care mă număr și eu) care nu au o casă și nici speranța de-a avea o casă.

Astăzi, trecând pe acolo, am zâmbit din nou nesperios și sumbru. Cineva s-a gândit la frustrările mele și ale sutelor, miilor de tineri fără casă și speranță de o casă și, uite, a acoperit ferestrele, de unde spectrele timișorenilor de altădată mă îngrozeau, cu un banner imens pe care scrie: *Nu te pune cu timișoreni, iubim Timișoara!!*

Pe bune?

DOAMNELOR NU LE STĂ BINE CU PĂRUL VERDE

ALEX CONDRACHE

Nu o dată m-am întrebat dacă oamenii vremurilor în care se construiau clădirile ce noi le admirăm azi se uitau chiorăș la ele, cum noi ne uităm la măgăoaiele portocalii ce răsar în zilele noastre peste tot. Erau ridicate, poate, tot din banii mulțimii, poate le locuiau tot niște câini de oameni, dar există o diferență: aveau gust dom'le.

În Unirii, deasupra farmaciei Hygeia, se află clădirea verde ce nu imită Viena prin culoare. De sub tencuiala străveche, se hlizesc cărămizile și umezeala. Parcă-i o bătrână bolnavă de reumatism care încearcă să fie tașoșă și, culmea, încă are farmec. Pereții spălăciți îți dau impresia ba de o clădire "pusă deoparte", neatinsă, ba de prezența crizei, ba de lipsa timpului sau de te miri ce motiv pentru care nu merită

un obraz împrăpătat. Dar și refacerea ar putea fi riscantă, s-ar putea să nu-i stea bine cu polistiren și termopane. Se știe doar că nu se cuvine ca pe o femeie în toată firea s-o vezi, de exemplu, spoită verde în cap. Ar fi cam aceeași treabă.

E drept că și obrazul se poate împrăpăta așa cum trebuie. Ți-e mai mare dragul să treci prin fața clădirii albastre, ce adăpostește, parcă fără voia ei, barul Mode. Și-a recăpătat demnitatea și parcă privește cu mai mare îndrăzneală spre dom.

Fac ce fac și tot la clădirea mea verde mă întorc. Ferestre maro lucrate cu mihală, geamuri sparte, nuanța de verde îmbunătățită de o nuanță de roșu închis, antene atârinate și balcoane gemând de rugină.

Continuare în pagina 31

JOSEFIN DREAMIN'

ALEXANDRU COLȚAN

...deodată mă aflu în sufrageria mea în stil Josefîn și îmi pare că pietrele caldarâmului încep să mi se umfle sub tălpi, se ridică și pleacă cu mine înspre fabrica de țigări și Sinagogă, pe deasupra Turnului de Apă plutește o spumă de porumbi și faetoane galbene cu senegalezi, dau să îmi pierd urma prin piață, mă ascund după undițe, cacadu, râme negre și hamsteri, străbat munți de portocale prin defilee de kiwi și de țâța caprei, trec păduri de ananași chinezești și golfuri de părădaiță din care uicii și tușele oficiază pe tronuri roz de lubeniță, mă rostogolesc înainte, prin emoția profundă a verzei murate, printre butoaie cu măslina și saci de ceapă, peste dunele de fasole, fericit cum e doar cartoful de Belinț, în salonul mieilor atârnați de picioare aud pe cineva strigându-mă, dar nu întorc capul, căci iată-mă-s la bulevard, minune, s-a întrerupt traficul, iar casele vieneze, făloase, colorate în mov - țiclam, și-au desfăcut porțile și au ieșit în stradă, turci rotofei în șalvari ciocnesc halbe cu honvezii țepeni, norele cu soarele, șuții cu agenții comunitari, inginerii nemți cu cei japonezi, bărbați de stânga sau de dreapta își taie reciproc fripturile pentru neveste, copii și nepoți, se beau sucuri carbogazoase, liqueur și se cântă la mandolină, se aplaudă și se râde în hohote, csokolom Hermann, servus, dragă, de sub porticele înalte răsună pocnetul zarurilor azvârlite de grași tatuati, în maieuri, domnișoare în crinolone înfulecă doboș cu mânuși de dantelă și împart invitații de Valentine's, călugărițele de la Notre Dame mărșăluiesc în ritmul clopotelor spre chiliile Liceului Sârbesc, printre băieți în surtuțe, care anunță apariția unui nou fel de mâncare, se strecoară nota trenului de seară dinspre Bahnhof... Prin pereții transparenti ai clădirilor ne fac semne cu mâna turiști de pe vapoarele ancorate în fața Căpităniei, ia uite-le, albe ca șervețelele, e cald și e bine, muierea tace și copiii-s la mama, o să le cumpăr o ciocolată, îmi fac vânt cu pălăria, mă desfac la guler și cer unui chelner în frac un pahar de șampanie, mi-e sete, beau, danke, dar banii nu mai există, îmi răspunde mirat, pe bulgărește, acum plata se face în flori de iasomie, din balcoanele frumos decorate ale Palatului de Economii covoară covoare și reclame la o firmă de gresie, din care sar afară spiriduși ce ciocnesc ouă roșii, apoi gălăgia scade, se împachetează în baloți înapoi în curți și antreuri, mesele se pliază economic pe ziduri, cu tot cu clienți, warum, cine e armata asta, cine pot fi ăștia, nu pot fi nașii de tren, că ar face zarvă prea mare, nici greviștii foamei, stai puțin, sunt agenții comerciali în ritm de samba, își deschid, bineînțeles, festivalul, ia uite boschetarele cu coroane superbe din pene de struț, cum își unduie șoldurile vopsite cu ochi de pisică, lor le urmează carul alegoric al instalatorilor, steagurile muncitorilor la bandă și trăsurile împodobite cu planșe ale profesorilor navetiști, muzica crește și se subție tot mai mult până se transformă în corul tragic al pisicilor vagaboande și al sirenelor ambulantei, dar casele continuă să aspire și șuvoiul acesta de oameni și să se închidă, una după alta, cu un zgomot sec, de cutii metalice, doar eu îmi pot continua liniștit mersul, alunecarea înainte, liber ca o pungă de plastic...

...Am rămas singur în orașul acesta. Numai eu și un bidon de apă în mână. Îmi lipesc urechea de pământ, dar nu se mai aude tramvaiul. Unde o fi plecat toată lumea, la biserică? Dar n-am auzit gongul, semnalul de pornire al discotecilor.. În schimb, ogoarele negre par să se reverse printre casele mari, cu ferestre habsburge, țarina grasă se întinde, încet și sigur, în toate direcțiile, cuprinde orașul, urcă pe fațadele sculptate ca o igrasie, iar din fostele străzi, printre mese, se aud de acum primele, nesfârșitele tocure ale turmelor de oi ale nopții.

Mă trezesc tot un lac de sudoare. Apoi deschid ușa.

O NOUĂ ÎNCRUCIȘARE DE POEME HISPANICE ȘI ROMÂNE

ILINCA ILIAN

La 25 martie, în siajul Zilei Poeziei, la librăria "Cartea de nisip" a avut loc un nou eveniment cultural ce poartă marca parteneriatului inițiat în 2007 între Institutul Cervantes din București și Universitatea de Vest din Timișoara. Întâlnirea poetică româno-spaniolă i-a avut de data aceasta ca invitați pe Alfonso Alegre Heitzmann, Justo Bolekia Boleká, César Augusto Ayuso care și-au încrucișat poemele cu cele ale lui Adrian Bodnaru și Eugen Dorcescu. E deja al treilea eveniment de acest tip, care și-a creat deja un fel de uzanțe proprii: în decursul a două-trei ore se succed introducerea directorului Institutului Cervantes Joaquin Garrigós, nelipsit însoțitor al oaspeților, alocuțiunile poetilor spanioli și români, traduse în direct de subsemnata, apoi lectura în spaniolă și română a poemelor – traduse în prealabil, sub îndrumarea aceleiași, de câțiva talentați studenți și absolvenți ai secției noastre de spaniole – și, în fine, dialogul dintre poeți și public.

Deși spiritul cel malițios ar putea înclina spre ideea că o astfel de serată poetică nu poate avea cine știe ce succes, că repetiția unei formule o banalizează, că timpul de traducere lungeste în exces întâlnirea și că în general poezia nu mai face săli pline, totuși experiența, pînă la urmă, dovedește contrariul. Am observat, în timp, crearea unui public constant pentru astfel de manifestări poetice, un public nici mare nici mic, ci doar ales și avizat ("imensa minoritate" de care vorbea Juan Ramón Jiménez). Am observat efectul pozitiv al acestor dialoguri atunci cînd unui important poet ca Eugen Dorcescu, Coriolano González Montañez, invitat în 2007, îi dedică trei pagini generoase în revista sa *Vuelo de Ícaro* din Tenerife. Am observat că, întrucît aceste întâlniri organizate prin intermediul Institutului Cervantes au loc doar la București și Timișoara (ocasional și la Brașov), hispanismul timișorean, atît de redus cît e deocamdată, începe să se facă tot mai cunoscut.

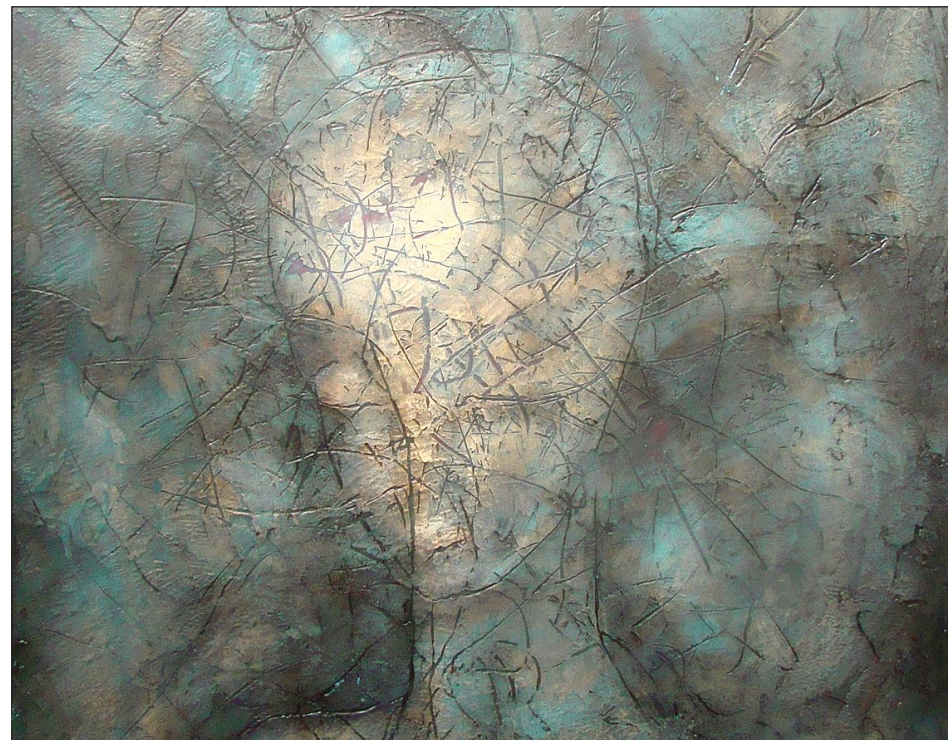
Formula, așa cum spuneam, nu se banalizează. Ce e proaspăt de fiecare dată nu e doar suflul specific al poezilor invitați, ci și reîntîlnirea cu poezii noștri din Timișoara puși într-o lumină nouă prin dialogul care se suscită de fiecare dată, scilicet, și prin traducerea versurilor lor în spaniolă. Nu în ultimul rînd, ba chiar în primul, e proaspătă bucuria studenților și absolvenților hispaniști de a-și pune la încercare priceperea în tîlmăcirea și rostirea poeziei. Or, a zăbovi asupra versurilor poezilor contemporani, a încerca să recompi în română sau spaniolă un ritm poetic sau o imagine, așa ceva, se poate recunoaște, e deja un cîștig enorm în contextul educațional pe care îl știm, și se adaugă celorlalte izbînzii semnalate mai sus.

ALFONSO ALEGRE HEITZMANN (Barcelona, 1955) este poet și eseist și se bucură de o mare notorietate în Spania datorită înființării și conducerii împreună cu Victoria Pradilla, din 1987, a revistei semestriale de poezie și artă *Rosa Cúbica*. Este una dintre revistele de poezie cele mai

importante din Spania, țară în care apar în jur de cîteva zeci de astfel de reviste. Din 1994, Alfonso Alegre conduce ca director literar și Editura Rozei Cubice, axată de asemenea pe poezie. Ca spirit, acest barcelonez profund îndrăgostit de orașul său e ispitit de totalitatea artelor: a studiat muzica, are o mare aplecare spre artele plastice (multe dintre volumele sale de poezie sînt cărți de artist semnate alături de graficieni catalani importanți și anul trecut a publicat un volum dedicat lui Antoni Tápies), poezia rămînînd, desigur, preocuparea sa fundamentală. O practică (volumele sale cele mai importante sînt *La luz con el tiempo dentro (Lumină cu timp înăuntru)*, (Tenerife, 1993), *Sombra y Materia (Umbră și Materie)*, (Barcelona, 1995), *La luz en la ventana (Lumina la fereastră)* (Barcelona/México, 2001), *La flor en lo oscuro (Floarea în întuneric)* (Valladolid, 2003) *Le chemin d'aube (Drumul zorilor)*, traducere în franceză a poeziei sale din 1992-1999, Ed. Voix D'Encre, Montelimar, France, 2006). O publică în calitate de director de revistă și editor. O cercetează (este realizatorul ediției critice a poeziei scrise în exil de Juan Ramón Jiménez, apărute la prestigioasa editură barceloneză Círculo de Lectores / Galaxia Guttenberg și îngrijitorul corespondenței marelui poet modernist). Generos și cuceritor, Alfonso Alegre este un poet al luminii, dotat cu un vîz de o subtilitate unică.

CÉSAR AUGUSTO AYUSO (Reinoso de Cerrato, Palencia, 1954) este de asemenea director de revistă de poezie: în a sa *Milenrama* din Palencia publică poemele celor mai importanți sau mai interesanți poeți actuali care scriu în cele patru limbi care se vorbesc în Spania (castiliană, catalană, gallego și bască). Este de asemenea cercetător în domeniul literaturii și a publicat cărți dedicate realismului magic ca stil poetic definitoriu al anilor '50 precum și un interesant studiu asupra Palenciei în literatură. Adînc înrădăcinat în solul acestui străvechi oraș, în care a fost fondată în secolul al XIII-lea prima universitate castiliană, Ayuso își țese de aici opera poetică recompensată prin numeroase premii și publicată în volumele *Afirmación del hombre (Afirmînd omul)* (1980), *La noche ama su sombra (Noaptea își iubește umbra)* (1985), *Luz de nieve (Lumină de zăpadă)* (2001) *Variaciones de abril (Variații de aprilie)* (2006), *Respirar de los días (Zilele respirînd)* (2008). Este autorul unei antologii importante *El ala en la meseta. Antología de poetas de Castilla y León (Aripa pe podiș. Antologie a poezilor din Castilla și León)* (Cálamo, 2003) și traducător din franceză (Pierre Reverdy, Pierre Jean Jouve, Jacques Prévert, René Guy Cadou, Jacques Izoard, Guy Goffette), italiană (Giuseppe Ungaretti) și portugheză (António Ramos Rosa). Un poet vizual, de asemenea, pentru care lumina e țesătura însăși a poemului.

JUSTO BOLEKIA BOLEKÁ (Bioko, Guineea Ecuatorială, 1954) desfășoară o activitate impresionantă ca poet, cercetător, agent cultural pentru limba bubi și cultura

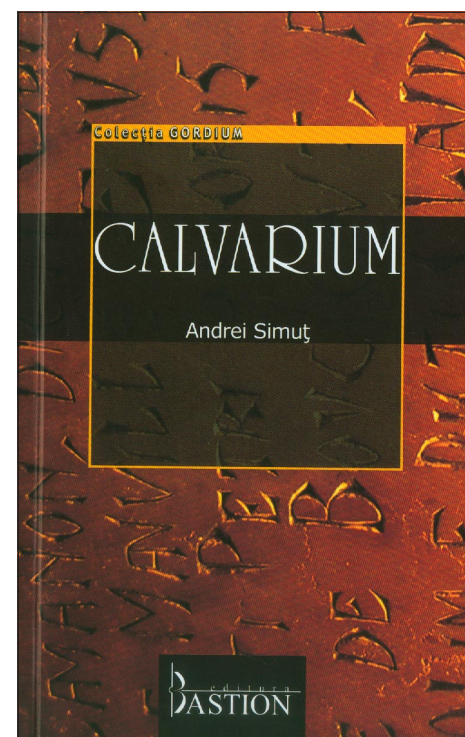
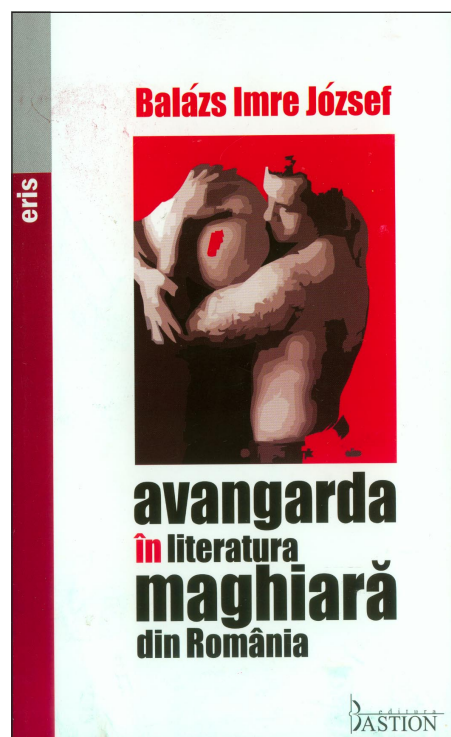

Africii Negre în Europa. A trăit în Franța, Anglia și Spania și a predat limbile bubi, franceza și spaniolă, este de două ori doctor în filologie la universitățile din Salamanca și Complutense din Madrid, iar din 1990 este profesor universitar la prestigioasa Universidad de Salamanca, unde predă fonetică și didactică franceză. Printre titlurile sale găsim *Lenguas y poder en Africa (Limbi și putere în Africa)* (2001), *Cuentos bubi de la isla de Bioko (Povestiri bubi din insula Bioko)* (2003), *Aproximaciones a la historia de Guinea Ecuatorial (Introducere în istoria Guineii Ecuatoriale)* (2003), *La Francofonía. El nuevo rostro del colonialismo en África (Francofonía. Noul chip al colonialismului în Africa)* (2005, 2008), *Poesía en lengua bubi. Antología y estudio (Poezie în limba bubi. Antologie și studiu)* (2007); este și coautor al cărților *Etnias, Estado y Poder*

en África (Etnii, Stat și Putere în Africa) (2005) și *De promisión (Despre făgăduinți)* (2006). Poemele sale au fost reunite în volumele *Löbela* (1999), *Ombigos y raíces. Poesía africana (Ombilicuri și rădăcini. Poezie africană)* (2006) și *Las reposadas imágenes de antaño (Potolitele imagini de odinioară)* (2008) și au ca numitor comun călătoria în trecut, în compania strămoșilor și a zeitelor feminine, pentru a-și căuta urmele identității profunde pe care și-o știe amenințată de aculturația europeană. Poezia lui Bolekia este erotică și telurică, zețele materializîndu-se într-o femeie ce întrupează deopotrivă pămîntul natal dorit și pierdut, și este o încercare pătimașă de a păstra amintirea, strămoșii rămînînd garanți ai apartenenței sale la lumea africană.

Trei poeți importanți, consacrați, ale căror nume sînt demne de reținut.

NOU la EDITURA BASTION

IUSTO BOLEKA BOLEKIA VIETI ASCUNSE SUB TĂCERE

ți-am ascuns cărările de-odinioară – memoria
mea le dă adăpost –
În timp ce străbăteam pajiștile – strămoșii
le-au străjuit cu muri de piatră
Și au împuținat, atunci, drumurile – azi le
descoperi –
În nopți geroase – palmele frecate
Sau, simplu, găsite și ademenite prea târziu
– .

ți-am ascuns ritualurile – ele mi-au modelat
chipul bătut de nesomn –,
Pentru că încă-mi lipseau cheile care să-
mi deschidă lăcașul tău,
–Mîna mea e deja la poarta ce duce spre
adîncurile tale,
Dorința mea-i înarmată cu vocile maștrilor
Sau slăbită de imaginile culese de pe drumul
ce mi-a fost hărăzit – .

ți-am ascuns sosirea strămoșilor mei pe
pajiștile tale,
–Pe-atunci purtau podoabe împrumutate
Pe-atunci – cînd i-a primit noaptea absenței
tale
Și cînd străjerii sorții tale i-a alungat
Ca să îi semene în țărîna netulburată, goală.

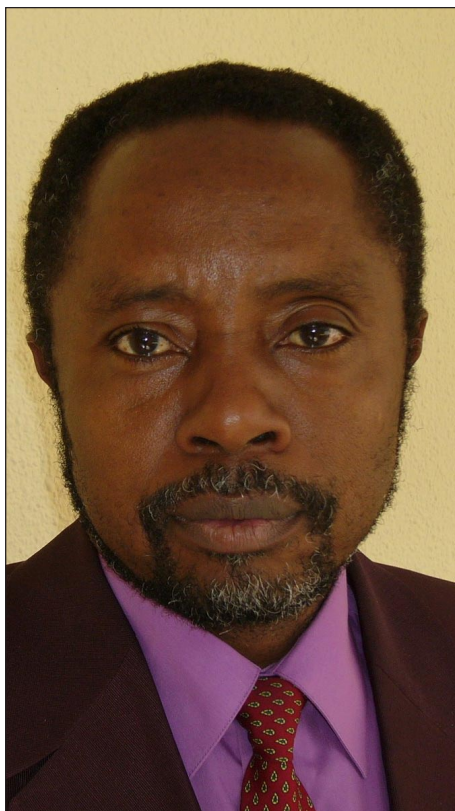
ți-am ascuns preatainicul jind al strămoșilor
tăi chibzuiți
Cînd au deschis porți și drumuri deja marcate
Și-au arătat privirii brațe, îmbrățișări, într-
o viață
– E unicul temei al unei case care se închide
tîrziu
Sau e udată de mare cu briza ei caldă – .

ți-am ascuns viața mea,
Sau viața care a pus stăpînire pe mine cînd
neputincios și copil
mi-am regăsit amintirea aceea – doar eu cu
mine o împărțeam stînd acolo ascuns
în poala ta –
sau cealaltă – ea-mi dăduse chip în liniștea
destinului tău strămutat –,
Între arbori și mări,
Între pietre și jinduri,
[...]

Astăzi cuvintele mele sosesc deodată cu
îsufletul tău ascuns sub tăcere,
Sau, simplu, eliberat,
Fiindcă nu vreau să mai fiu cînd îți cauți
un drum îngredit,
Sau cînd amintirea-ți îmi va șterge, încet,
parfumul.

Nu vreau să mai fiu cînd te voi căuta fără
să te găsesc,
Cînd cei ce-ți vor fi soți de drum îmi vor
închide adîncurile tale
Pentru că ieri am ascuns viața ta sub tăcere,
Ieri ca și azi;
Ieri mi-am ascuns viața,
Ieri ca și azi,
Precum maștrii mi-au ascuns soarta
Și mi-au înzorzonat viața cu martorii șederii
mele:
Tăcuți, îndepărtați, risipiți, trădători.

Azi ascund sub tăcere nepăsarea îmbrățișării
tale,
Azi ascund sub tăcere mirosul tău – e tot
mai răzbătător, e neșters –

Și pipăi tăcut căldura pală a adîncurilor tale,
Ori îmbrățișarea ce mi-o dă amintirea ta
întîrziată aici,
Pentru că noaptea atrage viețile care au iubit.

Traducere de
ADELINA GUIA
și ANCUȚA HAȘCĂ

ALFONSO ALEGRE FORMA LUMINII

Trăiește
în tine lumina
încât atunci cînd privești
se pogoară
spre centrul său,
se lămurește
și se face trup
din trupul tău?
Ce fel de lumină răspândești,
trup al luminii
cînd privești,
înalta în tine,
înlăuntrul tău,
încât lumea
se face mireasmă
vis, trup?
Ce aură
îmi dezvălui tu
trup, lumină,
încât nu răsufli,
văzându-ți privirea,
trupul tău acum deja
formă a luminii?

ÉVORA

Împreună cu Victoria, Herminio și Manuela

Se despoaie copacii
să poata ajunge la lumina de aur
a pietrei în toamnă. Cad frunzele
șovăiesc în aer
și în noi
luminează soarele ce privește și întîrzie
în căderea lui înlăuntru
în căderea deopotrivă infinită
și în privirea noastră.
În Évora lumina și cei trei arbori
ne împresoară în aerul lor sfânt,
au nevoie de vocile noastre, de trupuri, de
pașii noștri,
lângă piatra cea veșnică.

O mierlă cântă
Dosește din acel loc toată tăcerea,
privirea-ne înoată acum prin el;
arhitectura fragilă a ramurilor,
frunzele-n lăcașul secret
al morții lor perpetue
ne iau în zborul lor,
hazard, acum etern,
spre nadirul profund al lor însele.

Traducere de
DIANA PETREHUȘ

VISUL PĂMÎNTULUI

Aici vibrează frunzele,
și soarele, întunecat, zace-n străfunduri de
pămînt,
acoperit de humusul
ce alte frunze căzute în glod l-au copt.
Visul pămîntului,
Cézanne, unde îți dormi odihna,
zi după zi pictura, privirea, îi arată chipul,
abisul traversat
de umbra unei paseri,
cerul sur și-albastru și copacul tînăr,
norul de deasupra ierbii verzi
și de departe un vuit de tunet.
Vis adînc
de-a lungul căruia coboară sufletul,
sclipire, în spațiul
ce larg vibrează de la umbră – pînă la aripile
lui.
Întocmai precum soarele acesta întunecat
străpuns cum este de țărîna.

Traducere de
ILINCA ILIAN

CÉSAR AYUSO

*
Îmi spală ochii noaptea
serenă-n clipa
în care lumina este apă
de broderie albastră și de aur
e trupul turnurilor
pe care soarele îl aureolează – deja, nu –
cu licăriri-le-i din urmă.

După-amiaza își ia rămas bun.
Nimeni nu va mai cânta

verdele ierbii în această zi
fiindcă totul a trecut
s-a preschimbat în încheiere, amintire, durere
dusă
noaptea căzând justă
și privirea
nu v-a mai mărturisii alte culori
decît neagra umbră
risipită printre arbori
ca o pleată de liniști.

Trandafir deschis al întunericului!
O pasăre cântă cu cel mai limpede glas.

*
Liber ca lumina
care se-mprăstie-n jur
eu niciodată nu voi fi.

Unde ne duce
vuietul toamnei
care deopotrivă o să treacă?

Galbenă mă doare
tristețea ei, nu bucuria
despuierii.

Ce cade în pamînt
va fi într-o zi comoară
altei lumini mai libere.

Trecînd aprilie

E neprihănire în lumină, și boabele de orz
își dau șovăitorul verde în pîrg
albul cel negru-al lor de păsări în trecere.
Ca un vis gol cresc singure

în grija cerului și a zilelor.
Ce ai face cu mâinile tale, ce, fără ele
dăruindu-le apa, cântecul psaltic
al gingășiei de aprilie? Și cu pașii tăi

ce ai face, cînd s-au șters drumurile?
Cântecul ciocărliei face mai lacome
diminețile, și în aer se înalță

bucla lui de cristal. Nu știu ce ai
face cu vocea ta dacă ochii nu ar bea
alinarea în setea acestor boabe de orz.

Traducere de
RALUCA CIORTEA

SIBIU DUPĂ SIBIU

DANIELA MAGIARU

Statistici și descriere oficială: Festivalul Internațional de Teatru Sibiu (FITS), ajuns la cea de-a XVI-a ediție, cu 350 de evenimente desfășurate în 55 de spații, cu participanți din 70 de țări, peste 140 de voluntari, așteptând 60.000 de spectatori zilnic, în cele unsprezece zile între 29 mai – 7 iunie.

Subiectiv: Sibiul este mai mult decât un spațiu cultural. A devenit un spațiu savant contorsionat, capabil să instituie o hartă afectivă plină de dinamism și imaginație. Festivalul debordează de energie, de preaplin, de întâlniri și proiecte întotdeauna în curs de materializare. E o fierbere continuă, la foc mic sau intens (după gusturile și putințele fiecăruia). Un program ce te răpește de la ora 10 dimineața și te eliberează din strânsare târziu în noapte. Te ademenește și nu poți rezista asaltului de spectacole, lecturi, lansări, conferințe, concerte și, mai ales, oameni.

Deschiderea către spații noi a venit, cu siguranță, din nevoi pragmatice, dar ele imprimă, de fiecare dată, o formulă specială actului artistic. Astfel, rigorile sălii de teatru par mai ușor de suportat, cu atât mai mult cu cât ele suferă permutări continue. Voi reface un itinerariu care a avut ca noduri spațiile de joc și formulele diferite pentru expresiile spectacolelor.

Teatru în cetate / Locație: Cisnădioara Trap Door Theater (USA), *Caii la fereastră* de Matei Vișniec. Regia Radu Alexandru Nica; cu: John Gray, John Kahara, Beata Pilch, Tiffany Ross, John Stokvis, Holly Thomas

Drumul până la Cetate are involuntar o funcție de incluziune. E, vrând-nevrând, parte a experienței spectaculare. Cetatea se transformă în decor implicit. Totul poartă explicit amprenta locului. Spectacolul desfășurat în acest spațiu *conținut* se constituie într-o reflecție pe tema războiului. Matei Vișniec a propus o viziune plasată la nivelul micro: trei situații diferite ale unor personaje prinse în confortul propriilor stereotipii: hiper-protectoratul stupid (atitudinea Mamei față de Fiu), conștiința corporală de sine, adusă la nivel microscopic (Tatăl), și mania / cultul luptei – sau, mai bine zis, cultul respectării ordinilor (Soțul).

Personajele trăiesc în lumi false, astfel încât ținta ironiilor autorului este lipsa de trăire și neantul existențial. Fiul, Tatăl și Soțul nu-și pot depăși cercurile limitative: cel al protecției care dictează regulile (Fiul), cel al propriei obsesii, avidității, autoanalizei (Tatăl), cel al pseudo-disciplinei normate (Soțul). Contextul militar e un pretext ideal (unde sunt reguli mai clare, mai respectate, dar și mai sancționate decât în mediul cazon?), dar poate fi lărgit mult, dincolo de granițele lumii obișnuite.

Cele trei tipuri de false trăiri sunt materializate în personaje ce funcționează mai degrabă ca niște păpuși învârtite cu cheia decât ca niște oameni. Un Fiu moare "la oaste" pe timp de pace, într-un mod cât se poate de ridicol, de *mâna destinului*; personajul are un singur moment de curaj, când își înfruntă destinul – atunci când

"vorbește cu calul". Calul / destinul îl lovește, iar Fiul moare. Tatăl alienat înnebunește de singurătate pe drumul înapoi spre casă tocmai când lupta se încheie și devine erou, fiind singurul care a scăpat. Din nou, *mâna destinului*. Luptătorul (Soțul) trăiește doar prin luptă, în inima luptei; din prea mult avânt însă, nu reușește să și participe efectiv la aceasta! Destinul lovește din nou: de data aceasta, nu mai e calul, ci *picioarul* colectiv al armatei. Destinul îl abandonează și personajul moare călcat în picioare, iar mormântul e reconstituit tragic-hilar din bocancii întregului pluton.

Actorii reușesc interpretări inspirate, cu mult aplomb, și convingătoare (mai ales rolurile masculine). Regizorul regândește și refolosește spațiul (inițial spectacolul a fost jucat la Chicago). Ambientul obținut este inteligent integrat intențiilor regizorale: pereți reci, decor sărăcăcios și sever. Ieșirile din scenă coincid cu porțile grele ale cetății, iar spectatorul e invitat să admire inserțiile de real și de noapte.

Teatru cu degete / Locație: Sala de sport a Liceului de Artă

Fingers Theater (Georgia), *The wall*, de Beso Kupreishvili; regia: Beso Kupreishvili; scenariul: Zurab Gabloshvili. Coregrafia: Gia Marghania; muzica: Roger Waters

Teatrul cu degete poate părea, ca formulă, o joacă de copii. Spectacolul are la bază o structură de atelier interactiv, de *work in progress* sub privirile spectatorilor. Impresia este de reducere la miniatural, de vedere în mic, de implozie atent controlată a sentimentelor și ideilor. Suntem martorii unei povești de dragoste: un El și o Ea trec prin diverse încercări, în efortul disperat de a rămâne împreună. Efectele sunt surprinzătoare, deoarece tot ce vedem și auzim sunt doar degete, lumini și muzică. Cu ajutorul unor mici adaosuri (măști expresive), degetele devin chipuri de o minunată varietate: plane, uniformizate sau gelatinoase. Zidul se elasticizează, pare să erupă, cărămizile sunt înlăturate și folosite ca decor sumbru, citadin. Oamenii baletează mecanic, într-o existență prăfuită, reluată fără oprire. În fiecare scenă există un personaj negativ care perorează la nesfârșit și nu acceptă să fie îndepărtat din imagine. Nu există inserții de text, fundalul sonor fiind alcătuit de albumul *The Wall*, al formației Pink Floyd. Spectacolul se împlinesc prin jocul de lumini și inspirația gândirii structurilor miniaturizate.

Teatru comunitar / Locație: tramvaiul 26: Sibiu - Rășinari

Teatrul Național "Radu Stanca", *Un tramvai numit Popescu*

Scenariul și regia: Gavriil Pinte, după opera lui Cristian Popescu; scenografia: Roxana Ionescu; cu: Florin Coșuleț, Veronica Popescu, Lerida Buchholzer, Dana Talos, Cătălin Neghină, Bogdan Sărătean, Ema Vețean, Maria Anușcă, Vlad Robaș

Un tramvai numit Popescu deține recordul pentru cea mai rapidă epuizare a biletelor în FITS. "Aceasta este o călătorie

de nuntă și de moarte, doamnelor și domnilor" e fraza care te învăluie încă din stația de tramvai. Am revăzut *Tramvaiul* cu mare bucurie, deoarece mi se pare un spectacol de poezie emoționant, surprinzător prin sinceritatea jocului, noutatea formei, delicatețea și emoția răspândite. Cei care văd spectacolul pentru prima dată au surpriza schimbării convenției spațiu de joc / spațiu confortabil de privit. Spectacolul face treceri dese de la exaltare la tristețe, de la bucuria și întâmplarea de a te fi născut la gravitatea dispariției. Îndepărtarea de oraș se produce pe note optimiste, exuberante, care prezintă familia Popescu drept un fel de Centru al Lumii avându-l drept sâmbure pe Poet. La Rășinari se schimbă vagoanele, direcția de mers și registrul. Călătoria de întoarcere este o călătorie spre / de moarte, tonul devine apăsător. În această atmosferă sumbră, funestă chiar, subzistă însă o puternică latură ludică. Un ochi râde, altul plânge. La sfârșitul călătoriei / *dead end* ajungi în fața cimitirului, unde urmărești personajele îndepărtându-se agale și făcându-ți melancolic semn de rămas bun cu mâna.

Teatru de imagine - metamorfoze și contraste / locație: parcare Teatrului Național "Radu Stanca"

Metamorfoze după Ovidiu. Regia: Silviu Purcărete – coproducție a Teatrului Național "Radu Stanca" Sibiu (ROU), Centre Culturel Abbaye de Neumunster (LUX), Théâtre d'Esch (LUX) și Luxembourg et Grande Région, Capitală Culturală Europeană 2007; dramaturgia: Alain Garland; decorul: Helmut Stürmer; costumele: Lia Manțoc; muzica: Vasile Șirli; cu: Veronica Aizancu, Eniko Blenessy, Eموke Boldiszar, Mihai Coman, Florin Coșuleț, Cristina Flutur, Diana Fufezan, Cătălin Grigoraș, Tomohiko Kogi, Adrian Matic, Adrian Neacșu, Eduard Pătrașcu, Cătălin Pătru, Veronica Popescu, Ofelia Popii, Gelu Potzolli, Mariana Presecan, Cristina Ragos, Viorel Rață, Vlad Robaș, Ciprian Scurtea, Cristian Stanca, Bogdan Sărătean, Codruța Vasiliu, Pali Vecsei, Ema Vețean, Liviu Vlad

La *Metamorfoze* te impresionează în primul rând proporțiile: o piscină imensă cu câteva instalații de tip ponton deasupra

apei. Întinderile sunt grandioase. Pe tot parcursul spectacolului se menține dualitatea apă – foc: pe întinderea apei apar pâlcuri de foc (în butoaie sau pe făclii). Chipuri decojite se perindă, într-o continuă prefacere pe fășii de pânză. Miroase a lemn ars. În urechi îți răsună cântări angelice, dar ceea ce vezi mustește de agresivitate și instinct animalic. Te regăsești în plină relație a vânătorului cu vânatul. Oricine poate fi pradă. Silviu Purcărete și-a construit spectacolul pe motivul dublului: păstrează simetriile numerice (oamenii se asociază în triburi constituite ad-hoc), folosește oglinzirile în apă, mișcările actorilor sunt dublate de către un partener aflat la distanță, umbrele se proiectează, multiplicare, pe panouri.

In speculum per enigmate – toate însumări ale eului creat din conjugări ale verbului *a fi*. Referințele mitologice sunt multiple: un luntraș aduce moarte, cară sufletele de pe un tărâm pe altul. Sufletul se transformă în baloane de săpun. Centaurii își dispută iubirea într-un acces de putere, Icar își construiește zborul, dar este mistuit de foc. Balansăm, așadar, între imaginile frumoase și acțiunile reprobabile: autofagie, organe consumate în grup, decupare de trupuri cu foarfece și depuse în găleți. Ospăț și scursură. Război și măcel. Boală și degradare: ciurma înlătură orice speranță, orice impuls de a lupta împotriva bolii. Nu mai există respect pentru morți, pământul nu mai poate încapa atâtea morminte. Imaginile neputinței se completează cu strigătele suferinței fără margini. Distrugerea e de neoprit, astfel că ea va fi cultivată.

O scenă impresionantă este cea a tăiatului statuiilor-copaci. Plăcerea este bolnăvicioasă, nimicirea se face cu pofta de a lovi, de a dărâma, de a măcelări. Zgomotele sunt ascuțite și asurzitoare. *Metamorfozele* refac impunător, în imagini șocante, o istorie crudă a omenirii și atrag atenția (uneori prea explicit) asupra pericolului de sălbăticiune constantă și accelerată, înfăptuită cu mare acuitate și mare rafinament. Acuzația de plagiat venită din partea unei publicații bucureștene nu poate, totuși, șterge dăra neliniștitoare lăsată în spectator de această dezlănțuire a forțelor primare ale omenirii.

Teatru de stradă / Locație: Bulevardul Nicolae Bălcescu – Piața Mare

Compania Malabar (Franța) *Odiseea Saltimbancilor*, compania Malabar, Franța / Locația: bulevardul Nicolae Bălcescu – Piața Mare. Regia: Sylvestre Jamet; scenografia: Suan Czepeynski, Isabelle Granier (asistent); muzica: Thierry Mercier Sadou / Songs: Cécile Combredet, Anne Laure Poulain; cu: *Stéphane Bernier, Marc Brilliant, Jérôme Coué, Brice Durand, Thierry Mercier Sadou, Sergiu Popa, Brice Porquet, Karim Randé*

Spectacolele de stradă abundă de bucurie, culoare și entuziasm. E condiția lor primordială, de carnavalești alaiuri în mișcare, de a exhiba, de a împărtăși o libertate de mișcare pe care nu ți-o poți refuza. Un spectacol aproape incredibil la nivelul performanței fizice, care nu cunoaște dezechilibrul și păcălește cu ușurință legea gravitației. Aerul este doar un mijlocitor, la fel de bun ca solul, astfel că saltimbancii pot alege orice ax pentru a-și roti corpurile. Spectacolul este impresionant mai ales din punct de vedere vizual: artiștii folosesc picioarele ca prelungiri firești ale corpului și trambuline ca propulsor pentru iluzionismul corporal aerian. O mulțime de oameni urmează captivați alaiul Penelopei și al luptătorilor. Elemente spectaculoase de circ și gimnastică, flic-flacuri, rotiri, artificii, muzică dinamică — toate acestea sunt arme eficiente de cucerire în masă. Publicul-complice participă la ultima parte a spectacolului, în Piața Mare. Un spectaculos care îți ia ochii, dominat de entuziasm, performanțe actoricești uluitoare, care dau consistență unor imagini de necrezut.

Tot parte a spectacolelor de stradă, Teatrul Kinetic (Austria) atrage atenția prin intruziunea discretă a elementelor de teatru. Din când în când, pe străzile Sibiului se plimbă un personaj desprins din cadrele baroce: cu aripi lungi, cu o înfățișare poleită auriu el își plimbă augusta siluetă, de parcă ar sugera că miracolele sunt întotdeauna la doi pași, fie că vrem să le vedem, fie că preferăm să le ignorăm.

Spectacol cu măști / Sala Mare a Teatrului Național "Radu Stanca"

Coproducție a Teatrului Național "Radu Stanca" Sibiu și Théâtre De La Licorne (Franța) *Femeia țintă și cei zece amanți ai săi* de Matei Vișniec. Regia Claire Dancoisne; scenografia: Lia Manțoc; muzica originală: Vasile Șirli; asistent regie: Rita Burattin; cu: Diana Fufezan, Cristina Ragos, Ciprian Scurtea

Formula propusă de Claire Dancoisne este generoasă, dar spectacolul nu folosește decât o mică parte a textului lui Matei Vișniec: un inspector de bălci controlează instalațiile și se pierde în încăperile labirintice (redate schematic prin rame metalice) ale clădirii. Decorul este scorjot: câteva mașinării de bălci, o gogoșerie / clătitărie. Pretutindeni s-a instalat, tronând insidios, o lună ambiguă. Măștile permit dedublările actorilor, care trăiesc simultan în rol și în afara lui. Ieșirile din trup se petrec deodată cu intrările în vis. Alunecările sunt întotdeauna periculoase, căci îți îngăduie să trăiești în realități paralele. Pe acest fundal, se consumă (mult amputată față de text) povestea de dragoste a femeii cu zece amanți care evadează în iubire. Bălciul este în text o Casă a ororilor – o lume fascinantă și

fantastică. Muzica susține din plin bizzeria situației: sunetele nopții avertizează și semnaleză atmosfera misterioasă. Dar spectacolul nu face decât să creeze cadrul pentru povestea pe care nu o mai spune.

Spectacol dans / Locație: Casa de cultură a sindicatelor

Nadine Bommer Dance Company (ISR), *Manimation*. Regia și coregrafia: Nadine Bommer; decorul: Efrat Arvut; costumele: Nadine Bommer & Efrat Arvut; muzica: Meredith Mon; light design: Uri Morag; cu: Galia Cohen, Daniel Roizman, Yael Shaked, Maor Shiri, Sapir Sapriel

Cadrul poveștii este o cafenea în care se regăsesc cinci personaje schițate și jucate cu mare exactitate. Aspectul spectacolului e cel de animație sau de filme cu gaguri. Mișcările actorilor sunt sacadate, dar executate cu precizie, figurile sunt expresive, trupurile mobile. Ritmul este când alert, când în relanti. Timpul este accelerat sau prelungit. O scenă reușită este cea a mesei răsturnate, care modifică radical perspectivele: jocul continuă dintr-un alt unghi de vedere. Comicul este efectul dorit și obținut parțial, căci odată recunoscute schemele exploatare, construcția progresivă dispare, totul desfășurându-se în/ca reluare.

Bursa de spectacole din cadrul FITS, aflată la cea de-a XII-a ediție, și-a propus și a reușit să creeze parteneriate, să realizeze întâlniri cu scopul de a promova proiecte, valori, informații. Câștigător la capitolul cel mai original stand și cel mai bine promovat spectacol la această ediție este Teatrul Maghiar de Stat "Csiky Gergely" din Timișoara, iar spectacolul *Amor Omnia* din repertoriul teatrului timișorean va participa anul viitor la Festivalul Internațional de Teatru Sibiu.

Lansările de carte au completat fericit aspectul "lizibil" al Festivalului cu texte de teatru, evocări și critică. Câteva dintre tilurile prezente: *Antologie de texte 2009 – inovații*, Editura Nemira; *Antologia spectacolelor lectură FITS 2009*, Editura Nemira; *Repetițiile și teatrul reinnoit - secolul regiei*, volum colectiv conceput și realizat de George Banu, coordonator Alina Mazilu, traducerea Mirella Nedelcu-Patureau, Editura Nemira; *Carte cu Gina Patrichi*, de Mircea Morariu, Editura "Fundatia Culturală Camil Petrescu - Teatrul Azi"; *Teatru spaniol contemporan II*, antologie de Ioana Anghel, Editura "Fundatia Culturală Camil Petrescu - Teatrul Azi"; *Dramaturgie contemporană din Balcani*, antologie de Andreea Dumitru, Editura "Fundatia Culturală Camil Petrescu - Teatrul Azi"; *Teatrul meu*, de Pippo Delbono, traducerea Andreea Dumitru, Editura "Fundatia Culturală Camil Petrescu - Teatrul Azi"; *Poezia ca spectacol* de Constantin Chiriac.

Conferințele au avut tematici variate și au prilejuit întâlnirea publicului cu personalități importante. Câteva dintre prezente: *Grotowski și Kantor, doi artiști ai nopții* (George Banu); *Repetițiile: între laborator, atelier și uzină* (George Banu), *Evoluția piesei de teatru - de la pagină la scenă la televiziune / film* (Saviana Stănescu, Amy Handelsman, Caroline McGee), *1989 al nostru, 2009 al lor* Mircea Dinescu, Jonathan Mills — directorul Festivalului Internațional de la Edinburg —, Horia-Roman Patapievici, Theodor Paleologu.

Andriy Zholdak și-a expus teoriile despre teatru, iar Dragoș Buhagiar a vorbit despre spațiu și viziuni asupra scenei. *Metamorfozele comicalului - cu și fără mască: Kyôgen, commedia dell'arte și arta clownului* a fost prelegerea Stancăi Scholz – Cionca, o prezentare a editurii belgiene Lansman (Emile Lansman, Matei Vișniec, George Banu, Valentin Nicolau), *Alternatives théatrales - o istorie concentrată a modernității: repere, eroi, teme* (George Banu, Bernard Debroux)

Textele prezentate în **spectacolele lectură** au luat pulsul vremii și au făcut o radiografiere a dramaturgiei actuale, cu punctele ei forte și slabe. Cele șapte piese din *Antologia spectacolelor lectură FITS*

au propus tematici diferite, modalități variate de scriitură, analizate de critici literari și dramatici: Cornel Ungureanu, Mihai Sin, Mircea Mihăieș, Mihaela Michailov, Sebastian Vlad Popa, Andreea Dumitru, Ion Cocora, Mircea Morariu, Mircea Tomuș. Regia spectacolelor lectură a fost asigurată de Anca Bradu și Radu Alexandru Nica.

Pe parcursul întregului festival au funcționat **expoziții** de caricatură (*Antroposatură* de Ștefan Popa Popa's), scenografie (Osrodek Dokumentakji Sztuki Tadeusza Kantora Crikoteka) fotografie (FITS – fotografi: Scott Eastman, Dragoș Spițeru, Ștefan Jammer și Russell Young.)

În total, o prelungire fericită a anului 2007, când Sibiu a fost cu adevărat o capitală europeană a culturii.

Legende Vii

Întâlniri cu artiști timișoreni plecați în lume
Timișoara, 26-27 iunie 2009

Vineri, 26 iunie

700 Coffee & Lounge (CITY BUISSNES CENTER, PIAȚA 700, STR. C. BRĂDICEANU 10)

ORA 18, LANSAREA VOLUMULUI **Povestea Zilelor Noastre**
(Editura Institutului Cultural Român) DE **Adriana Cărcu**
INVITAȚI: **Eugen Gondi, Valeriu Sepi, Georgine Cares, Victor Cărcu, Cătălin Dorian Florescu, Walter Roth, Nicolae Covaci, Doru Covrig, Răzvan Georgescu, Coriolan Babeți, Anda Andrei, Ingeborg Meyer**
PREZINTĂ: **Adriana Babeți, Mircea Mihăieș, Viorel Marineasa, Adriana Cărcu**

ORA 20, Concert de Jazz
VOR CĂNTA: **Eugen Gondi** (baterie), **Mike Krstič** (pian), **Johnny Botta** (contrabas)

Sâmbătă, 27 iunie

ORA 11, Galeria Helios
VERNISAJUL EXPOZIȚIEI LUI **Valeriu Sepi**
PREZENTAREA: **Coriolan Babeți**
LANSAREA VOLUMULUI **Povestea Zilelor Noastre** DE **Adriana Cărcu**
PERFORMANCE: **Eugen Gondi**

ORA 15, Muzeul de Artă Timișoara (PIAȚA UNIRII)
PROIECTAREA FILMULUI **Testimonial** DE **Răzvan Georgescu**
PREMIAT CU PRIX EUROPE, PREMIUL SPECIAL AL JURIIULUI LA FESTIVALUL DOCUMFEST, TIMIȘOARA, 2008,
BEST INTERNATIONAL FILM LA CONNECTICUT FILM FESTIVAL, 2009.

ORA 19, Teatrul Național Timișoara
SPECTACOLUL **Norii** DE Aristofan
REGIA: **Sabin Popescu**; SCENOGRAFIA: **Valeriu Sepi**

VIENA-TIMISOARA ȘI RETUR

KATHARINA MENEGALDO,

– Sunteți asistent de marketing-management la Biroul de Turism Vinez. Ați venit într-un loc care se pretinde o mică Vienă. În timpul scurtei șederi de aici, ați simțit că sunteți într-un oraș geamăn?

– Am auzit deja că Timișoara s-ar mai numi așa. E amuzant și interesant. M-am simțit un pic de parcă aș fi fost în Viena. Să iau ca exemplu Piața Unirii, care este un loc cu adevărat frumos, deoarece e înconjurat de clădiri vechi. Viena are de asemenea multe zone încadrate de clădiri vechi. Alt loc de același tip: cel din apropierea catedralei – Piața Operei. Trebuie să spun ce-am observat: Timișoara este foarte curată. Cel puțin ce-am văzut eu, din orașul vechi. Toate acestea mă trimit cu gândul la Viena.

– I se potrivește Timișoarei brandul de "Mica Vienă"?

– Dacă mă iau după ceea ce am văzut într-o zi, da! Nu pot spune nimic de celelalte cartiere, pentru că nu le-am văzut. Zonele mici pe care le-am vizitat se pot compara puțin cu locuri din Viena. Aveți clădiri vechi cu adevărat frumoase, ceea ce e interesant din punct de vedere turistic: pe clădiri citești istorie, iar acest lucru e important. Voi povesti acasă despre Timișoara. Celor cu care m-am întâlnit aici le-am vorbit despre Viena, despre ce le poate oferi orașul, celor de acasă – familie, prieteni – le voi povesti cu siguranță despre Timișoara.

– Intenționați să reveniți aici?

– Da. Trebuie să admit că Timișoara este foarte aproape de Viena. Am văzut anul trecut, când am ajuns de la Viena în Ungaria într-o oră jumătate. Hei, voi mai face încă o oră și mă întorc aici!

– De ce ați călătorit din capitala fostului imperiu la marginea lui?

– Primul motiv pentru care am venit aici e interesul de afaceri: pentru a informa – în frumoasa galerie Triade - agențiile de turism (am invitat aproximativ 20 de firme) despre ofertele Vienei. Am sosit aici cu trei parteneri vienezi – Wien Holding Vienna, Mozart House Vienna și agenția Mondial. Vienna Tourist Board – pe care o reprezintă – este o organizație non-profit, ce nu vinde niciun bilet, ci doar îi face publicitate capitalei Austriei. Noi oferim consultanță turistică.

– Eugeniu de Savoya își leagă numele în Viena de un palat impunător. În Timișoara, prin contele Florimund de Mercy – de realizarea canalului Bega, o coloană vertebrală a Timișoarei. Știați înainte de a veni în Timișoara că împărțim același trecut?

– Nu aveam idee. Trebuie să recunosc că istoria Timișoarei și a Vienei din timpul Imperiului Austro-Ungar e foarte interesantă. Am primit un pliant la hotel și am început să citesc – dar nu am avut încă timp să aflu despre toate. Știam că avem un trecut în comun, dar asemenea detalii nu le cunoșteam.

– Caut opinia dvs. de specialist. Turistic vorbind, ar putea profita mai mult Timișoara de pe urma trecutului său imperial?

– Cred că da. Spre exemplu, vienezii - în general austriezii - sunt interesați de istorie. Și în Budapesta se pune accent mare pe istorie. Deci legăturile acestea pe care le aveți cu trecutul Austriei, ale Vienei, ar putea fi de mare ajutor. S-ar putea face mai mult.

– În acest moment numărul timișorenilor care au vizitat Viena e cred apropiat, dacă nu chiar îl depășește, pe cel al călătorilor în propria capitală. E mai aproape Viena de Timișoara decât Bucureștiul, într-un alt

înțeles decât cel al distanțelor?

– Timișoara a fost parte a Imperiului Austro-Ungar. De aceea inima noastră va fi mai aproape de Timișoara decât de București. E opinia mea personală. Pe oamenii din Timișoara i-am găsit deschiși, prietenoși. Sunt lipsiți de prejudecăți, receptivi la nou. Trecătorii nu mi se păreau stresați, aveau fețe prietenoase.

– Ați fost în București?

– Nu. E prima mea vizită în România. Și sunt bucuroasă că am venit aici.

– Poate un scriitor, un artist, un om de cultură să devină la un moment dat un magnet pentru turiști și astfel să reprezinte un brand turistic în sine? Pentru Austria care ar fi personajul cu cea mai mare putere de a atrage turiști?

– De exemplu Mozart. În 2009, avem anul Haydn. În acest context avem multe promoții: tururi ghidate, vizitarea casei în care a locuit la Viena. În 2006 am avut Anul Mozart. Cu câțiva ani în urmă a fost Anul Sissi. 2010 va fi Anul Gustav Mahler. Dar de departe cel mai popular an – în marketing, comunicare – a fost Anul Mozart. Deci e posibil ca un om de cultură să devină magnet pentru turiști. Multe agenții vând concerte: U2 în Paris, Robbie Williams în Londra sau AC/DC în Viena. Iau exemplul germanilor, care merg în alte orașe pentru a vedea spectacole de musical.

– Care este percepția dumneavoastră: Viena e pentru turiști mai mult o atracție culturală sau de alt tip?

– Viena atrage în mai multe feluri – puțin din fiecare. Sigur atrage cultural: Viena este cu adevărat cunoscută pentru muzica clasică – Mozart, Strauss – dar și din ce în ce mai tare pentru designul său și pentru shopping. Cred că shoppingul este foarte important pentru turiștii români. Viena are din această perspectivă multe oferte: străzi principale pentru cumpărături în orașul vechi, dar și în alte locuri, precum Mariahilfstrasse – cea mai mare zonă de shopping. Dar Viena are ce să le ofere și tinerilor - multe cluburi – și familiilor, pe care le așteptăm cu oferte speciale. Spre exemplu taxe de intrări mai mici la muzee – pachetul Vienna Melange (cu tururi speciale, inclusiv pentru copii).

– Cu ce ați tenta un român care nu a văzut niciodată Austria să vină acolo? Dincolo de pliantele care nu întotdeauna surprind realitatea...

– Austria e o țară prietenoasă. E o țară care are ceva pentru fiecare. Singurul lucru pe care nu-l avem e marea, dar avem munți, orașe minunate, suntem o destinație potrivită pentru oameni în vârstă, tineri, familii. De asemenea, Viena e un loc cu multe facilități pentru persoanele cu dizabilități și totodată un oraș primitor și tolerant cu persoanele gay.

– Sunt multe cuvinte de spațiu germanic care locuiesc limbajul bănațenilor (oberliht, plaț, farbă, flașă, șol). Dacă ați putea introduce în vocabularul conașionalilor dvs un cuvânt de sorginte românească, la ce v-ați opri? Am putea exporta un cuvânt?

– E o întrebare dificilă. Un cuvânt... Cred că nu sunt de suficient timp în România ca să știu. Trebuie să spun că sunt pe jumătate italiancă, așa că mi-e într-o oarecare măsură apropiată limba română. Înțeleg anumite cuvinte – piața, zero... Din italiană aș duce așa multe cuvinte!... (se gândește). Poate "amore" din italiană. Cum se spune în românește?

– Dragoste.

– E prea dificil. Altul... Am nevoie de

o broșură (caută printre pliante). Dacă ar fi după mine, aș aduce cuvântul viață – via, pe italiană – în vocabularul austrieților. Îmi place. Voi duce cuvântul acesta acasă.

– Un premiu, de orice tip, literar, în film, poate fi exploatat imediat după acordare de o țară/comunitate pentru a crește interesul față de acel loc? V-ați bazat vreodată o strategie de reclamă pe un asemenea scenariu?

– Austria a avut un film recent premiat cu Oscar. Nu cred că evenimente de acest gen pot influența prea tare turismul. Noi nu am folosit o asemenea strategie de reclamă pentru Viena.

– În Timișoara, strada Mercy a găzduit un concurs de publicitate și creativitate – Idei pe sârmă – cu patru teme de reclamă, printre care una era: plusuri, minusuri și egal între Timișoara și Viena. Îndrăzniți niște calcule?

– Un plus ar fi că Viena e mai mare...Nu prea pot aprecia corect fiindcă nu cunosc Timișoara decât foarte puțin.

– Știați că Viena reprezintă astăzi o atracție și ca oraș universitar? Nu rare sunt cazurile în care absolvenți de liceu din Timișoara merg să studieze în capitala Austriei. Se simte de-acolo curentul acesta? Îl luați în calcul?

– Da, am aflat de asta. Când mergi în cluburi din Viena, întâlnești mulți studenți

străini care lucrează în timpul lor liber. Cu toate acestea, deocamdată nu există strategii speciale de promovare a Vienei care să mizeze pe ofertele universitare.

Interviu realizat de
COSMIN LUNGU

DEBUT POEME DE IOANA DUȚĂ

BILET CĂTRE BUNANA

și să scurgem toată apa
în ochii noștri suflați cu lumină.

MARTIE

Ziua-i privesc cum se înjură, se ciocnesc,
se umflă în șepci pe sub care trece-o gură
de aer.

Noaptea se înecă-n vomă și-n iarbă.
Nu mai vreau să ies afară și să le privesc
fețele mânjite cu smoală, cu pucioasă,
cu cloroform, cu mucii întăriți.

Soarele se zbate. Cerul erupe în albastru
rece
dorințe aruncate-n găurile de canal
fumeștând.
Pământul crapă și înghite coji de semințe.

Pași repezi ca de căprioară speriată
își notează ținta și-și fixează trăgaciul.

Tălpi de teniși uzați de adidași imprimați
cu D&G auriu – mozaic pe gumele de
mestecat.

Martie e luna vânătorii.

Nu poți să mai scoți capul
ca un clovn cu nasul roșu.
Îmi leg un șiret de statuia
din unirii și-un șiret de poarta de tablă
a cimitirului.

Nimeni nu mai visează
de când mama a tăiat cireșul de când
bunica a căzut pe stradă de când
iedul a plâns sub cuțit de când eu
m-am ascuns în dulap să-mi plâng toate
suvițele de păr creț.

Încă te țin minte cum m-apucaii
de braț și duhneai a alcool ieftin
veneai cu pași târșiți de la piață
c-o plasă în mână
și cu un buchețel
de maxim 4 ghiocei pe care să-i duci
la mormânt la costică al tău.

Te știu eu bine bunana cum îți rodeai
cei 80 de ani și-i adunai în
sticle de plastic.

mormăiai tu singură pe bancă și
așteptai să mă-ntorc de la grădiniță
să cântăm împreună populare care-ți
plăceau ție și lu costică al tău.

De la et. 4 îți simțeam mirosul
de lichior prost cu aromă de
cireșe amare.
de la tine-am învățat bunana
să fac negoț cu proștii de pe stradă
să le vând ani pe capace de sticle de plastic.

nimic nu se compară cu acea zi
în care eu mușcam
din carnea ta arsă de soare
iar tu cântai cu palmele lipite de ceafă.
era ziua în care moartea
își cunoșcuse amorul.

tu aveai pacea în găurile din urechi
și eu fluturi prinși de unghie
doar atunci
am putut noi amândoi
să împletim crengile topite

BUNA (TRA)VESTIRE DANA CHETRINESCU

A fost odată ca niciodată o femeie păroasă, cu barbă, care trăia la circ și care nu-și amintea s-o fi strigat cineva vreodată altfel decât Frau Mann. Fie că era așezată la loc de cinste, într-o vitrină poleită, fie că stătea ghemuită într-o cușcă, ea era întotdeauna piesa de rezistență a spectacolelor date de stăpâni ei. Patronii care și-au disputat-o au fost mulți la număr, de la niște amărăți de saltimbanci, până la părintele circului modern, new-yorkezul P.T. Barnum. I-a mers buhul c-ar fi mai iubăreț ca suratele ei spâne și a stărnit chiar imaginația oamenilor de știință, la concurență cu Venus Hotentota. Chiar dacă antropologii n-au părut atât de interesați pe cât spera ea, a nimerit totuși bine, sub lupa unui savant rus, care, într-o carte, i-a acordat tot atâta atenție cât unui franțuz de acum cincisute de ani, mare amator de grăsani. Rusul a asigurat-o pe Frau Mann că a fi grotescă este cel mai minunat lucru care i se poate întâmpla unei doamne așa, mai virile, cum era ea. I-a spus că urâtenia trupului și nevoile sale primare nu sunt ceva rău; din contră: ele sunt sărbătoarea vieții, afirmarea potențialului uriaș al oamenilor simpli, mai grozavi ca regii, popii și bogătanii.

Apoi, însă, rusul a avertizat-o pe femeia bărboasă că zilele ei de glorie sunt numărate în noua dimensiune în care a intrat omenirea, aceea a mecanizării și industrializării. Urmându-i sfatul, Frau Mann a urcat în mașina timpului și a nimerit la o paradă gay din București, în anul de grație 2009. A simțit din prima clipă că a ajuns, în sfârșit, acasă. Aici erau atât de mulți oameni drăguți care semănau cu ea, care dădeau interviuri pentru toate televiziunile și ziarele din țară și se fățâiau cât mai politic corect prin fața camerelor de filmat. În scurt timp, urmându-le exemplul, Frau Mann a ajuns invitata de onoare a numeroase talk show-uri și emisiuni de divertisment de maximă audiență. Și nu s-a mai dat dusă de pe sticlă. Oferim publicului interesat, în cele ce urmează, câteva exemple de programe de televiziune în care femeia cu barbă se poate simți pe bună dreptate chez soi.

Bunăoară, în marea de programe anonime, unul se sumețea deasupra tuturor celorlalte. Era moderat de un brunet mai chipeș chiar și decât Mircea Radu de la "Din dragoste", gazdă bună a celor mai de seamă travestiți, transsexuali, bi- și tri-sexuali, obsedați și refuțați. Macho în chestiune, devenit un nume extrem de atractiv în lumea show-biz-ului românesc, a considerat, acum vreo jumătate de an, că formatul emisiunii sale nu mai este pe măsura invitaților aleși pe sprânceană și a decis să îmbrățișeze divertismentul de maxim impact la o altă televiziune. Aceasta, în mod neinspirat, l-a plasat, cu al său "Acces direct", în grila de programe exact la ora la care copiii zapează febril între Minimax și Bebe TV. Iar CNA i-a aplicat o amendă de să-i țină minte după ce eroul nostru a invitat un pitic și o elevă de înălțime medie să explice telespectatorilor cum se fac în România filme pentru adulți de calitate (și filmele și adulții, firește).

Întristat că cenzura nu dă nici o șansă artelor neconvenționale, moderatorul s-a hotărât să promoveze muzicienii din provincie, prea puțin cunoscuți melomanilor din capitală. L-a găzduit, în consecință, pe Fernando de la Caransebeș, un om neînțeles de contemporanii săi. Ca orice autor

postmodern, ambiguu, dedublat, polimorf, Fernando acesta a compus o melodie căreia i-a zis "M-am căsătorit cu un bărbat tâmpit". Ei și ce? Asta nu înseamnă că și-a semnat autobiografia. Omul vorbea pur și simplu în numele tuturor femeilor maltratate și abuzate de bărbați care corespund semnalmentelor de mai sus. De aici și până să-l facă lumea gay, de să rădă tot Caransebeșul și gugulani de el... chiar atitudinea prea puțin înțelegătoare a moderatorului a fost greu de acceptat. Drept care, Fernando și-a ieșit din pepeni, l-a făcut pe moderator nesimțit, moderatorul l-a făcut pe Fernando maimuțoi, iar Nikita a intrat în direct prin telefon și a lansat ipoteza că Fernando n-ar fi nici măcar gay, ci doar un prezervativ folosit. Și un nou scandal a lovit televiziunea deja greu încercată de CNA.

Dar, la urma urmei, ce mare lucru să fie moderatorul făcut nesimțit de către invitatul său? Orice telefil începător știe că moderatorii mai versați își apostrofează ei înșiși invitații cu acest apelativ deloc neobișnuit. De exemplu, o divă brună și planturoasă, cunoscută intimilor ca Diavolița, după ce și-a propus să scape țara de unguri intrând în PRM, a ajuns la concluzia că e mai avantajos s-o curețe de nonvalori dând buzna la Kanal D și făcând-o nesimțită pe nevasta la fel de brună și planturoasă a unui bogătan. Și asta pentru că obrăznicătura își atribuie în mod fraudulos statutul de divă, care se poate obține numai prin muncă cinstită, cântec, silicon și botox.

Mult mai originală ni se pare metafora transmisă telefonic de diva în variantă blondă XXL (și XXX). Că veni vorba de Nikita, cititorii noștri ar trebui să știe că, pentru o grotescă și o medievală ca Frau Mann, nici că se putea găsi un *role model* mai bun ca Nikita, aka Mihaela Ispas, fostă actriță, fostă pugilistă, actuală scriitoare. Artista a atins un maxim de celebritate prin calitățile sale de femeie nu foarte păroasă, dar suficient de bătaioasă, după ce i-a aplicat un croșeu de dreapta rivalei sale, numita Savarina, un pumn în nas violatorului din boscheți și un fier de călcat în cap soțului și tatălui copilului ei. Despre aceste isprăvi a fost invitată să vorbească la toate emisiunile al căror scop este, așa cum declara moderatorul "Accesului direct", acela de a dezbată înaintea tuturor celorlalți subiecte proaspete și fierbinți, de a implica o echipă de profesioniști, dintre care îi amintim pe: "bomba sexy", "jucăușa", "justițiarul" și "diliul", de a ajuta oamenii pe care nu îi poate ajuta nimeni altcineva. Ținta show-urilor cu impact este, conform aceluiași moderator, de a nu-i face (repetăm: de a nu-i face) pe unii ca Gabriel Liiceanu și Andrei Pleșu să se uite la ele. De ce? Pentru că România nu e nici o vitrină de lux, nici o cafenea literară, ci țara poporului, na!

Și în țărișoara asta, Nikita scrie – ca să nu mai lungim atâta vorba – trei cărți inspirate din greutățile vieții, nu din... mă rog, din ce s-or fi inspirat Liiceanu și Pleșu. Unul din bestseller-uri se numește *Nikita - femeia cu suflet de bărbat*, volum care îi dă mari speranțe autoarei, pe care unele surse de încredere se pare că ar fi auzit-o declarând cu voce groasă: "În perioada în care voi sta acasă cu copilul, cred că voi primi de la stat în jur de 40 de milioane din drepturile de autor ale celor trei cărți scrise de mine!"

ORGASMUL FEMEII CU BARBĂ CIPRIAN VALCAN

"Cercetătorii universității italiene din Aquila au constatat că femeile cu păr în exces sînt mult mai avantajate în ce privește numărul și tipul de orgasme, relatează zigonet.com" (*Evenimentul Zilei*, 15 martie 2009).

Singurul carnet al lui Nietzsche necunoscut de Colli și Montinari și, în consecință, neinclus în celebra ediție care le poartă numele, este unul dedicat în întregime unor observații despre Alexander von Humboldt. El a fost păstrat pînă în 1979 de un aristocrat rus, fiind vîndut la licitație ambasadorului cubanez de la Madrid, doctorul Miguel Esposito. Acesta a ezitat multă vreme să-l facă public, socotind că ar putea să știrbească prestigiul de care se bucură unul dintre cei mai mari savanți ai tuturor timpurilor. Totuși, după numeroase ezitări, el a publicat cîteva fragmente în revista dadaistilor mexicani *Avertruz*. La început, s-a crezut că este vorba despre o farsă pusă la cale de Octavio Paz, însă, în cele din urmă, doctorul Esposito a oferit unei reviste spaniole fotografii cu întregul manuscris, iar paternitatea textului n-a mai putut fi contestată. Admiratorii lui Alexander von Humboldt au insistat că respectivele pagini nu reprezintă decît un document clinic, fiind dovezi incostabile ale nebuniei lui Nietzsche, în vreme ce exegeții nietzscheeni au încercat să minimalizeze importanța textului, socotindu-l un simplu exercițiu coleric. Amatorii de picanterii au avut, însă, de ce să se bucure, căci numeroase paragrafe se refereau la strania viață sexuală a celebrului savant.

Nietzsche mărturisește la începutul caietului că toate informațiile de care dispune provin de la Paul Ree, cel care a ascultat ultimele confesiuni ale misterioasei iubite a lui Humboldt. Aceasta, pe nume Josephina Mutzi, a fost vreme de cincisute de ani vedeta spectacolelor de circ din partea de sud a Germaniei, impresionîndu-i pe spectatorii increduli cu barba ce-i ajungea pînă la sîni. Ea pretindea că a fost remarcată de profesorul von Humboldt la unul dintre spectacolele susținute la sfîrșitul anului 1829, pe cînd acesta făcea o serie de măsurători antropometrice. Fascinat de monstruoșitatea alcătuirii ei, von Humboldt i-a vorbit cu entuziasm în mai multe rînduri, reușind s-o convingă să i se alăture pentru a-l ajuta să dezlege o seamă de enigme ale biologiei. Fermecat de geniul savantului, ea a acceptat să renunțe la viața ei anterioară și l-a slujit cu devotament pînă la moartea lui survenită în 1859. În semn de doliu, și-a ras barba și a trăit pînă în 1880 la o mănăstire catolică de lîngă München, acolo unde a fost înfîlmită de Paul Ree.

Din însemnările lui Nietzsche, reiese că von Humboldt era interesat mai ales de studierea vieții sexuale a femeii cu barbă, încercînd să stabilească în ce măsură aceasta era diferită de aceea a femeilor socotite normale. Pînă în 1845, a fost el însuși partenerul erotic al devotatei doamne Mutzi, însă după aceea, fiindcă împlinise 75 de ani, a avut nevoie de ajutorul unor bărbați mai tineri pe care îi plătea pentru a-și putea continua cercetările.

Nietzsche notează cu malițiozitate că dacă totul a mers nemțește pînă la un anumit moment, problemele au apărut, întîi, atunci cînd von Humboldt a vrut să studieze efectele împerecherii dintre femeia cu barbă și o maimuță adusă special din Africa, precum și, a doua oară, atunci cînd a încercat să afle dacă doamna Mutzi poate să juișeze în brațele unui student francez (acest al doilea experiment îi fusese sugerat de un aforism al lui Schopenhauer: "Dacă celelalte părți ale lumii au maimuțe, Europa îi are pe francezi drept compensație"). În prima situație, maimuța a refuzat să-și facă datoria, înspăimîntată de barba blajinei doamne Mutzi, și a evadat, fiind prinsă de un hangiu abia după patru zile, în vreme ce, în al doilea caz, Armand Le Boeuf s-a îndrăgostit de gospodina bărboasă și a răpit-o, nădăjduind să o ducă cu el la Paris, însă a fost capturat de oamenii savantului în apropiere de Torino, fiind aruncat într-o fîntînă.

Nietzsche descrie și alte situații bizare studiate de von Humboldt, imaginația acestuia pîrînd ineputabilă în materie de experimente extreme, căci doamna Mutzi a fost obligată să se împreuneze cu pitici, cocoșai, nebuni, călăi, criminali, inși bolnavi de priapism, arabi, evrei, negri, țigani, mineri, codoși, epileptici, cretini, pederastați, artiști, clopotari sau boieri valahi. Ironia lui se dezlănțuie însă fără milă abia atunci cînd este vorba despre ultimul rînd pe care l-ar fi scris înainte de moarte von Humboldt: "Apocalipsa e orgasmul femeii cu barbă".

Fără să fi cunoscut acest ultim manuscris nietzschean, băieții de la Cassa Loco par să fi intuit însemnătatea cercetărilor marelui savant german, căci cum altfel să explicăm mărturisirea lor pretins ironică: "Idealul meu în viață/E femeia cu mustață"...?

LA POMU' LĂUDAT POTI MERGE ORICUM

IOAN PALICI

Anii 2000 l-au prins pe Bob Dylan într-o efervescență creatoare de invidiat pentru cineva combatant (de cele mai multe ori victorios) aproape jumătate de secol prin mai toate războaiele industriei rock și, mai important, proaspăt și revigorat muzical după ce, de prin '80 încoace, încropise albume cel mai adesea subțirele.

Togheter *Through Life* (mai 2009) e un album ce sună ca și cum ar fi cântat cândva înainte de apariția rock-ului, într-o romantică preumblare pe străzile Parisului și de-acolo, vertiginos către granița mexicană, cu acordeonul aproape omniprezent. O interpretare calmă, ce parcurge America de la trecutul mitic și cetos la prezentul brutal și crâncen, fără a-l disprețui însă, reușind un album în spiritul anului 2009, despre dragoste și viață împreună. Anxios câteodată, dar totuși plin de încredere încă, oricât de neașteptat și se amestecă câteodată visele romantice cu glumele amare. Și apoi lucrurile trec. Discul e aproape demodat cu cele doar zece melodii și durata de 45 minute, dar e limpede, pămîntesc, interpretat parcă de o trupă care repetă obsedat aceleași melodii în fiecare seară, indiferent de locație.

Sucară imaginea de pe spate. Un grup de 5 persoane-muzicanți și privitori cu mustățile răsucite, în costumația anilor '50, cu bască și pălăria aplecată către ceafă, așezați împrejurul unei mese șubrede, mînuindu-și plectisiți instrumentele (acordeonul, iarăși)

Pentru cineva din zonă, tabloul e contemporan chiar, și vizibil familiar.

Am ciulit mai atent urechile la muzica U2, imediat după neuitatul concert Live Aid din vara anului 1985. Energici, cu Bono în formă de zile mari, au electrizat spectatori din stadionul acum amintire și aidoma pe noi, înțepeniti înaintea televizorului ce prelua de la sîrbi minunea. Adunaseră deja la vremea aceea 4 albume respectabile, dovădindu-și cu prisosință înzestrarea muzicală

și conștiința civică. Când, ceva mai tîrziu, au explodat cu Joshua Tree, nimeni n-a fost surprins. Lista capodoperelor muzicii rock mai adăugase un important nume. Doar că uneori celebritatea apasă greu. Împrăștiati între Amnesty International, Greenpeace, încălzirea globală, Africa și SIDA, Bosnia & experimentalism și modernitate cu orice preț, muzica grupului a devenit adeseori previzibilă și câteodată plictisitoare. O luau la vale, concomitent cu tot mai frecventele și extrem mediatizate apariții politico-mondeno-caritabile. Cineva poate a ghicit declinul. De asta au chemat în ajutor un cuplu de producători ce dăduse cu prisosință măsura talentului în *Joshua Tree* și *Unforgettable Fire*.

Super-adulații Brian Eno și Daniel Lanois au cotropit electronic o trupă ce avea nevoie de altceva. Sintetizatoarele și bateria astfel tratată sufocă imediat firavele izbucniri ale ghitarei. Rămîn de reascultat poate trei-patru melodii (*Breathe. No Line on the horizon, Magnificent*), alte câteva pasabile și alte vreo două trei ratate din plin (trupă și producători), inclusiv jenantul titlu pentru un poet ca Bono 'I'll Go Crazy If I Don't Go Crazy Tonight'. Una peste alta, *No Line On The Horizon* nu face nici un rău ascultat. Vorbim totuși despre niște muzicieni de prim-rang; doar că "neuitatul foc" aprins cu aproape 30 de ani înainte, riscă să pîlpîie tot mai firav.

Canalul HBO ne-a regalat într-o calduroasă duminică seara cu filmul *Shine A Light*, (înregistrarea și nu doar atît unui concert Rolling Stones în regia lui Martin Scorsese. *The Last Waltz*, seria *The Blues, Woodstock* (a fost și pe acolo), *No Direction Home* sînt cîteva entuziaste omagii prezentate de acest italian cu pasiunea rock-ului. Concertul filmat în 2006 ca parte a turneului mondial *A Bigger Bang* ajuns în 2007 și la noi, poartă nota deja tradițională Stones: Jagger

dezlănțuit, Richards plutind, Wood profesional iar Watts catadicsind chiar cîteva zîmbete. Muzical nu se mai întîmpla nimic extraordinar cu ei de ani buni. Doar că asemenea aici, împreună cu Jack White în *Lovin' Cup* și Buddy Guy în *Champagne and Reefer*, calcă în picioare tot ce știm despre muzică și cum ar trebui ea interpretată. Gură-cască, ridici umerii și mormăi în barbă un abia șoptit Dumnezeu!

Mai e un moment memorabil undeva

la începutul filmului, cînd gazda concertului, Bill Clinton, prezintă trupei invitații personali. După Hillary, Chelsea, doi nepoți, Dorothy, mama președintelui, întîmpinați zgometos fiecare, la un moment dat, din spate, întinzînd o mîna, strînsă într-o doară de Keith, apare timid un "fost președinte al..."

O scenă care ar trebui repetată cît mai des în ale noastre, pline de ridicol, campanii electorale.

RACHEL SE MĂRITĂ, ANNE RATEAZĂ OSCARUL CORA MANOLE

E greu de crezut că un asemenea indie intimist a fost regizat de Jonathan Demme, autorul blockbusterelor cu temă controversată «Tăcerea mieilor», «Philadelphia» și al mai recentului «Candidat manciurian». Subiectul este unul foarte vizitat de industrie. Kym (Anne Hathaway), o tînără femeie căreia nu-i lipsea niciun atribut pentru o viață pasionantă, își petrece cei mai frumoși ani alternînd drogurile cu clinicile de dezintoxicare. După cel din urmă popas la «reabilitare», ea revine acasă cu puțin înainte de nunta surorii ei, Rachel (Rosemarie DeWitt), la timp pentru a răcăi ofurile familiei. Vechile tensiuni dintre cele două reizbucnesc atunci cînd Kym refuză să îi cedeze locul în centrul atenției lui Rachel într-un moment atît de important pentru aceasta. Complezențele se dezintegrează, întîmplările tragice din trecut, acuzele și rivalitățile scot capul la soare, arătînd două surori care nu s-au încadrat niciodată în tiparul clasic al «surorității». Descoperim că, adolescență și drogată fiind, Kym a pierdut controlul asupra volanului mașinii în care se afla împreună cu fratele ei mai mic, Ethan. Care moare. Că viciul și labilitatea ei au fost într-un gramaj semnificativ manevre pentru a-i mobiliza pe ceilalți în jurul său, făcînd din Rachel un personaj neglijat de propria familie. Că atenția astfel primită a fost însuși narcoticul care a debilizat-o și a împiedicat-o să se maturizeze.

Luat ca întreg, «Rachel se mărită» e un film personal

și sensibil, chiar dacă părțile care îl compun nu rimează perfect. Deși datele conflictului sunt bine trasate, dacă ele s-ar fi prezentat gradual și într-o manieră apropiată de non-verbal, pelicula ar fi avut un anume rafinement. În schimb, motivele sunt îndesate în spațiul filmului și îl comprimă, de parcă regizorul și scenaristul (Jenny Lumet, fiica marcantului Sidney Lumet) s-ar fi temut ca acesta să nu dispară în orice clipă. Modul de filmare, voit naiv, stil Dogma și bîntuit de close-ups, e deseori obositor. Unele scene se întind pe mai mulți timpi decît certifică bunul-gust și răbdarea spectatorului sau se succed stîngaci, creînd un ritm inegal. De asemenea, secvențele muzical-experimentale abundă gratuit – sau mă rog, cu intenția de a puncta unitatea în diversitate, dar mîndoiesc că acest nobil concept merită întreg deranjul auditiv.

Căsătoria dintre o femeie caucaziană și un bărbat afro-american ar emoționa dacă elementul interracial nu ar fi reprodus ostentativ, ca o lecție de concordie tipic americană. Scenariul este deștept, dar în același timp cam încărcat și explicativ pentru publicul amator de subtilități. Dialogurile lasă impresia unei documentări solide, cu opriri în zona psihologiei, dar sună prea teoretic în unele locuri pentru a păstra constant angajamentul emoțional al spectatorului. Rămîne totuși sub semnul întrebării, ca un paradox al filmului, ceea ce

se cerea în speță elucidat. Anume, cum se face că protagonistul a ajuns o «junkie» recidivistă dat fiind că a crescut alături de un tată iubitor și înconjurat de prieteni afabili și devotați.

Însă în «Rachel se mărită» Anne Hathaway are probabil pentru prima dată șansa de a juca, și o face în sensul majuscul al termenului. Ea dă puls și densitate tragică unui personaj pe care alte filme de gen nu reușesc să-l scoată din tipologic. Kym este o antieroină agasantă și înduioșătoare în același timp, la intersecția dintre milă de sine, egocentrism, remușcări camuflete prin divagații histrionice. Implicarea și sinceritatea de care dă dovadă la întrunirile dependenților anonimi răscolesc prin contrastul pe care îl opun cinismului așîșat de obicei. Într-unul dintre cele mai sfîșietoare momente ale filmului, ea își exprimă întreaga ură de sine prin refuzul de a crede într-un Dumnezeu dispus să o absolve. Un alt episod important în înțelegerea tragismului ei are loc atunci cînd Rachel îi demască impostura, respectiv rolurile de soră grijulie și copil molest sexual în care se erijase în cadrul unui program de reabilitare anterior, din disperarea de a legitima demonii pentru care nu găsea nicio explicație, dar și pentru a-și construi, fie și în imaginar, o versiune mai plăcută sieși.

Apogeul acestui bilanț îl constituie însă cearta violentă cu o mamă glacială, prea puțin implicată în viața fiicelor sale și care își ispășește propria parte de vină în moartea fiului (Debra Winger, într-o ipostază crispat-îndurerată). Conștiința de ceea ce a pierdut, de ceea ce nu a fost în momentele-cheie ale existenței și de durerea pe care a provocat-o, protagonistul părăsește căminul familial, care încetase demult să fie un loc izbăvitor. Pelicula se încheie trist și demn: Kym este hotărâtă să își ofere un sens, dar știe că se află dincolo de orice retorică a salvării.

DESERT SI AUR NEGRU

ADINA BAYA

În celebrul său jurnal american de călătorie, Jean Baudrillard descria deșertul ca fiind miezul simbolic al vieții de dincolo de Atlantic. Cu ochiul antrenat al criticului, lucid și conștientizând chingile invizibile ale fascinației, Baudrillard fotografia deșertul ca pe "negativul suprafeței terestre și al umorilor noastre de oameni civilizați", un loc ce "alungă scrupulele artificiale ale culturii". Esența aridității e tradusă printr-o "vitalitate primară, viscerală, incoercibilă", ce contrastează violent cu universul tot mai abstract al cotidianului. Prin prisma acestui deșert așezat simbolic în centrul existenței, Statele Unite și al lor melanj unic dintre "rafinament tehnologic" și o "brutală conștiință împăcată" reprezintă "singura societate primitivă actuală", conchidea teoreticianul postmodern.

Deșertul ca spațiu american original imaginat de Baudrillard este tocmai fondul pe care se dezvoltă subiectului filmului *Va curge sânge* (*There Will Be Blood*), inspirat vag de regizorul-scenarist Paul Thomas Anderson din romanul *Oil!* al lui Upton Sinclair. Iar observațiile criticului francez, deși făcute la mai bine de un secol după intervalul temporal în care se desfășoară acțiunea peliculei, găsesc rezonanțe puternice în viziunea sa dominantă. În *Va curge sânge*, deșertul sud-californian reprezintă mediul tern unde personajul principal, Daniel Plainview, se înscrie în cursa primordială pentru dominarea rezervelor de petrol, ce începe să prindă contur la sfârșitul secolului al XIX-lea. Avariția, cruzimea și lipsa de scrupule ale lui Plainview reprezintă tocmai coordonatele "primitivului american" ce, așa cum arăta și Baudrillard, marchează un amestec paradoxal între brutalitatea agresivă și finețurile psihologice necesare unei reușite prin manipulare. În interpretarea magistrală a lui Daniel Day-Lewis, Plainview schițează portretul robot al colonistului înfometat de bogăție și capabil de cele mai josnice teripuri pentru a o obține.

În plus, după cum remarca o cronică apărută în *New York Times*, introducerea petrolului pe post de axă în competiția sângeroasă pentru înavățire nu face decât să dea o rezonanță profetică sumbră scenariului, parcă prevestind goana după prețiosul minereu, care a modelat în mod decisiv societatea americană a secolului XX. Aurul negru ascuns în subsolul sterpelor ținuturi californiene, unde lipsa grăului și a apei transformă micile comunități în prăzi vulnerabile datorită sărăciei, devine miza supremă în competiția pentru parvenire. Abia lansat ca monedă forte în goana după bani a anilor 1900, petrolul ajunge rapid pretext pentru expozeul unui întreg arsenal manipulativ regizat abil de Daniel Plainview.

La început un exploatator modest al zăcămintului, angajat în munca grea și adesea letală din jurul instalațiilor incipiente de forare, Plainview află despre ținutul californian din jurul orașelului Little Boston, unde există atât de mult petrol încât răbufnește singur la suprafață. Înarmat cu discursul negociatorului profesionist și cu o imagine convenabilă de proprietar al unei

"afaceri de familie" (una dintre puținele referiri ce amintește de romanul lui Sinclair), el reușește fără prea multe greutate să convingă nevoiașă comunitate locală să vândă prețioasele terenuri. Afundată în ignoranța și deznădejdea generate de sărăcie, comunitatea acceptă sceptic că sub terenurile pe care abia cresc tufișuri țepoase și cactuși ar putea exista aurul negru de care vorbește Plainview. Așa că marșează credulă la promisiunile de construcție a unor drumuri și școli, și cedează bucuroasă bucăți de deșert în schimbul unor sume infime.

Adversar al eforturilor de manipulare a proprietarilor locali devine curând Eli Sunday (Paul Dano). Predicator și conducător al unei biserici locale, cu faimă de vindecător, el e probabil unicul personaj conștient de amploarea înșelătoriei lui Plainview. După cum se dovedește pe parcurs, intenția lui nu este însă de a opri "investiția" petrolistului, ci doar de a obține un profit personal cât mai mare de pe urma ei. Tabloul primitivismului și al lipsei supreme de scrupule devine astfel complet, transformând tradiționala dualitate "bine-rău" într-o simplă diferență de nuanță între "rău" și "mai rău".

Griul noroios și duritatea întunecată a vieții din preajma puțurilor de forare sunt construite într-o permanentă notă obscură prin ochiul regizoral al lui Anderson în *Va curge sânge* și perfectate de muzica lui Jonny Greenwood de la Radiohead. Succesiunea de sunete bizare și linia melodică bolnăvicioasă completează perfect scena pe care Daniel Day-Lewis oferă poate cea mai reușită performanță a carierei sale. Integral transformat pentru întruchiparea lui Plainview, el adoptă vocea, grimasele, mimica și postura necesare ilustrării – adesea impresionant de teatrale, caricaturale – unui portret primitiv și monocrom al capitalistului american.

1 Jean Baudrillard, *America* (ed. a 2-a), Pitești: Paralela 45, 2008.

2 Dargis, Manohla, *An American Primitive, Forged in a Crucible of Blood and Oil*, în *New York Times*, 26 dec. 2007, disponibil online la: <http://movies.nytimes.com/2007/12/26/movies/26bloo.html>

LITERATURĂ ȘI COLORATURA

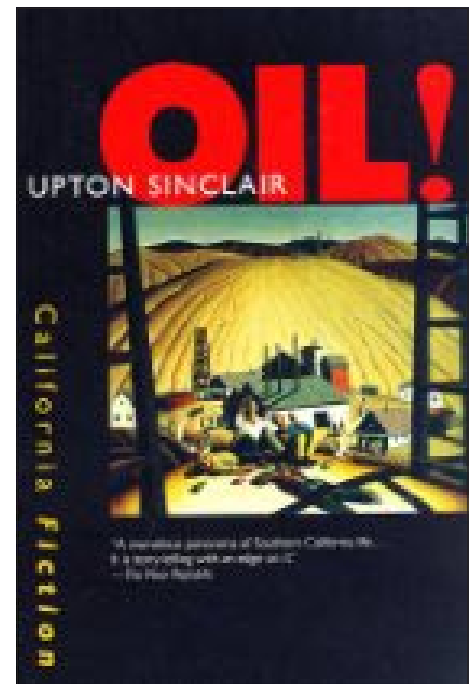
CRISTINA CHEVEREȘAN

Pentru cei care, fascinați de subtilitatea și forța peliculei *There Will Be Blood* (2007) și de interpretarea inegalabilului Daniel Day-Lewis, se vor fi grăbit să caute romanul care le-a inspirat, *Oil!* va reprezenta mai mult ca sigur o surpriză. Publicată de Upton Sinclair cu optzeci de ani înaintea ecranizării, cartea din 1927 se reflectă doar parțial în scenariul unui film abrupt, zguduitor. Poveste dintr-o Californie a banilor, afacerilor și petrolului, ea se concentrează în egală măsură și asupra mizeriei, umilinței, exploatării inerente. Totul se petrece într-o perioadă cunoscută publicului larg mai degrabă prin intermediul reprezentărilor vieții boeme, cu puls accelerat, din metropolele în dezvoltare. Anii '20, renumiți ca epocă a Jazz-ului și exploziei marilor industrii, sunt priviți cu ochiul critic al unui activist politic recunoscut, hotărât să expună prin orice mijloace fața întunecată a capitalismului.

Sinclair avea deja experiența scrierii unui roman-manifest după *The Jungle* care, în 1906, avusese un impact aproape inimaginabil pentru o operă de ficțiune. Plasată în Chicago-ul începutului de secol XX, descrierea în detaliu a condiției muncitorilor din industria cărnii îl convinsese pe președintele Theodore Roosevelt să înceapă o investigație ce avea să conducă la un set de inițiative legislative. *Oil!* recurge la procedee similare pentru a impresiona publicul larg, în speranța exercitării unei presiuni colective asupra factorilor de decizie. De această dată, ținta atacului e lumea magnaților petrolului, personajul principal, J. Arnold Ross, fiind creatorul un imperiu din acest tip de afaceri.

Dacă în *There Will Be Blood* accentul cade pe îndârjirea protagonistului de a urma un drum profesional croit fără scrupule și încheiat în dezastru personal, romanul lui Sinclair se axează pe dilemele etice ale fiului, Bunny. Crescut cu privilegiile unei existențe fără griji și înconjurat de lecțiile de succes ale tatălui, acesta se orientează treptat spre o existență declarat de stânga. Se va alătura prietenilor pentru apărarea drepturilor muncitorilor, se va lăsa angrenat în greve, revolte, propagandă. Multe dintre elanurile sale ideologice se bazează, totuși, pe averea condamnată teoretic a unui părinte ce își folosește banii și relațiile pentru a-i plăti studiile și a-i salva amicii sindicalști.

Drama romanului rezidă, în principiu, în confruntarea dintre convingerile celor doi bărbați legați de sânge. Puternica tentă politică subminează însă investigația psihologică, personajele livrând adeseori discursuri desprinse mai degrabă dintr-o campanie electorală. Cititorul pătrunde într-un univers ce pare mai puțin animat de scriitorul talentat ce își adjuca un Pulitzer cincisprezece ani mai târziu, cât de veleitarul politic, de două ori candidat fără succes la Congresul american ca socialist (1920, 1922) și o dată la postul de guvernator al Californiei - ca democrat (1934). Umorele, demagogia, manipularea se instalează

confortabil în pagină: parte integrantă a caracterelor prezentate ori simplu fundal pentru evoluția personajelor. Deși e vorba de un Bildungsroman de proporții, construcția rămâne în umbra mesajului, romanul încheindu-se apocaliptic, cu revelația lui Bunny: o putere malefică distruge națiunile, promovând exploatarea și acumularea de averi nemeritate.

Umorele rezidă în inconsecvențe, în incongruența evidentă dintre polii teoretici fermi și acțiunile individuale. Joe Ross e departe de versiunea sa ecranizată: mult mai maleabil și capabil de sentiment, își susține familia și apropiații la bine și la rău, văzând viața ca pe o competiție de câștigat cu orice preț. E privit de fiu cu un amestec de admirație, repulsie și uimire față de nonșalanța cu care trece pe lângă suferințe cotidiene fără a se lăsa atins. La rândul său, Bunny cel sensibil la chemările proletare are o traiectorie cel puțin bizară, care îl plasează în compania comuniștilor radicali cu aceeași ușurință cu care îl alătură starletelor Hollywoodiene (logodnica sa actriță se va mărita cu un prinț român!); averea considerabilă îi permite aproape orice tip de acțiune.

Sinclair își propune să treacă în revistă o varietate de situații și tipuri umane: perioada acoperită (deceniile 2 și 3 din secolul trecut) și cele mai bine de 500 de pagini ale romanului îi oferă ocazia. Setul de indivizi urmăriți în mod special rămâne constant, multitudinea de personaje și acțiuni secundare putând deveni însă deconcertantă. Inițierea lui Bunny nu e pur ideologică, scriitorul dorind să exploreze și dimensiunea lumească. Hedonismul, emanciparea sexuală a anilor '20 nu lipsesc din fundalul menit să dezinhibe un protagonist nesigur de propriile adevăruri. Cititorul are de a face cu un carusel de frivolități și fervori, obsesii, orgolii, orori. Toate într-un roman ce trece în revistă mecanismul instituțiilor private și de stat în zorii Americii moderne, o carte ce reunește literatura și coloratura politică explicită.

TUR DE ORIZONT

Revista **Reflex**, care apare la Reșița de 10 ani, a ajuns la și a și depășit numărul 100. Secretul excesului de... vitează este că primul număr pe anul în curs e unul triplu (100-102). Celălalt secret, al longevității, stă în energia și entuziasmul pe care tandemul Ada Cruceanu și Octavian Doclin le injectează în acest proiect editorial, care se sprijină – e adevărat – și pe o serie lungă de prieteni literari care... investesc texte. ● În acest număr o fac Ion Marin Almăjan, Cornel Ungureanu, Mircea Pora, Radu Ciobanu, Mircea Popa, Ionel Bota, Constantin Buiciuc, Costin Feneșan, Mircea Cavadia, Alexandru Ruja, J.E. Țigla, Ion Cristofor, Ion Scorobete, Titus Crișciu, Adela Lungu-Schindler, Damian Vulpe, Ionuța-Natalia Iorga ș.a. ● La mulți ani și la mulți fani!

CULMEA PRESEI CULTURALE

Știți care-i culmea presei culturale românești? Să bombănești într-o publicație lată de vreo 7-8 centimetri (motiv pentru care pare înaltă...), paginată, din pricina asta, pe o singură coloană, scrisă cu un corp de literă care necesită lupă filatelică (pagina fiind îngustă, textul tre' să fie mic și des, ca să-ncapă), despre conceptul grafic al uneia dintre foarte puținele reviste culturale din România care arată bine: "Noua literatură". Să scrii în revista Litere (nr. 4) că punerea în pagină a textelor din "N. I." e kitsch, e ca și cum ai vorbi de funie, săpun, lumânări, dric, tămâie și bocitoare în cortul de-o persoană al unui spânzurat. ● Că "Lector"-ului de la "Litere" nu-i plac nici conținutul publicației coordonate de Luminița Marcu, nici scriitorii care semnează în acele pagini, e de înțeles și de acceptat, mai ales că, bănuim, omul îi compară pe ultimii cu sine. Dar când tu "combați" dintr-o tipăritură care aduce mai mult a semn de carte decât a revistă, zău că-i... culmea!

NIȚICĂ EUFORIE

Euphorion e o revistă care are "marfă" de calitate, aranjată chic în pagini ● Numărul 3-4 îi aduce între coperte (prima e în... sânge, fapt care, în mod sigur, o să atenteze la

naturelul unor lectori mai simțitori) pe Mircea Ghițulescu, Nicolae Prelipceanu, Mircea Morariu, Alina Mazilu, Cătălin Neghină, Tyson Jenette, Mateo Urquijo (fiecare opinează despre spectacolul de teatru contemporan), Gavril Pinte, Constantin Chiriac, Mihaela Grigoraș, Charles Muller ("personaje principale" în patru interviuri pe teme teatrale), Ioan Evu, Teodor Dună, Florin Predescu, Daniel Paneș (poezii), Paul Aretzu, Corina Gruber, Joachim Wittstock, Rodica Grigore, Andrei Terian, Dumitru Chioaru, Corina Gruber (cronici și recenzii), Adrian Suci (proză), Nicolae Oprea (un eseu despre "Provincia lui Petre Stoica"), Matei Vișniec (ca autor al piesei "Occident Express").

APLAUZE LA SCENA.RO

Al doilea număr al "revistei de artele spectacolului", **scena.ro**, ne face să(-l) aplaudăm la scenă (deschisă), fiindcă punerea în scenă a conținutului său divers și bine scris merită asta ● Cristina Modreanu (redactor-șef) face echipă bună cu Magdalena Boianu, Iulia Popovici, Anca Rotescu, Ciprian Marinescu și Ionuț Sociu, iar asta se vede în pagini ● Dezbaterile "Descentralizarea – moartea teatrelor naționale?" îi aduce în rolurile principale pe Mircea Cornișteanu, Cristian Hadji-Culea, Ada Hausvater, Vlad Rădescu, Ion Vartic, adică directorii Naționalelor din Craiova, Iași, Timișoara, Târgu Mureș, Cluj-Napoca, și pe Tompa Gabor, directorul Teatrului Maghiar de Stat din Cluj ● Deși răspunsurile sunt, bineînțeles, diferite, concluzia e aceeași: nu descentralizării. Nu ieșirii de sub umbrela financiară a Ministerului Culturii. ● Nu vă enervați, citiți și s-ar putea să le dați dreptate directorilor. S-ar putea să nu... ● Cronici de teatru, de dans, de operetă, eseuri (C. Modreanu panoramează montările din secolul 21 ale "Hamlet"-ului, C.T. Popescu analizează cum a metamorfozat Tarkovski, în film, romanul "Solaris" al lui Lem), interviuri, reportaje, informații despre spectacole sau expoziții demne de văzut, din țară și din străinătate, totul bogat, cu bun gust și color ilustrat ● Bine ar fi ca recesiunea economică să ocolească produsele culturale de calitate, cum e această "scena.ro"

CRIMINALII ȘI NOBELUL

Cine n-a fost în State, poate să-și mai tempereze frustrarea citind, în Tomis (numărul din aprilie), pagini din "Jurnalul de expat" al Cornelinei Carapcea, care s-a tirat peste Ocean ca să se titreze ● Scrise fără fente, fără didacticisme și fără... ghidușii enervante, impresiile despre SUA au informații de bază despre cum sunt și cum "funcționează" americanii, care le sunt

ticurile, clișeele, punctele forte, punctele negre ● Așteptăm continuarea ● Daniel Clinci are un titlu tare: "Nobel Prize Losers". Și un subtitlu în... strună: "Premiul Nobel pentru pace și spiritul farsei". ● Citind textul am aflat că și Mussolini, și Hitler, și Stalin (acesta chiar de două ori!) au fost nominalizați pentru Nobel, secțiunea "pace". ● Și noi ne mai mirăm că, de atâta amar de ani, nici un român n-a luat Nobelul pentru literatură...

ROȘIORII DE VEDE

PRIMUL POP CLUB DIN ȚARĂ

PETRU UMANSCHI

Continuăm cu ultima parte a materialului radiofonic "Muzici moderne", realizat de redactorul Bogdan Puriș și pus în undă de Radio Timișoara. Amintim că invitat al emisiunii e criticul muzical Petru Umanschi, (și) semnatarul rubricii de specialitate a revistei *Orizont*, asta de peste trei decenii.

Bogdan Puriș: Dumneavoastră ați promovat muzica rock nu numai prin cronicile pe care le-ați scris, dar și prin evenimentele culturale. Este vorba despre seriile de club, audiții, discuții. Chiar, povestiți-ne puțin despre acele seri... Când au început și unde?

Petru Umanschi: Paradoxal, în 1967 a avut loc prima ediție a Festivalului "Cerbul de aur" de la Brașov. Atunci culturalnicii comuniști au văzut că muzica – îi spuneau ei muzică ușoară – se circumscrie actului de cultură...

B.P.: Și azi i se spune la fel. Vă duceți la București și găsiți pe ușă sintagma.

P.U.: Da, impropriu denumire. Cred că s-a tradus demult acel *light music* al americanilor, dar, vorba unui politician, "sună ca dracu". Muzica asta de divertisment numai ușoară nu e. Glumind, aș spune că majoritatea celor ce o promovează suferă de hernie. Așadar, autoritățile comuniste și-au dat seama în acel moment că în manifestările sale de prestigiu, această muzică se conturează ca un act de cultură. Ei au văzut adevărata ei dimensiune prezentată convingător de Amalia Rodrigues, exponenta fado-ului portughez, artistă de mare forță și valoare, pe O.C. Smith, Memphis Slim, pe Julio Iglesias în momentul de start al carierei sale ce a urmat, Barbara...

B.P.: Ați început ulterior să faceți seri de club. Cum s-a ajuns la așa ceva?

P.U.: Văzând autoritățile impactul muzicii asupra tinerilor în special, au decis – cel puțin în partea asta de țară – s-o promoveze în aspectele esențiale, s-o explice pe genuri, stiluri... Despre mine se știa că această muzică mă preocupă, așa încât mi s-au adresat prin directorul Universității Populare, regretatul Ion Teslaru. Ca și alții, el cunoștea din articolele mele că mă interesa acest aspect al culturii. Menționez că eu n-am început să public în 1977, dată de la care am preluat rubrica muzicală a revistei *Orizont*. Primul articol, de fapt o cronică, mi-a apărut în ziarul local în 1963. Înainte de a-mi apărea aici prima cronică din România despre Phoenix, scrisesem despre concertul din Timișoara al lui Helen Shapiro, o vedetă la vremea aceea, care fusese adusă în țară de agenția ARIA. Ea era cunoscută și la noi: Parcul Rozelor, care a găzduit concertul acesteia, s-a dovedit neîncăpător. Am scris cronică, am dus-o la secția culturală a ziarului local, mi-au publicat-o... Erau acolo doi oameni capabili: Simion Dima și Ion Marin Almăjan. Ei mi-au acceptat și următoarele materiale despre concertele grupurilor Milestones, niște austrieci la modă, britanicii Sassafrass, italienii I Dik Dik, Beton și Lokomotiv GT din Ungaria. Tot de aici veniseră cei din interesantul band Country & Eastern, promovând un melanj de muzică populară provenită din combinația sonorităților lor folclorice cu elemente ritmico-melodice americane. Cam ce fac azi la noi Nightloser-ii lui Hanno Hoffer.

B.P.: Deci în '67 au început seriile de club. Unde?

P.U.: Clubul se numea PM6 (Post Meridian 6), în Piața Sfântu Gheorghe, pe atunci Vasile Roaită, în sediul redacției *Orizont*, sala ARLUS, în care acum își desfășoară activitatea Banca Transilvania. Cum s-a scris la vremea respectivă chiar și în *România liberă*, era primul pop club din țară; doi ani mai târziu ne-a luat exemplul Institutul Ion Mincu din București. Pe atunci nu mai auzisem de alte cluburi asemănătoare. Noi, timișorenii, am fost niște pionieri în domeniu: Televiziunea Română a realizat și o emisiune pe această temă, incluzându-i pe Ovidiu Iuliu Moldovan, Buju Ternovits, cuplul de balerini Francisc Valcay/ Rodica Murgu, cel care vă vorbește acum...

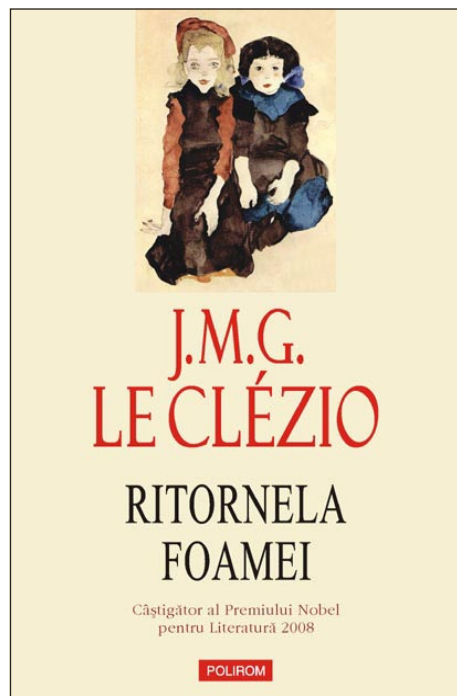
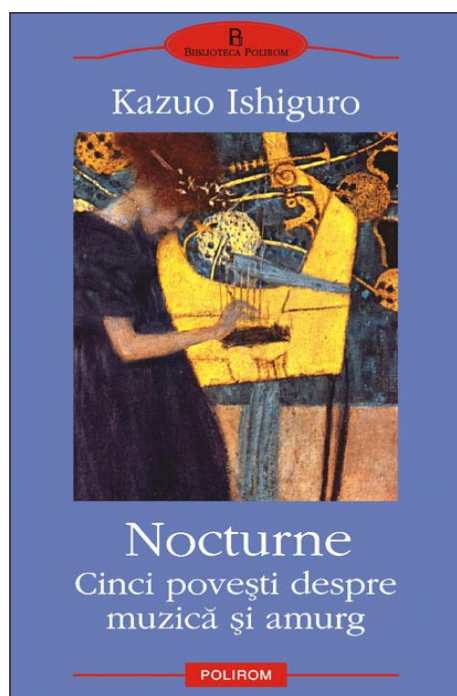
B.P.: Ce se întâmpla la PM6? Dumneavoastră prezentați ceva?

P.U.: Eram moderatorul programului, care era divers. Sigur, aveam și colaboratori. Sprijinit de Universitatea Populară, clubul beneficia de aparatura necesară, pick-up, magnetofoane, aspectomate, ecrane, microfoane, un amplificator. Încă nu se inventaseră videorecorderele, așa că, atunci când în program era inclusă proiecția unui film, se apela la un aparat de 16 mm. Se urmăreau peliculele pe care ni le trimitea Ambasada americană din București, majoritatea despre jazz: Armstrong, Gillespie, Charlie Parker, dar și filme western cu Clint Eastwood. Unele erau traduse simultan, la microfon... Intrarea era liberă. Era bine, dar și rău, deoarece cele 150 de locuri se ocupau rapid de către studenți, elevi și muncitori, "abonați" permanent la programe din care nu lipseau prezentări de discuri, clasamente și chiar recitaluri *unplugged* cu Clasic XX, Phoenix, Reflex. Apelam în general la formații locale din considerente financiare, dar și pentru faptul că cele mai bune grupuri românești erau din Timișoara. La mese nu se servea alcool, ci doar cafele și Pepsi Cola. Sticlele de Pepsi erau aduse de la cofetăria "Macul roșu" din apropiere. Prietenul "Schwartz" Calboreanu se erija în barman, mulțumindu-se cu leul de la sticla de Pepsi, pe care încasa nu doi lei, ci trei...

(Va urma)

NOU

la POLIROM

TOATĂ VIAȚA MEA...

Urmare din pagina 5

- Începând cu anul 1968, când ați devenit dirijor permanent al Filarmonicii Banatul și până la pensionare, cariera dumneavoastră dirijorală s-a confundat cu însăși existența dumneavoastră în spațiul cultural al orașului. În toată această perioadă ați contribuit esențial – și în calitate de director al Filarmonicii, în două etape – la înaltul prestigiu al instituției, prestigiu care a dobândit dimensiunile unei recunoașteri atât pe plan național, cât și pe plan european. Iată ce scrie, în România literară, cu prilejul aniversării dumneavoastră, muzicologul și muzicianul Liviu Dăncăeanu: „În tot ce face, Remus Georgescu dă senzația că nu se mai teme nici de clipa care trece, nici de salva care tună. În prodigioasa lui carieră a compus nu numai muzici, dar și orchestre – cea de pe malul Begăi fiind la un moment dat una dintre cele mai prestigioase din Europa...”

- În colaborarea mea cu Filarmonica din Timișoara am abordat un repertoriu bogat: atât lucrări clasice cât și lucrări ale secolului XX. Pentru prima oară au fost interpretate lucrări de mari compozitori ai secolului: Igor Stravinski, Witold Lutoslawski, Prokofiev, Șostakovič, Bartok. Și, de asemenea, în toată această perioadă au fost și foarte multe audiții din compozitori români importanți: George Enescu, Ștefan Niculescu, Tiberiu Olah, Pascal Bentoiu, Anatol Vieru. Au fost organizate numeroase concerte-dezbateri la care invitam muzicologi importanți din București și la care erau prezentate lucrări în primă audiere. În felul acesta, Filarmonica din Timișoara și-a căpătat recunoașterea de propagator competent și asiduu al muzicii contemporane românești. S-au făcut numeroase înregistrări de discuri în perioada aceea. Orchestra a ajuns la un nivel foarte înalt de competență,

lucru confirmat și prin participarea la turnee pe plan internațional, la diferite festivaluri internaționale de muzică contemporană ca de pildă la Valencia, Bordeaux, București desigur, Roma, Chișinău. De asemenea, după Revoluție, Filarmonica a efectuat turnee în toată Europa: în Italia, Franța, Olanda, Polonia, Germania.

Pe lângă toate acestea, împreună cu Filarmonica din Timișoara am prezentat integrala marilor oratorii de Bach: *Mattheus Passion*, *Johannes Passion*, *Marea Missă în si minor*, *Oratoriul de Crăciun*, *Magnificat*. Aceste lucrări cu tematică religioasă erau interzise de cenzura comunistă. Totuși, cu mari dificultăți, am reușit să le oferim publicului timișorean. A rămas un episod de neuitat pentru mine – se petrecea prin '85 – prezentarea oratoriului *Messias* de Händel. În timpul repetițiilor, am primit un telefon de la Consiliul Culturii, la capătul celălalt al firului aflându-se o persoană feminină cu o funcție foarte înaltă care mi-a spus: "am auzit că în oratoriul *Messias* este un cor care folosește cuvântul *Aleluia*. Acest cor nu se va cânta!" Am explicat că în afara acestui cuvânt există un întreg text în limba germană. Mi s-a spus că în loc de *Aleluia* să facem o vocaliză și a început să vocalizeze la telefon: aaaa... Totuși, oratoriul s-a cântat în varianta originală cu corul *Aleluia*, singura concesie a fost că nu am bisat – așa cum ceruse publicul – ci am continuat oratoriul. Primisem și o scrisoare de la Comitetul de Cultură din Timiș, alertat de aceeași persoană din Consiliul Culturii, prin care mi se interzicea să cânt această lucrare. Păstrez și acum, pe lângă alte materiale, acest bilet agramat într-un dosar pe care l-am botezat "al rușinii." A fost o perioadă sinistă...

(va urma)

FEREAȘTRA (I)

Urmare din pagina 18

Are bani suficienți pentru a întreține fata acasă, în ideea că aceasta și-ar visa să fie o gospodină care să-l aștepte pe el cu mâncare caldă în fiecare zi, să-i accepte întârzierile de peste program cu partenerii de afaceri, să-și caute alte preocupări, ori să-i facă pur și simplu un copil, să-l adune în felul acesta la casa lui. O casă mare cu două, trei dormitoare, cu living și bibliotecă, cu o bucătărie cât un apartament de bloc, cu scară interioară și piscină, și trei mașini într-un garaj de lângă vilă.

Știe că va urma calvarul divorțului și mai cu seamă al partajului, când ura dintre foștii oameni căsătorii ajunge la paroxism, fiecare încercând să ia de pe urma celuilalt cât mai mult. O grotă mai mare, cu deschiderea către singura intrare posibilă, fără ferestre, luminată doar de niște feștile. Dar omul are bani, plătește avocați care-i dau partea cea mai mare din avere, eliminând-o pe prima nevastă din orice combinații. La urma urmelor sunt dușmani de moarte și asta-l determină ca fata să-i devină și mai apropiată, fiind chiar capabil să se sacrifice pentru ea.

Un mic concediu petrecut peste ape, în Creta, într-un hotel de lux, înmoaie rezistența fetei, care cedează, sub promisiunea că odată rămas liber, o va lua de soție. Nunta la o bisericuță din nord, în taina unor icoane făcătoare de minuni, cu multe lumânări și tămâie, cu miros de busuioac. Apoi viața își continuă cursul pe noul făgaș. Omul se desparte de câteva dintre părțile averii lui, pentru a o înstări pe noua nevastă, care nu renunță la slujba ei, preferând să ia mesele la restaurante costisitoare. Copilul nu apare, dar rămâne ca o promisiune pentru mai târziu. Apare în schimb fostul prieten al fetei, dornic să profite într-un fel de pe urma cedării lui. Mai departe e povestea de dragoste dintre cei doi care se revăd și doresc să-și ducă viața singuri mai departe, să aibă copiii lor. Aici intervine crima, pentru că cineva trebuie să iasă din joc.

DOAMNELOR...

Urmare din pagina 21

Îmi iau gândul de la clădirea verde doar uitându-mă la cea maro-gălbui, palidă de igrasie, cu forme durdulii și cu trei litere înfipte cu maximă grație: PNL.

Și, poate, atracția numărul unu din Unirii e casa cu lei. Pardon! Casa cu două... balegi uriașe din ciment, ce au fost odată lei. Dacă aș fi o gură spurcată, probabil aș face urări de genul: "cădea-i-ar un leu în cap celui din cauza cui a ajuns așa". Dar, evident, buna educație nu-mi permite să fac asta. Și ce e ciudat, deși e atât de răvășită, are încă farmec.

Cum te îndepărtezi puțin de piața Unirii, pe la colțul lui E. Grigorescu și E. Ungureanu, vezi un Titanic eșuat în centrul Timișoarei... O clădire – fostă cazarmă austro-ungară? - numai bună de surprins în filmele cu orașe părăsite sau pentru alegătorii nedecizi în vreo viitoare campanie electorală... De care, oricum, conducătorilor de azi nu le pasă. Printre multe mesaje și desene caraghioase încrustate cu spray-uri de băieții cool, se află și un ditamai afișul: "Nu te pune cu timișorenii". Păi nu te pune

pentru că, Doamne ferește, ajungi la spital grav rănit de o bucată de tencuială.

Probabil partea cea mai bună pentru clădirile noastre cu coloane și porți masive, este că au devenit un fel de zâne ce-ți îndeplinesc orice dorință: poți să-ți faci rate la bancă, să mănânci șaorma, să pleci în excursii sau să îți dai vecinul în judecată.

A! Să nu uităm să potrivim cireașa pe tort. Ce e cel mai frumos, mândria Timișoarei: cei doi dinți lipsă din gura orașului, găurile de pe Emanuil Ungureanu. Ești derutat, când treci prin zonă. Nu știi dacă nu cumva a intrat Osama și în clădirile timișorene. În una din ele se înalță un falnic hotel... Nu de mult, fiind prin preajmă, am văzut un nenorocit ce "sfînțea" locul, ușurându-se lângă una din gropi. O fi fost reîncarnarea vechiului proprietar care își manifesta încântarea...

Așa că, în concluzie, propun un proiect: toată lumea să fie obligată să-și imagineze că vechile construcții arată așa, pentru că sunt o măturie... A catastrofelor provocate în al doilea război mondial.

Imaginile din acest număr reproduc lucrări ale artistului plastic
CLAUDIU TOMA

ORIZONT

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș

Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu

Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcău, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Colectivul tehnic: Sorin Stroe (paginare, prezentare grafică).

www.revistaorizont.ro e-mail: fundatia@3europe.org

REDAȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefoane: 29 48 93, 29 48 95

Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA

Abonamentele se fac la P.T.T.R.

MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ

ISSN 0030 560 X

Abonamentele se fac la Rodipet, la poziția 4386 din catalog

SINCERITATE ȘI AUTENTICITATE

LIONEL TRILLING

Lionel Trilling (1905-1975), socotit ultimul mare critic de limbă engleză al secolului XX, și-a fascinat mereu admiratorii grație preciziei chirurgicale a analizelor sale și gândirii lui infuzate de o subtilă savoare filosofică. A publicat volumele: *Matthew Arnold* (1939), *E. M. Forster: A Study* (1943), *The Liberal Imagination: Essays on Literature and Society* (1950), *The Opposing Self: Nine Essays in Criticism* (1955), *Freud and the Crisis of Our Culture* (1955), *A Gathering of Fugitives* (1956), *Beyond Culture: Essays on Literature and Learning* (1965), *Sincerity and Authenticity* (1972), *Mind in the Modern World* (1973). (Ciprian Vălcău)

Ce este, sau a fost, eroicul? Ce e eroul? Un bun răspuns a venit din partea regretatului Robert Warshow, care, într-un eseu despre filmele occidentale, declara: "Eroul e cineva care arată ca un erou". Warshow afirmă, în esență, ceea ce Margarete Bieber afirmase în cartea ei despre teatrul grec: eroul e un actor. Cele două enunțuri, în special cel formulat de Bieber, subliniază că ideea de erou vizează domeniul moral doar în al doilea sens; pentru primul, e în aceeași măsură o idee morală ca și grația unei dansatoare. În zilele noastre limbajul familiar suprapune, mai mult sau mai puțin, ideea de erou cu acele calități, considerate, inițial, tipice eroului: desemnează un om care comite un act acceptat, de curaj deosebit. Dar în literatura antică se percepea curajul ca fiind doar un element: esențial însă nu definitoriu. Teoretic, era un lucru considerat de la sine înțeles la un om iubit de zei, așa cum trebuia să fie eroul, înzestrat chiar cu trăsături moștenite, de divinitate. Favoarea sau ereditatea divină se evidențiază clar. Demnitatea pe care o proiecta asupra omului nu era latentă, nu urma să fie revelată sau deslușită mai târziu, ci se manifesta pe deplin în cuvânt și faptă, în psihic și comportament. Se anunța și se demonstra singură. Eroul e cineva care arată ca un erou; eroul e un actor — traduce în fapte înalta imagine despre sine.

Nu toate culturile au dezvoltat ideea de erou. Am avut, odată, ocazia să observ, corelat cu Wordsworth, că în literatura rabinică nu există urmă de erou. Vorbind despre virtute, rabinii nu menționează niciodată virtutea curajului, socotită de Aristotel ca fundament al caracterului eroic. Indiferența rabinilor față de ideea de curaj se dovedește cu atât mai remarcabilă cu cât un mare număr dintre ei vor muri pentru credință. Deosebit de important pentru demersul nostru este faptul că rabinii, ca ființe etice nu se vād niciodată — de parcă, interzicând reprezentarea imaginilor, porunca se extinde și asupra modului în care își concep existența morală proprie. Nu-și imaginează lupte, dileme, alegeri dificile, ironii, destine, nimic *interesant*; nu se gândesc la moralitate ca la o dramă. Ar fi fost chiar pregătiți să înțeleagă definirea eroului ca actor și să spună că, în situația dată, nu e demn de atenția oamenilor serioși. Ajuns la cea mai înaltă formă de dezvoltare, omul virtuos al lui Aristotel se vede cu destulă precizie: cel a cărui virtute este încoronată cu perfecțiunea "sufletului măreț" — *megalo-psychia* — sau a "mândriei aristocratice", recunoscut după conduită, mersul calm, vocea joasă, dicția ritmată, ironia conștientă în raporturile cu inferiorii — omul virtuos e un actor. Iar Hans Jonas, în studiul său despre gnosticism, analizează elementul teatral din sistemul etic al stoicilor. «Să-ți joci rolul» — figura de stil asupra căreia etica stoică insistă atât de mult — revelează neintenționat elementul fals din construcție. Un rol jucat substituie o funcție reală îndeplinită. Actorii de pe scenă — e vorba despre scena lumii unde se joacă viața morală — "se comportă «ca și cum» ar acționa după alegerea lor, «ca și cum» acțiunile lor ar conta. Ceea ce, într-

adevăr, contează e numai să joci bine pe cât se poate, fără să stabilești o autentică legătură cu rezultatul. Jucând curajos, actorii alcătuiesc propriul public." Acest cosmic histrionism moral se află la maximă distanță de rabini. Și dacă facem drumul înapoi în tradiția evreiască, de la rabini la Biblie, nu vom găsi eroicul nici acolo. David, ca persoană, ne apare ca extrem de interesant, dar nu e un interes de tipul aceluia pe care ni-l trezesc eroii. Urmând tradiția greacă, Milton reușește cea mai bună realizare, dar nici măcar în poemul lui Milton și, desigur, nici în *Judecătorii* Samson nu este, cu adevărat, erou. Confruntându-se cu misterul suferinței umane, Oedip e erou; Iov, în aceeași confruntare, nu e.

Grecii n-au nutrit iluzii despre erou. Aristotel declara deschis în comparația dintre tragedie și comedie: doar în genul tragic există eroul pentru că tragedia arată oamenii mai buni decât sunt în realitate, adică mai nobili, mai impresionanți, mai demni. Întreaga semnificație a tragediei depinde de "măreția" eroului, la care contribuie fiecare element exterior al dramei: limbajul, gesturile, costumele. Nu poate exista un erou comic, deoarece comedia prezintă oamenii ca fiind inferiori celor din realitate, adică mai puțin nobili, mai puțin impresionanți, mai puțin demni. Suntem surprinși când întâlnim prima dată faimoasele definiții și ne dăm seama că filosoful care s-a gândit la atât de multe nu s-a gândit la un gen literar care să înfățișeze oamenii așa cum sunt, nici mai buni, nici mai răi.

Se presupune uneori că apariția comicului a fost o reacție la tragic, că în esență constituie un comentariu defavorabil la erou. Dar se poate spune, deopotrivă, că sămânța ideii eroice trebuie găsită în comicul însuși, că oamenii, gândindu-se că sunt caraghioși, au conceput ideea demnității. Îndată ce glumesc despre funcțiile naturale, despre absurditatea defecării și copulației și despre formele ciudate ale corpului omenesc, sunt pe cale de-a inventa cum să apară mai nobili decât sunt. Cum altfel să-și recunoască lipsa de noblețe decât imaginându-și noblețea lor potențială? O condiție a ființei care, în timp, va ajunge să-i apese și să-i plictisească, stârnindu-le batjocura.

În literatură, la fel ca în viața personală, dezbaterile dintre principiul eroic și cel antieroiic ne apare ca ritm natural al psihicului, alternarea dintre fidelitatea față de Supraeu, deținătorul idealurilor ce ne animă, și Id, receptacul al impulsurilor instinctuale. Totuși, în Renaștere, stilul eroic al Supraeului s-a confruntat cu un nou antagonism, oferit de Ego, aspectul sinelui, care se ocupă de conservarea eului. Eroicul este atacat nu doar pentru absurditatea stilului său grandios și afectarea moralității, ci și pentru că susține un comportament opus celui obișnuit. Spiritul literar al Renașterii era încântat de ideea eroică însă, în același timp, profund critic la adresa ei. Ambivalența se întrupează în personajul și destinul lui Othello, a cărui lipsă de apărare este o funcție a grandorii lui conștiente, a nesăbuitei aderări la stilul eroic. Acest erou

e, cu adevărat, un actor și rolul său e damnarea.

Modul în care Shakespeare relatează povestea prințului Hal exemplifică, în stil clasic, convingerea Renașterii că ideea eroică devine o piedică în calea organizării practice a vieții. Dacă tânărul prinț urmează să urce pe tron, nu ajunge doar să-l renege pe Falstaff, așa cum a decis ca primă măsură, ci este necesar, de asemenea, să triumfe asupra fascinantului Harry Hotspur, întruchiparea idealului eroic, văzut astfel de propriul tată al lui Hal: depravatul hedonist și eroul încrăcânit în rolul său se dovedesc similari în narcisismul lor infantil; amândoi se află în slujba unui principiu anarhic.

Legăturile dintre Cervantes și conceptul de erou sunt prea complexe și paradoxale pentru a ne opri asupra lor, dar pentru scopul nostru este suficient să reamintim că *Don Quijote* s-a ivit din intenția simplă a scriitorului de-a susține simțul practic, cotidian împotriva idealului eroic. Fielding, discipolul mărturisit și iubitor al lui Cervantes, se spune că a fost obsedat de discrepanța dintre tradiția eroică și lumea reală; cele mai grozave glume la care se putea gândi alăturau eroicul și realul și obișnuia să descrie o încăierare între două otrepe în termenii unei bătălii dinaintea zidurilor Troiei sau insinua pe lângă cititori, cu statutul de erou, un copil găsit, pe care nu-l chema Oedip, ci Tom, nume ce i se părea dintre toate cel mai ridicol. La Fielding a fost întotdeauna uimitor faptul că literatura, cunoscută în timp ce adora clasicii greci, nu era consonantă cu viața pe care trebuia s-o arate la curtea cu juri sau în pamfletele sociologice și criminologice. Spiritul literar al Europei înclina, din ce în ce mai mult, de partea lui Swift laudând virtutea omului ce făcea să crească două tulpini de porumb sau două spice de grâu unde nu fusese înainte decât una. Proporțiile și fervoarea reacției la trebuințele de fiecare zi sunt atestate în monumentală *Enciclopedie* a lui Diderot.

Preocuparea crescândă pentru realitate, pentru substanța vieții în toată banalitatea și lipsa ei de măreție nu se concentra numai asupra simțului practic. A pregătit, de asemenea, terenul pentru un gen de experiență spirituală nou sau redescoperit. A sublinia ingrata necesitate materială a vieții obișnuite și implicațiile ei asupra lipsei de spectaculos a existenței înseamnă a face încă mai spectaculoase astfel de momente de transcendere, ce pot apărea uneori. Se va recunoaște aici fundamentul concepției lui Joyce despre epifanie, literal "a se arăta în afară". Asumarea epifaniei se explică prin monotonia, banalitatea și rutina ce alcătuiesc cea mai mare parte din existența umană,

istovită sau paralizată de obișnuință și de povara necesității; ceea ce se revelează ocazional, deși nu e vorba de divinitate în sens tradițional, creștin, totuși se apropie de ideea de divinitate: este ceea ce poartă numele de spirit. Deseori se arată spiritul ca negație pentru că a fost diminuat și imobilizat de viața cotidiană. Dar există clipe când o bruscă dezvoltare transfigurează monotonul și banalul impregnându-l cu semnificație.¹ Cât timp Joyce consideră epifania ca specie în sine, se menține aproape de una dintre implicațiile statomice ale cuvântului și anume că revelația are loc neașteptat, fulgerător. Cu toate acestea, probabil că putem considera *Ulise*, în totalitate, ca fiind o epifanie, continua manifestare a spiritului lui Leopold Bloom, ieșit din ingraturul loc comun al existenței sale. Acest fapt atrage frecventă remarcă în legătură cu afinitatea dintre Bloom și Don Quijote: în existența amândurora banalul și realul sunt preponderente; amândoi se află în sclavia necesităților zilnice și a văditei absurdități a propriului corp² și astfel o distanță ca de la un pol la celălalt îi desparte de eroul lui Aristotel, în splendoarea autonomiei și demnității aristocratice. Totuși, atât Bloom, cât și Don Quijote transcend realitatea impusă pentru a deveni ceea ce, printr-o nouă accepțiune a cuvântului, suntem dispuși să numim eroi. Drumul în jos, după cum spunea Heraclit, este același cu drumul în sus.

Traducere de
DANA NICOLETA POPESCU

(Fragmente din volumul Lionel Trilling, *Sinceritate și autenticitate* aflat în curs de apariție în cadrul colecției Telos a editurii Bastion din Timișoara)

¹ Richard Ellmann face distincție între "epifania lirică" și "epifania simplă, naturală" (*James Joyce*, Oxford University Press, New York și Londra, 1959, p. 169). "Uneori epifaniile sunt «euharistice», alt termen împrumutat de Joyce, cu sfidare, din lexicul creștin și investit cu semnificație laică. Acestea sunt momentele de împlinire sau de pasiune. Uneori epifaniile aduc satisfacții din alt motiv: transmit exact aromele experiențelor neplăcute. Spiritul, după cum susținea Joyce în stilul-i caracteristic, s-a manifestat la amândouă nivelele." (p. 87) (n. a.)

² Prin această afirmație accept viziunea comună despre Bloom, ce prevede că e scund și rubicond. Dar, de fapt, nu e nici scund, nici gras. Are cu puțin peste 1,76m, o înălțime ce depășește media populației din Dublin în anul 1904. Și, la înălțimea și vârsta lui, greutatea de 74 kg nu-l face supraponderal. (n. a.)